

**TURUN
YLIOPISTO**
UNIVERSITY
OF TURKU

LÄSTEN JA NUORTEN ELÄMÄNTYYTYVÄISYYS KOETUN KÖYHYYDEN JA MATERIAALISEN PUUTTEEN KONTEKSTISSA

Enna Toikka

TURUN
YLIOPISTO
UNIVERSITY
OF TURKU

LASTEN JA NUORTEN ELÄMÄNTYYTYVÄISYYS KOETUN KÖYHYYDEN JA MATERIAALISEN PUUTTEEN KONTEKSTISSA

Enna Toikka

Turun yliopisto

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta
Sosiaalitieteiden laitos
Sosiaalityö
Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden tohtoriohjelma

Työn ohjaajat

Professori Johanna Kallio
Sosiaalitieteiden laitos
Turun yliopisto

Dosentti Leena Haanpää
Turun yliopisto

Dosentti Mia Hakovirta
INVEST tutkimuskeskus ja lippulaiva
Turun yliopisto

Tarkastajat

Professori Mikael Nygård
Kasvatustieteiden ja hyvinvointialojen
tiedekunta
Åbo Akademi

Professori Riitta Vornanen
Yhteiskuntatieteiden laitos
Itä-Suomen yliopisto

Vastaväittäjä

Professori Mikael Nygård
Kasvatustieteiden ja hyvinvointialojen tiedekunta
Åbo Akademi

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä.

ISBN 978-951-29-9236-2 (PRINT)
ISBN 978-951-29-9237-9 (PDF)
ISSN 0082-6987 (Print)
ISSN 2343-3191 (Online)
Painosalama, Turku, Suomi 2023

TURUN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Sosiaalitieteiden laitos

Sosiaalityö

ENNA TOIKKA: Lasten ja nuorten elämäntyytyväisyys koetun köyhyyden ja materiaalisen puutteen kontekstissa

Väitöskirja, 188 s.

Yhteiskunta- ja käyttäytymistieteiden tohtoriohjelma

Toukokuu 2023

TIIVISTELMÄ

Tutkimus käsittelee suomalaisten lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyttä sekä siihen yhteydessä olevia tekijöitä erityisesti köyhyyskokemusten ja materiaalisen puutteen kontekstissa. Yhteyttä tarkastellaan lasten arjessa kuluttajuuden, vapaa-ajanvieton sekä sosiaalisten suhteiden näkökulmista. Tutkimus lähestyy koetun hyvinvoinnin ja köyhyyden kysymyksiä lasten itse tuottaman tiedon avulla. Tutkimus paikantuu osaksi lasten koettua hyvinvointia, köyhyyttä, lapsuudentutkimusta sekä sosiaalityötä koskevia keskusteluja. Koettua hyvinvointia lähestytään kognitiivisen, eli tiedollisen elämäntyytyväisyyden käsitteellä. Köyhyyttä tarkastellaan koetun köyhyyden ja materiaalisen puutteen kautta.

Tutkimus koostuu neljästä osatutkimuksesta, joissa aihetta analysoidaan kolmen lapsilta kerätyn kyselyaineiston avulla. Aineistoina käytetään kansainvälisen Children's Worlds, the International Survey of Children's Well-Being (ISCWeB) -kyselyn Suomen osa-aineistoa vuodelta 2016, vuonna 2014 kerättyä Nuoret Luupin alla -kyselyä sekä vuoden 2015 EViVa -kyselyä. Aineisto koostuu 5399 ala- ja yläkoulukäikäisen lapsen vastauksesta. Analyysimenetelminä käytetään keskiarvovertailuja, eksploratiivista faktorianalyysiä sekä lineaarista ja logistista regressioanalyysiä.

Tulokset osoittavat suomalaislasten arvioivan elämäntyytyväisyytensä keskimäärin korkeaksi: useampi kuin kahdeksan lasta kymmenestä on tyytyväisiä elämäänsä. Elämäntyytyväisyydessä ja sitä selittävien tekijöiden yhteydessä havaitaan jonkin verran vaihtelua käytetystä mittarista riippuen, mutta enimmäkseen ne tuottavat melko samanlaisen kuvan lasten elämäntyytyväisyydestä. Elämän eri osa-alueisiin, kuten lapseen itseensä, hänelle läheisiin ihmisiin sekä elinympäristöön kohdistuvaa tyytyväisyyttä verrataan yleiseen elämäntyytyväisyyteen. Tyytyväisyys eri osa-alueisiin selittää merkittävän osan yleisestä elämäntyytyväisyydestä vanhemmilla vastaajilla, kun taas nuorimpien lasten kohdalla selitysosuus jää vaatimattomaksi. Nuoremmat lapset ovat keskimäärin tyytyväisempiä elämäänsä. Elämäntyytyväisyydessä ei sen sijaan ole muita systemaattisia eroja demografisten tekijöiden tai vanhempien työmarkkina-aseman mukaan.

Tulosten perusteella koettu köyhyys ja materiaallinen puute selittävät systemaattisesti lapsen matalampaa elämäntyytyväisyyttä. Yhteydet pääsääntöisesti myös säilyvät lapseen ja hänen perhetaustansa liittyvien tekijöiden vakiointien jälkeen. Li-

säksi koettu köyhyys on yhteydessä kulutusasenteista vähäisempään säästäväisyyteen ja shoppailukeskeisyyteen, vähäisempään ohjattuun harrastamiseen sekä ystävien määrään liittyvään tyytymättömyyteen. Näistä tyytyväisyys ystävien määrään säilyy korkeaa elämäntyytyväisyyttä selittävänä tekijänä vakiointien jälkeenkin, mutta ei riitä suojaamaan koetun köyhyyden yhteydeltä matalampaan elämäntyytyväisyyteen.

Tulosten perusteella etenkin nuorempien lapsivastaajien elämäntyytyväisyyttä tutkittaessa on syytä kiinnittää erityistä huomiota valittuun mittariin. Tutkijan on hyvä varmistaa lapsivastaajilta kysymysten sisällöllinen ymmärrettävyys elämäntyytyväisyyden kaltaista abstraktia ilmiötä mitattaessa. Elämäntyytyväisyyden mittaamista voisi hyödyntää aiempaa monipuolisemmin lasten hyvinvoinnin edistämisessä myös sosiaalityön parissa, esimerkiksi interventioiden vaikuttavuuden mittarina. Matalasta elämäntyytyväisyydestä kärsivien lasten tunnistaminen auttaa toimenpiteiden kohdistamisessa. Köyhyyden torjunnassa tulee ottaa huomioon perheiden ja vanhempien taloudellisen tilanteen kohentamisen lisäksi suoraan lasten arjen osallisuuteen vaikuttavien tekijöiden, kuten mielekkään vapaa-ajanvieton ja sosiaalisen elämän mahdollistaminen.

ASIASANAT: lapset, nuoret, elämäntyytyväisyys, koettu hyvinvointi, koettu köyhyys, materiaallinen puute

UNIVERSITY OF TURKU

Faculty of Social Sciences

Department of Social Research

Social work

ENNA TOIKKA: Life satisfaction of children and adolescents in the context of subjective poverty and material deprivation

Doctoral Dissertation, 188 pp.

Doctoral Programme of Social and Behavioural Sciences

May 2023

ABSTRACT

This study examines the life satisfaction of Finnish children and adolescents and factors associated with it in the context of subjective poverty and material deprivation. The association is examined in the lives of children from the perspectives of consumption, leisure time and social relationships. The study approaches subjective well-being and poverty based on data provided by children themselves. The study is a contribution to the fields of subjective well-being, subjective poverty, childhood studies and social work. The concept of cognitive life satisfaction is used as an indicator of subjective well-being.

The study consists of four sub-studies, that analyse the topic using three questionnaires collected from children. The data used are the Finnish sample of Children's Worlds, the International Survey of Children's Well-Being (ISCWeB) survey from 2016, the Youth in Focus survey collected in 2014, and the 2015 EViVa survey. The data consists of the answers of 5,399 elementary- and middle-school aged children. The analysis methods include comparison of means tests, exploratory factor analysis and linear and logistic regression analysis.

The results show that Finnish children rate their life satisfaction on average at a high level: more than eight out of ten children are satisfied with their lives. There is some variation in the level of life satisfaction and in the associations according to explanatory variables, depending on the measure used, but they mostly present a fairly similar picture of children's life satisfaction. Domain-based life satisfaction is compared with general life satisfaction. Different aspects of life satisfaction such as satisfaction with self, relationships with others and their environments explain the greater amount of variance in general life satisfaction among older respondents, while for the youngest children the explanatory share remains modest. The level of children's life satisfaction is on average higher among younger respondents. However, no other systematic differences are found in the level of life satisfaction according to demographic factors or parental labour market status.

Perceived poverty and material deprivation systematically explain the children's lower life satisfaction. The associations in general hold after controlling for the other factors in the model. In addition, subjective poverty is connected to consumer attitudes, such as being less frugal and shopping-oriented, having less organised leisure activities and being more dissatisfied with the number of friends. The association of satisfaction with the number of friends remains statistically significant even after

controlling for other factors in the model. However, it does not have enough explanatory power to protect against the association of subjective poverty with lower life satisfaction.

Based on the results of the study, when studying the life satisfaction of younger children, it is worth paying special attention to the measure used. It would be advisable for researchers to ensure that the content of the questions is comprehensible when measuring an abstract phenomenon such as life satisfaction. The measurement of life satisfaction could be used in a more versatile way than previously in promoting children's well-being in social work, as a measure of the effectiveness of interventions, for example. Identifying children suffering from low life satisfaction would help in targeting measures. In combating poverty, in addition to improving the financial situation of families and parents, measures that enhance children's everyday participation should be taken better into account.

KEYWORDS: Children, adolescents, youth, life satisfaction, subjective well-being, subjective poverty, material deprivation

Kiitokset

Tähän hetkeen johtanut polku on ollut välillä mutkainen, mutta myös täynnä antoisia ja opettavaisia hetkiä. Matkan varrelta löytyy monia tärkeitä ihmisiä, jotka ovat tukeneet ja tehneet väitöskirjan kirjoittamisen parissa vietetyistä vuosista ikimuistoisia.

Haluan kiittää väitöskirjani ohjaajia professori Johanna Kalliota, dosentti Leena Haanpäättä ja dosentti Mia Hakovirtaa, joiden antamasta tuesta ja asiantuntemuksesta on ollut korvaamaton apu matkan varrella. Olen ollut onnekas saadessani työskennellä teidän kaikkien kanssa niin yhteisten artikkeleiden kuin hankkeiden parissa. Kiitos Johannalle, joka on uskonut ideoihini silloinkin, kun ne ovat olleet vasta keskeneräisiä aihioita. Johannan henkinen tuki on auttanut jatkamaan väitöskirjan kirjoittamista myös niinä hetkinä, kun oma jaksaminen on ollut koetuksella. Leenaa haluan kiittää yhteistyöstä niin tutkimuksen kuin opetuksen saralla sekä mahdollisuuksista Lasten maailmat -aineiston parissa. Miaa puolestani kiitän oivaltavista kommentteista, jotka ovat avanneet uusia näkökulmia ja edistäneet työtäni merkittävästi. Kiitos myös KT Piia af Ursinille yhteistyöstä ja työkaveruudesta. Lisäksi haluan kiittää edesmennyttä ohjaajaani professori Katja Forssénia sekä professori Veli-Matti Ritakalliota, jotka ovat mahdollistaneet monenlaiset työtehtävät yliopistolla ja tukeneet väitöskirjani teossa.

Työni esitarkastajina toimineiden sosiaalipolitiikan professori Mikael Nygårdin ja sosiaalityön professori Riitta Vornasen asiantuntemus ja rohkaiseva palaute ovat auttaneet viimeistelemään työni valmiiksi väitöskirjaksi. Kiitän Mikael Nygårdia myös lupautumisesta vastaväittäjäkseni.

Sosiaalityön ja sosiaalipolitiikan työyhteisöllä on ollut suuri merkitys väitöskirjani etenemisen kannalta. Kiitän sosiaalityön emeritusprofessori Leo Nyqvistiä ja professori Merja Anista tuesta ja kannustuksesta, jota olen vuosien varrella saanut. Kiitän myös työtäni kommentoineita dosentti Kirsi Güntheria ja YTT Teija Karttusta rakentavista kommentteista. Iso kiitos kuuluu ”manselaisille”: VTM Laura Järvelle, dosentti Milla Salinille, VTT Henna Isoniemelle, VTM Lauri Mäkiselle ja VTT Jarkko Rasinkankaalle, joilta olen saanut aina apua sekä opetuksen että akateemisen maailman kiemuroihin. Olen viettänyt hauskoja hetkiä seurassanne niin työpaikalla kuin sen ulkopuolella. Erityinen kiitos ystävydestä Lauralle, jonka kanssa olemme

jakaneet monet väitöskirjan tekoon liittyvät riemukkaat ja vaikeat hetket yhdessä. Myös VTT Anniina Kaittilan, VTT Anne-Mari Jaakolan ja VTM Helena Hautalan tuki ja ystävyys merkitsevät minulle paljon. Kiitos vertaistuesta opetuksen ja jatko-opintojen keskellä VTM Elina Laine, VTM Elina Sutela, VTM Laura Nikka, VTM Veera Niemi, VTT Tuula Kaitsaari, dosentti Anne Puuronen ja VTM Sanni Salonen. Kiitos dosentti Anna-Maria Isola ja VTM Toni Rajala sujuvasta yhteistyöstä hankkeen parissa ja piristävistä keskusteluista.

Kiitos myös monille muille työyhteisön nykyisille ja entisille jäsenille, joiden kanssa olen saanut jakaa ikimuistioisia hetkiä. Teitä on monia. Mieleen ovat jääneet lukemattomat keskustelut mitä erinäisimmistä aiheista kahvihuoneessa ja laitoksen käytävillä. Jatko-opintoseminaareissa ja kirjoitusryhmissä saadut kommentit ovat tarjonneet tärkeän foorumin tekstien työstämiselle. Erityisenä mainintana haluan tuoda esiin kaikki ne juhlat ja tapahtumat, jotka ovat luoneet yhteishenkeä ja tuoneet hauskuutta työpäiviin yliopistolla. Riemukkaita hetkiä on ollut niin vappujuhliissa kuin konferenssimatkoilla ja ne ovat tehneet yliopistosta tärkeän työyhteisön, johon on ilo kuulua.

Haluan kiittää tutkimustyötäni rahoittaneita Alli Paasikiven säätiötä ja Turun yliopistosäätiötä, joiden myöntämien apurahojen turvin olen voinut keskittyä rauhassa tutkimukseni tekoon ja käydä esittelemässä työtäni konferensseissa. Lisäksi kiitän Turun kaupunkitutkimusohjelmaa sekä Koneen Säätiötä, joiden myöntämien hankerahoitusten avulla olen päässyt työskentelemään aiheeni parissa osana monitieteistä tutkimusryhmää. Apurahajaksot ovat tarjonneet tärkeän ajanjakson opetustyön keskellä, joita ilman väitöskirja olisi edennyt huomattavasti hitaammin.

Lopuksi haluan kiittää ystäviäni ja perhettäni, joiden kanssa olen voinut jakaa sekä onnistumiset että turhautumiset ja joiden seurassa olen saanut viettää kaivattuja taukoja väitöskirjan kirjoittamisesta. Vanhempani Erja ja Juhani ovat aina kannustaneet kouluttautumaan ja opettaneet sinnikkyyttä, jota on tarvittu tämänkin projektin loppuun saattamiseksi. Lisäksi varmasti isoin kiitos kuuluu miehelleni Jussi-Pekalle, joka on ollut kärsivällisesti tukena joka päivä ja jonka rakkaus on auttanut jaksamaan loppuun saakka. Kiitos.

Turussa maaliskuussa 2023

Enna Toikka

Sisällys

Kiitokset	7
Sisällys	9
Osajulkaisuluettelo	11
1 Johdanto	12
2 Elämäntyytyväisyys osana koettua hyvinvointia	18
2.1 Koetun hyvinvoinnin käsitteelliset ulottuvuudet.....	18
2.2 Lasten koettu hyvinvointi	20
2.3 Aiempi tutkimus lasten elämäntyytyväisyyttä selittävästä tekijöistä	22
3 Lapsen kokeman köyhyyden ja materiaalisen puutteen yhteys elämäntyytyväisyyteen	28
3.1 Lapsiköyhyyden konteksti Suomessa.....	28
3.2 Lapsikeskeinen köyhyystutkimus.....	32
3.3 Köyhyys lasten elämäntyytyväisyyden selittäjänä maiden välisissä vertailuissa ja yksilötasolla	36
3.4 Köyhyyden ja lasten elämäntyytyväisyyden välisen yhteyden mekanismit.....	39
4 Tutkimuksen toteutus	43
4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	43
4.2 Käytetyt aineistot, menetelmät ja mittarit	48
4.2.1 Aineistot ja analyysimenetelmät	48
4.2.2 Köyhyyden ja elämäntyytyväisyyden mittarit.....	51
4.3 Lapset kyselyyn vastaajina	56
4.4 Tutkimuseettiset kysymykset.....	59
5 Osatutkimusten päätulokset	62
6 Tulosten yhteenveto ja johtopäätökset	68
6.1 Kouluikäisten lasten elämäntyytyväisyys ja sitä selittävät tekijät.....	68
6.2 Koetun köyhyyden, materiaalisen puutteen, arjen kokemusten ja elämäntyytyväisyyden väliset yhteydet	72
6.3 Tutkimuksen kontribuutio.....	77

6.4	Käytäntösuositukset	79
6.5	Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimustarpeet.....	83

Lähteet.....	86
---------------------	-----------

Alkuperäisjulkaisut.....	103
---------------------------------	------------

Taulukkuuettelo

Taulukko 1.	Osatutkimusten tutkimuskysymykset, aineistot, vastaajien luokka-aste ja analyysimenetelmät.	47
Taulukko 2.	Tutkimuksessa käytettyjen lapsille ja nuorille suunnattujen elämäntyytyväisyyden mittareiden sisältö, vastausasteikko ja aineisto, jossa mittaria käytetty	53
Taulukko 3.	Lapsille ja nuorille suunnattujen köyhyysmittareiden sisältö, vastausasteikko ja aineisto, jossa mittaria käytetty	56

Kuvioluettelo

Kuvio 1.	Köyhyysasteen kehitys vuosina 2000–2020 perhetyypeittäin pienituloisuuden mukaan tarkasteltuna	29
----------	--	----

Osajulkaisuluettelo

Väitöskirjan yhteenveto-osa perustuu seuraaviin alkuperäisjulkaisuihin, joihin viitataan tekstissä roomalaisilla numeroilla I–IV.

- I Haanpää, Leena, Toikka, Enna & af Ursin, Piia (2020). Alakouluikäisten lasten moniulotteinen elämäntyytyväisyys Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 85(5–6), 519–530.
- II Toikka, Enna & Haanpää, Leena (2020). Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Teoksessa Johanna Kallio & Mia Hakovirta (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino, 119–142.
- III Toikka, Enna & Haanpää, Leena (2020). Kulutusasenteet ja taloudellinen eriarvoisuus nuorten elämäntyytyväisyyden määrittäjinä. *Nuorisotutkimus*, 38(4), 19–36.¹
- IV Toikka, Enna, Haanpää, Leena & Kallio, Johanna (2022). Lapsen kokeman köyhyyden yhteys ohjattuun harrastamiseen, ystävyys-suhteisiin ja elämäntyytyväisyyteen Turussa. Teoksessa Johanna Kallio & Kirsi Vainio-Korhonen (toim.) *Turun köyhät kasvot – huono-osaiset perheet ja lapset 1800-luvulla ja 2000-luvulla*. Turku: Turun Historiallinen Yhdistys, 167–182.

Artikkelien käyttöön väitöskirjan osajulkaisuina on saatu kustantajien lupa.

¹ Ilmestynyt Nuorisotutkimuslehden erikoisnumerossa, jonka toimittajina artikkelin kirjoittajat ovat toimineet. Nuorisotutkimuslehden oma toimituskunta on hankkinut kirjoittajien artikkeleille erilliset arvioitsijat normaalin käytännön mukaisesti.

1 Johdanto

Lasten ja nuorten hyvinvointi on pysynyt ajankohtaisena aiheena hyvinvoinnin edellytysten jatkuvasti muuttuessa. Lasten hyvinvointi on moniulotteinen käsite, jota voi lähestyä monesta eri näkökulmasta (ks. esim. Pollard & Lee 2003). On tärkeää tarkastella lasten hyvinvointia kokemuseräisesti, erotuksena objektiivisiin mittareihin nojaavasta hyvinvoinnin tarkastelusta, sillä kuva hyvinvoinnista voi näyttää erilaiselta, kun hyvinvoinnista kysytään lapselta itseltään. Lasten omat käsitykset voivat myös erota aikuisten, esimerkiksi vanhempien näkemyksistä (McAuley, Morgan & Rose 2010). Erilaisen tiedonintressin lisäksi myös esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (60/1991) velvoittaa turvaamaan lapsen hyvinvoinnin ja sitä tukevat olosuhteet, tukemaan lapsen mielipiteen ilmaisua sekä korostaa lapsen oikeutta saada hyvinvointia edistävää tietoa.

Yksilöiden koetun hyvinvoinnin edistämisestä on tullut yhteiskuntien hyvinvointitavoitteiden päämäärä yksinomaan taloudelliseen hyvinvointiin nojaavien tavoitteiden sijasta (esim. Frijters, Clark, Krekel & Layard 2020). Suomessa sosiaalitieteellinen hyvinvointitutkimus on ollut perinteisesti järjestelmälähtöistä samalla kun yksilön hyvinvointikokemukset ovat jääneet vähemmälle huomiolle (Törrönen 2012, 188). Kokemuseräinen hyvinvointitutkimus sosiaalitieteissä on kansainvälisessä kontekstissa keskittynyt perinteisesti aikuisten tutkimiseen (Ben-Arieh, Casas, Frønes & Korbin 2014, 8). Aikuisten koetusta hyvinvoinnista on tehty muun muassa kattavia kansainvälisiä vertailuja (esim. Helliwell, Layard, Sachs & De Neve 2021). Sen sijaan lasten ja nuorten kokemuseräisestä hyvinvoinnista on vähemmän tutkittua ja maiden keskinäisen vertailun mahdollistavia tutkimusaineistoja on ollut olemassa vain vähän (Rees 2017, 64–65).

Koetulla hyvinvoinnilla tarkoitetaan yksilön omia käsityksiä ja arvioita elämästään (Campbell, Converse & Rogers 1976). Määritelmän olennaisimpina osina on pidetty elämän myönteisiin puoliin keskittymisen lisäksi kokemusten omakohtaisuutta ja elämän kokonaisvaltaista arviota (Diener 1984). Määritelmän ytimessä olevan omakohtaisuuden vuoksi on välttämätöntä, ettei arviota lapsen koetusta hyvinvoinnista tee vanhempi tai muu lapsen elämässä oleva aikuinen, vaan lapsi itse. Tässä tutkimuksessa lasten ja nuorten koettua hyvinvointia lähestytään elämäntyytyväisyyden (*life satisfaction*) käsitteellä, jota voidaan pitää yhtenä subjektiivisen

hyvinvoinnin keskeisenä osatekijänä. Koettu hyvinvointi nähdään usein muodostuvan positiivisen tunteen, negatiivisen tunteen puutteen ja elämän kokonaisvaltaisen arvioinnin, eli elämäntyytyväisyyden summana. Koettu hyvinvointi jaetaan usein tunnevaltaisen, affektiivisen ja kognitiivisen, eli tiedollisen arvioinnin ulottuvuuksiin. (Diener 1984; ks. myös Diener & Suh 1997, 200.) Tunnevaltainen ulottuvuus on liitetty tyypillisesti onnellisuuteen ja tiedollinen arviointi elämäntyytyväisyyteen (Ben-Arieh ym. 2014, 8–9). Tässä tutkimuksessa keskitytään elämäntyytyväisyyden tiedollisen ulottuvuuden tarkasteluun, koska sitä on pidetty tunteita, kuten onnellisuutta ajallisesti vakaampana ilmiönä (esim. Searle 2008, 40; Pavot & Diener 2009). Elämäntyytyväisyys on myös tunnevaltaista ulottuvuutta useammin kytköksissä esimerkiksi yksilön tulotasoon (esim. Kahneman & Deaton 2010), jonka vuoksi se on perusteltu valinta koetun köyhyyden ja materiaalisen puutteen yhteyttä tutkittaessa. Tutkimuksessa lasten elämäntyytyväisyyttä mitataan sekä yleisellä elämäntyytyväisyyden arviolla että elämän eri osa-alueille kohdistuvalla tyytyväisyydellä mahdollisimman monipuolisen kuvan saamiseksi.

Positiivisen psykologian parissa elämäntyytyväisyydellä pyritään kuvaamaan koettua hyvinvointia kattavasti vahvuuksien kautta ja toimintakykyä korostaen. Sitä on pidetty hyödyllisenä käsitteenä erityisesti lasten kohdalla, koska se sopii riskiryhmässä olevia laajemmin kaikkia lapsia koskevaan hyvinvointikeskusteluun. (Gilman & Huebner 2003; Huebner 2004.) Elämäntyytyväisyys voidaan mieltää sekä hyvinvoinnin lopputuloksena että suotuisan kasvun ja kehityksen selittäjänä, minkä lisäksi sitä on hyödynnetty hyvinvoinnin välisiä yhteyksiä selittävänä tekijänä (Park 2004). Korkea elämäntyytyväisyys ennustaa muun muassa pärjäämistä koulutuksen ja sosiaalisten suhteiden saralla (Heffner & Antaramian 2016; Jiang, Lyons & Huebner 2016; Salmela-Aro & Tuominen-Soini 2010; Upadyaya & Salmela-Aro 2017), kun taas matala elämäntyytyväisyys kytkeytyy myöhempisiin mielenterveys- ja käyttäytymisongelmiin sekä vuorovaikutusongelmiin vertaissuhteissa (esim. Haranin, Huebner & Suldo 2007; Huebner, Funk & Gilman 2000).

Lasten hyvinvoinnin edellytykset riippuvat osin perheen taloudellisesta tilanteesta ja pienituloisten perheiden lapsille voi kertyä useita huono-osaisuuden riskitekijöitä, jotka ovat yhteydessä lasten hyvinvointiin (esim. Kallio & Hakovirta 2020). Taloudellisen eriarvoisuuden aiheuttama lasten hyvinvoinnin eriytyminen on tuotu esiin myös viimeisimmässä lapsistrategiassa (Valtioneuvosto 2021, 15–18). Tutkimus kiinnittyy sosiaalityön alaan, jossa perheiden kohtaama köyhyys on läsnä huomattavan usein käytännön työssä. Sosiaalityöntekijöiden maailmanjärjestö IFSW on määritellyt köyhyudessa elävien ihmisten auttamisen ja heidän hyvinvointinsa edistämisen olevan yksi sosiaalityön keskeisimmistä periaatteista (Hare 2004). Sosiaalityön professio on sitoutunut näihin periaatteisiin sen alkuajoista lähtien, mutta köyhyyteen liittyvien kysymysten on kuvattu kuitenkin jääneen marginaaliin sosiaali-

työn käytännöissä, jonka vuoksi on korostettu tarvetta köyhyystietoiselle sosiaalityölle (Kramer-Nevo, Weiss-Gal & Monnickendam 2009; Kramer-Nevo 2020). Myös Suomessa sosiaalityöntekijöiden on havaittu huomioivan vain vähän lapsen kokeman köyhyyden ja perheen taloudellisen tilanteen merkitystä arvioidessaan lastensuojelun tarvetta (Jaakola 2020), vaikka köyhyys on epäilemättä merkittävä syy sosiaalisten ongelmien taustalla myös Suomessa.

Tutkimuksessa lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyttä tarkastellaan koetun köyhyyden ja materiaalisen puutteen valossa. Köyhyys jaetaan usein absoluuttiseen ja suhteelliseen köyhyyteen, joista tässä tutkimuksessa tukeudutaan suhteelliseen köyhyyskäsitteeseen. Se ymmärretään yleisesti perustarpeet tyydyttävän tulotason minimin sijasta sosiaalisen toimintakyvyn rajoitteeksi, joka aiheutuu taloudellisten resurssien puutteesta. (Moisio 2006, 639; Kangas & Ritakallio & 2008, 3.) Townsendin (1979, 31) suhteellisen köyhyyden määritelmässä yksilö uhkaa materiaalisten resurssien puuttuessa jäädä ympäröivässä yhteiskunnassa tavanomaisena pidetyn elämäntavan ulkopuolelle. Köyhyyttä tarkastellaan tässä subjektiivisena kokemuksesta toimeentulon riittämättömyydestä (ks. Kallio 2003, 39) ja tarpeentyydytykseen vaadittavana materiaalisena puutteena (ks. Kangas & Ritakallio & 2008; Moisio 2006, 639). Tarkastelun ulkopuolelle rajautuvat esimerkiksi kotitalouden pienituloisuuden perusteella määrittyvä köyhyys sekä palvelujärjestelmälähtöiset määrittelyt, kuten toimeentulotuen asiakkuus, koska näkökulma kiinnittyy erityisesti lasten ja nuorten arkipäivän elämässä koettuun köyhyyteen. On perusteltua olettaa, että subjektiiviset kokemukset sekä konkreettisempien hyödykkeiden puute heijastavat lasten jokapäiväisessä elämässä näkyvää köyhyyttä lasten kokemusmaailmasta kauempana olevia kotitalouden tuloja, palvelujärjestelmää tai etuuksia paremmin. Näiden ulottuvuuksien tavoittamiseksi on välttämätöntä kysyä köyhyydestä lapsilta itseltään.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suomalaislasten ja –nuorten elämäntyytyväisyyttä ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on köyhyyden ja huono-osaisuuden yhteys elämäntyytyväisyyteen. Köyhyyttä lähestytään subjektiivisten käsitysten ja materiaalisen puutteen kautta. Lisäksi yhden artikkelin näkökulma kiinnittyy lapsen arvioihin vanhempien työmarkkina-asemasta sosioekonomisen huono-osaisuuden osatekijänä. Tutkimuksen kohdejoukko on alle 18-vuotiaat peruskouluikäiset lapset ja nuoret, joihin viitataan tästä eteenpäin lapsina, ellei tarkoiteta erityisesti vain vanhempia vastaajia, jolloin puhutaan nuorista. Nuorilla tarkoitetaan tässä yhteydessä yläkouluikäisiä vastaajia. Osatutkimukset kattavat yhteensä yli 5000 lapsen ja nuoren vastaukset luokka-asteilta 2.–9., vastaajien ollessa noin 8–16-vuotiaita. Väitöskirja koostuu neljästä artikkelista, joissa koettua hyvinvointia ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä tarkastellaan eri näkökulmista. Tutkimuksessa selvitetään eri mittareiden antamaa kuvaa lasten ja nuorten elämäntyytyväisyydestä ja siihen yhteydessä olevia tekijöitä. Lisäksi kysytään, ovatko lasten

ja nuorten köyhyyskokemukset ja materiaallinen puute yhteydessä elämäntyytyväisyyteen. Tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita koetun köyhyyden kytkeytymisestä lasten ja nuorten arjen kokemuksiin ja niiden mahdollisesta yhteydestä elämäntyytyväisyyteen. Köyhyyden yhteyttä elämäntyytyväisyyteen tarkastellaan lasten ja nuorten arjessa kuluttajuuden, vapaa-ajanvieton sekä sosiaalisten suhteiden näkökulmista. Tutkimuksessa selvitetään köyhyyden yhteyttä näihin arjen kokemuksiin ja niiden mahdollista yhteyttä elämäntyytyväisyyteen. Tutkimuksen fokus on lasten arkielämän ilmiöissä, jotka eivät kiinnity suoraan aikuisten tai erilaisten instituutioiden kautta toteutuvaan hyvinvointiin.

Lasten subjektiivisia köyhyyskokemuksia, materiaalista puutetta sekä heidän itsensä arvioimaa hyvinvointia analysoidaan kolmen lapsilta ja nuorilta kerätyn valmiin kyselyaineiston avulla. Ensimmäisen ja toisen artikkelin aineistona käytetään vuonna 2016 kerättyä kansainvälisen Children's Worlds, the International Survey of Children's Well-Being (ISCWeB) -kyselytutkimuksen Suomen osatutkimusta. Kolmannessa artikkelissa käytetään vuonna 2014 kerättyä Nuoret luupin alla -kyselyä. Neljäs artikkeli puolestaan hyödyntää vuonna 2015 kerättyä EViva-kyselyaineistoa. Aineistot mahdollistavat tutkimuskysymyksiin vastaamisen, sillä niiden teemat kiinnittyvät nimenomaan lasten arkiseen hyvinvointiin, kuten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin elämän eri konteksteissa, kuluttajuuteen ja vapaa-ajanviettoon (Haanpää & Roos 2015, 6; Rees 2017, 23; Toikka, Haanpää & Kallio 2022, 172). Tuloksia analysoidaan tilastollisten menetelmien, kuten keskiarvovertailujen, eksploratiivisen faktorianalyysin sekä lineaarisen ja logistisen regressioanalyysin avulla.

Tutkimuksessa on omaksuttu uuden sosiologisen lapsuudentutkimuksen näkemys lapsuudesta sosiaalisesti rakentuvana ilmiönä, jossa lapsia ei käsitetä passiivisina toiminnan kohteina, vaan korostetaan heidän aktiivista toimijuuttaan. Monitieteisen tutkimusalan keskiössä on lapsuuden arvostaminen kuluvassa ajassa; lapset ovat yksilöitä, joiden elämällä on merkitystä tässä ja nyt, ei ainoastaan heidän aikuisuuden asemiensa kautta. (Alanen 2009; James, Jenks & Prout 1998; Prout 2005.) Lapsuudentutkimuksen käsitys lapsuudesta näkyy tutkimuksessa siten, että kaikki analysoitu tieto on peräisin lapsilta ja nuorilta itseltään ja sitä analysoidaan lasten elämän nykyhetkestä käsin. Tutkimuksessa arvostetaan lasten ja nuorten käsityksiä heidän kokemastaan köyhyydestä ja hyvinvoinnista, ja niiden ajatellaan olevan kiinnostavia itsessään, ei ainoastaan aikuislähtöisen tiedon täydentäjinä. Tutkimus sijoittuu erityisesti lasten hyvinvointitietoa koskevan sosiaali-indikaattoritutkimuksen kehikseen, jonka tiedontuotannossa korostuu nykyään lapsinäkökulma perinteisen aikuiskeskeisen tiedon sijasta. Tutkimuskentällä tapahtuneen paradigman muutoksen myötä lasten hyvinvoinnista ollaan aiempaa kiinnostuneempia nykyhetkestä käsin. Kehityskulun taustalla ovat muun muassa lasten oikeuksiin perustuvan näkökulman

ja sosiologisen lapsuudentutkimuksen vahvistuminen, metodologisten mahdollisuuksien monipuolistuminen sekä lapsinäkökulmaisuuuden arvostaminen aiempaa enemmän. (Ben-Arieh 2012; 2008.)

Tutkimus sijoittuu sosiaalityön alaan, jossa lapsiin ja lapsiperheisiin liittyvä erityisyys on tunnistettu jo pidempään. Lasten kanssa tehtävää sosiaalityötä on hallinnut perinteisesti perhekeskeinen työskentelytapa (Forsberg 1998, 42–43), kun taas lapsikeskeinen työskentelyorientaatio on noussut nykyisen lasten kanssa tehtävän sosiaalityön keskeiseksi periaatteeksi monissa länsimaissa (Gilbert, Parton & Skivenes 2011). Periaatteen toteutuminen edellyttää kuitenkin lapsen tuottaman tiedon kuulemista. Esimerkiksi Hurtigin (2006) ja Törrösen (2005) tutkimukset osoittavat lapsen itsensä tuottaman tiedon merkityksen häntä koskevassa työskentelyssä, vaikka Hurtigin (2006) mukaan tiedon kuulemiseen liittyy sosiaalityössä myös haasteita. Lasten osallisuus sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden käyttäjinä ja niiden kehittäjinä tunnustetaan yhä useammin, vaikka ammattilaiset näkevätkin osallisuuden toteutumiseen myös esteitä (Kiili, Itäpuisto, Moilanen, Svenlin & Malinen 2021). Lapsuudentutkimuksen käsitystä lapsuudesta voidaan hyödyntää myös sosiaalityössä siitä huolimatta, että lapsuudentutkimuksen keskiössä on tyypillisesti kaikki lapset kokemuksineen, kun taas sosiaalityössä korostuvat usein lasten kokemat ongelmat ja murheet (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 8–9). Lasten hyvinvointitietoa sosiaalityön kontekstissa on Suomessa tutkinut muun muassa Helavirta (2011), jonka mukaan lapsia koskevaa hyvinvointitietoa on leimannut vielä 2000-luvun alussa aikuiskeskeisyys lasten itsensä tuottaman tiedon sijasta.

Sosiaalityössä suomalaisten lapsiperheiden kokemaa köyhyyttä ja hyvinvointia on tutkittu sekä määrällisesti että laadullisesti. Forssén (2012; 1998) on tutkinut määrällisesti lapsiperheiden köyhyyttä ja sen yhteyttä perheiden arjen kuormittumisen kokemuksiin, esimerkiksi stressitekijöiden yleisyyteen. Sen sijaan Törrönen (2014) on tutkinut laadullisia menetelmiä käyttäen lapsiperheiden vanhempien arkisia hyvinvoinnin kokemuksia ja perheiden pärjäämistä hyvinvoinnin haasteiden keskellä. Hakovirta ja Rantalaiho (2012) sekä Hakovirta ja Kallio (2014) ovat tutkineet lasten kokemuksia köyhyydestä sekä heidän käsityksiään köyhyyden syistä. Törrönen ja Vornanen (2002) puolestaan ovat selvittäneet nuorten käsityksiä huono-osaisuuden sosiaalisesta ja emotionaalisesta ulottuvuudesta. Lapsiperheissä koetun köyhyyden ja hyvinvoinnin kysymyksistä on lisäksi tehty jonkin verran kotimaista tutkimusta muissa sosiaalitieteissä (esim. Halme & Perälä 2014; Isola, Roivainen & Hiilamo 2022; Lindberg, Nygård, Nyqvist & Lammi-Taskula 2021; Salmi & Kestilä 2019; Salmi & Närvi 2022; Salmi, Närvi & Lammi-Taskula 2016), mutta niissä on vain harvoin hyödynnetty lasten omia näkemyksiä (ks. kuitenkin Lindberg, Nygård, Nyqvist & Hakovirta 2021; Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019; Rask, Åstedt-Kurki & Laippala 2002).

Tässä tutkimuksessa lasten koetun köyhyyden ja materiaalisen puutteen heijastumista elämäntyytyväisyyteen käsitellään useilla eri aineistoilla kattaen laajasti eri ikäisten lasten vastaukset. Lasten hyvinvointia tarkastellaan useilla kansainvälisesti validoiduilla elämäntyytyväisyysmittareilla, joilla saadaan muodostettua aiempaa monipuolisempi kuva peruskouluikäisten lasten koetusta hyvinvoinnista. Koetun köyhyyden ja hyvinvoinnin kysymyksiä tutkitaan useissa lasten arkielämän kannalta keskeisissä konteksteissa. Tutkimuksessa selvitetään aiemmasta poiketen, voiko köyhyyden mahdollista yhteyttä elämäntyytyväisyyteen selittää niillä arjen kokemuksilla, joihin köyhyyden oletetaan olevan yhteydessä. Lasten koetusta hyvinvoinnista ja sen reunaehdoista käytävällä keskustelulla on mahdollista lisätä ymmärrystä lasten arkipäivän kokemuksista ja tuoda lasten kokemusmaailma lähemmäs lasten kanssa työskenteleviä ammattilaisia.

Tutkimus etenee kahden teorialuvun saattamana tutkimuksen metodologiseen osuuteen, jonka jälkeen esitellään kootusti osatutkimusten päätulokset sekä tulosten yhteenveto ja johtopäätökset. Tutkimuksen kaksi teorialukua luovat katsauksen keskusteluihin koetusta hyvinvoinnista ja lapsiköyhyydestä. Ensimmäisessä luvussa määritellään elämäntyytyväisyyden käsitteellinen suhde koettuun hyvinvointiin, jäsennetään koettuun hyvinvointitutkimukseen liittyvää keskustelua lasten näkökulmasta sekä kuvaillaan lasten elämäntyytyväisyyttä ja sitä selittäviä tekijöitä aiemmissa tutkimuksissa. Jälkimmäisessä luvussa köyhyyteen liittyviä keskusteluja taustoitetaan katsauksella lapsiköyhyyden kontekstiin Suomessa sekä lapsikeskeiseen köyhyydetutkimukseen, jonka jälkeen syvennytään köyhyyden ja elämäntyytyväisyyden välisen yhteyden aiempiin tutkimuksiin ja yhteyttä selittäviin mekanismeihin. Tutkimuksen toteutuksessa käydään läpi tutkimuksen tavoite tutkimuskysymyksiin sekä esitellään käytetyt aineistot, tutkimusmenetelmät ja mittarit. Lisäksi kuvaillaan lasten kyselytutkimuksiin vastaamisen erityispiirteitä sekä pohditaan tutkimuseettisiä kysymyksiä. Tämän jälkeen esitellään neljän osatutkimusten päätulokset. Lopuksi tiivistetään tutkimuksen päätulokset kahdessa alaluvussa, esitellään tutkimuksen kontribuutiot ja käytäntösuositukset sekä tuodaan esiin tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimustarpeet.

2 Elämäntyytyväisyys osana koettua hyvinvointia

2.1 Koetun hyvinvoinnin käsitteelliset ulottuvuudet

Yksilöiden koettu hyvinvointi on noussut yhä enenevässä määrin kansakuntien hyvinvointipolitiikan keskiöön (esim. Frijters, Clark, Krekel & Layard 2020). Koetun hyvinvoinnin tutkimus painottaa yksilön sisäisen kokemusmaailman merkitystä hyvinvoinnin lähteenä. Modernin hyvinvointikäsitteen kehitys sosiaalitieteissä pohjautuu 1960-luvun sosiaali-indikaattoritutkimuksen yhteyteen. Sosiologian ja psykologian aloilta vaikutteita saanut elämänlaadun käsite kehitettiin vastauksena elintasotutkimuksen puutteille. Koetun hyvinvoinnin keskustelua käytiin pääosin elämänlaadun käsitteellä, jolla pyrittiin hahmottamaan eroa objektiivisten elinolojen ja subjektiivisen tyytyväisyyden välillä. Sillä viitattiin hyvän elämän objektiivisiin ja subjektiivisiin ulottuvuuksiin, joista ensimmäisellä tarkoitettiin elinolojen kriteerejä ja jälkimmäisellä ihmisten arvioita omasta elämäntyytyväisyydestään. (Ben-Arieh ym. 2014, 7; Campbell, Converse & Rogers 1976, 3–4; Kainulainen 1998, 30; Veenhoven 1996, 2.) Elämäntyytyväisyyden ja sen lähikäsitteiden kautta lähestyttyä koetun hyvinvoinnin tutkimusta on tehty Suomessakin jonkin verran aikuisten parissa (esim. Ervasti & Saari 2011; Kainulainen 1998; Raijas 2011; Vaarama, Moisio & Karvonen 2010).

Yksi hyvinvoinnin määrittelyn lähtökohdista on liittynyt sen alkuperään; siihen, muodostuuko hyvinvointi resurssi- vai tarveperäisesti. Pohjoismaissa on tyypillisesti ollut vallalla ajatus hyvinvoinnin perustumisesta resurssien hallintaan, joiden ajatellaan lisäävän hyvinvointia. (Kainulainen 1998, 27–32.) Sen sijaan tarveperustaisessa hyvinvointiajattelussa hyvinvointi kulminoituu tarpeiden tyydytykseen, esimerkiksi Doyalin ja Goughin (1991) tarveteoriassa sosiaalinen osallisuus tulee mahdolliseksi perustarpeiden tyydyttyä, joka edellyttää välittävien tarpeiden toteutumista. Resurssi- ja tarvepohjaista hyvinvointiajattelua samassa teoriassa yhdistävän Allardtin (1976) hyvinvointitutkimuksessa yhdistyvät resurssipohjainen elintasotutkimus ja ihmisen perustarpeet ”having, loving, being” jaotteluun. Keskeinen kysymys on, kenellä on oikeus määritellä hyvinvointi. Subjektiivinen lähtökohta korostaa yksilön omaa roolia hyvinvointinsa määrittelyssä, koska ihmisen itsensä ajatellaan olevan kykenevin arvioimaan omaa elämäänsä. Vastakkaista ajattelutapaa edustaa käsitys,

jossa hyvinvoinnin määrittely tulee ulkoapäin, esimerkiksi valtio määrittää lakien ja etuusjärjestelmän kautta myös yksilöiden hyvinvointia. (Kainulainen 1998, 32–33; Karisto 1984, 22–27.)

Koetulla hyvinvoinnilla viitataan henkilön käsityksiin ja arvioihin omasta elämästään (Campbell, Converse & Rogers 1976). Dienerin (1984) mukaan subjektiivisen hyvinvoinnin määritelmän ytimessä on elämän myönteisiin puoliin keskittymisen lisäksi nimenomaan kokemusten omakohtaisuus. Koetun hyvinvoinnin eri käsitteitä käytetään usein toistensa synonyymeina; subjektiivinen hyvinvointi, onnellisuus, elämäntyytyväisyys ja elämänlaatu muodostavat osittain päällekkäisen käsittekokonaisuuden (esim. Ben-Arieh ym. 2014, 8; Diener 1994, Veenhoven 2000). Käsitteiden käytössä on nähtävissä myös tieteenalakohtaisia eroja. Esimerkiksi terveys- ja väestötieteen tutkimuksissa koettua hyvinvointia lähestytään usein elämänlaadun käsitteellä, jolla kuvataan samankaltaisia ilmiöitä kuin elämäntyytyväisyydellä, vaikka käsitteet on kehitetty erilaisista lähtökohdista (Ben-Arieh ym. 2014, 8). Toisinaan elämänlaadun käsitettä on käytetty myös sosiaalitieteellisessä hyvinvointitutkimuksessa, jossa on selvitetty elinolojen ja elämänlaadun välistä yhteyttä (esim. Vaarama, Moisio & Karvonen 2010).

Keskustelut subjektiivisesta hyvinvoinnista ovat eriytyneet sosiaali- ja käyttäytymistieteiden sisällä hedonistisen ja eudaimonisen hyvinvointitutkimuksen suuntauksiin. Hedonistinen suuntaus käsittää hyvän elämän onnellisuutena ja tyytyväisyytenä elämään kokonaisuutena, kun taas eudaimoninen hyvinvointikäsitys kulminoituu elämän merkityksellisyyskokemukseen ja itsensä toteuttamiseen. (Ben-Arieh ym. 2014, 8; Diener 1984, Veenhoven 1984). Subjektiivinen hyvinvointi käsitetään toisinaan koetun hyvinvoinnin yläkäsitteeksi, joka koostuu erilaisista alakäsitteistä. Esimerkiksi Dienerin (1984) mukaan subjektiivinen hyvinvointi muodostuu sekä positiivisesta tunteesta että negatiivisen tunteen puutteesta yhdistettynä elämän arvioimiseen kokonaisuutena, jota kutsutaan yleisesti elämäntyytyväisyydeksi (ks. myös Diener & Suh 1997, 200). Toisaalta käsitteiden keskinäisestä suhteesta ei ole selkeää konsensusta ja niiden käyttö vaihtelee tutkijasta riippuen. Esimerkiksi Veenhoven (2000, 7) käsittää elämäntyytyväisyyden eräänlaisena kattokäsitteenä erilaisille hyvinvoinnin subjektiivisille arvioille.

Koetun hyvinvoinnin on ajateltu pitävän sisällään sekä tunnevaltaisen, affektiivisen että kognitiivisen, eli tiedollisen arvioinnin ominaisuudet (Diener 1984; ks. myös Diener & Suh 1997, 200). Koetun hyvinvoinnin tunnevaltaiset ja tiedolliset ulottuvuudet erkaantuivat käsitteellisesti toisistaan 1970-luvulla (Veenhoven 1996, 2–3). Näistä ensimmäinen liitetään usein onnellisuuteen ja jälkimmäinen tyytyväisyyteen elämään (Ben-Arieh ym. 2014, 8–9). Tunteita pidetään alttiimpana tilannekohtaisille tekijöille, kun taas tyytyväisyyttä pidetään ajallisesti vakaavampana ilmiönä (esim. Searle 2008, 40; Pavot & Diener 2009). Tunnevaltainen arviointi on

myös yhteydessä osin eri selittäjiin kuin kognitiivinen elämäntyytyväisyyden arviointi. Elämäntyytyväisyys on tunnevaltaista arviointia tyypillisemmin yhteydessä ympäröiviin olosuhteisiin, kuten koulutus- ja tulotasoon sekä työmarkkinatilanteeseen (Kahneman & Deaton 2010; Schimmack, Scupp & Wagner 2008). Tässä tutkimuksessa koettua hyvinvointia tarkastellaan koetun köyhyyden ja materiaalisen puutteen näkökulmista, jonka vuoksi on perusteltua painottaa elämäntyytyväisyyden kognitiivista, eli tiedollista ulottuvuutta. Elämäntyytyväisyys voidaan myös erotella sen kohdistumisen mukaan: se voidaan ymmärtää ilmiönä, jossa arviointi kohdistuu elämään kokonaisuutena tai tyytyväisyytenä elämän eri osa-alueisiin (Veenhoven 1996, 2). Elämäntyytyväisyyttä tarkastellaan tässä tutkimuksessa sekä yleisen elämäntyytyväisyyden että elämän eri osa-alueisiin kohdistuvan tyytyväisyyden mittareilla.

2.2 Lasten koettu hyvinvointi

Lasten koetun hyvinvoinnin tutkimusperinteet paikantuvat monille eri tieteenaloille. Lasten määrällisellä hyvinvointitutkimuksella on pitkät perinteet aloilla, jotka pyrkivät kohentamaan lasten hyvinvointia erilaisten toimenpiteiden ja interventioiden avulla. Poliittikasuosituksot nojaavat tyypillisesti lasten hyvinvoinnin seurantaan ja arviointiin. Esimerkiksi terveystieteissä tutkimusta on tehty erityisesti terveyteen liittyvän elämänlaatu-perinteen (*health-related quality of life*) parissa erilaisten interventioiden vaikuttavuuteen liittyen. Sosiaalitieteissä koetun hyvinvoinnin tutkimus on perinteisesti keskittynyt aikuisiin ja lapsiin keskittävän tutkimuksen määrä on lisääntynyt vasta useita vuosikymmeniä 1960-luvun sosiaali-indikaattoritutkimuksen jälkeen. (Ben-Arieh ym. 2014, 8.) Positiivisen psykologian tutkimusperinteessä koettua hyvinvointia tarkastellaan tyypillisesti onnellisuuden ja hyvän elämän tavoittelun kontekstissa sekä koetun hyvinvoinnin suhdetta psyykkiseen hyvinvointiin ja persoonallisuuden piirteisiin (Proctor, Linley & Maltby 2009).

Sosiaalitieteellisessä lasten hyvinvointitutkimuksessa on nähty viime vuosikymmeninä enenevässä määrin kasvavaa kiinnostusta lasten hyvinvoinnin mittaamista ja systemaattista seuranta kohtaan. Kiinnostusta on kuvattu lapsuutta koskevan sosiaali-indikaattoritutkimuksen ”uudeksi aalloksi”, jonka juuret ovat 1960-luvulla. (Ben-Arieh 2012; 2006; Brown & Moore 2001.) Lasten hyvinvointiin keskittyvässä sosiaali-indikaattoritutkimuksessa on nähty paradigman muutos. Tutkimuksen fokus on siirtynyt muun muassa selviytymisestä kokonaisvaltaisemman hyvinvoinnin huomioimiseen, myönteisten ulottuvuuksien mittaamiseen pahoinvoinnin sijasta, lasten oikeuksia korostavaan näkökulmaan sekä hyvinvoinnin käsittämiseen lasten nykyyhetkestä käsin tulevaisuuden sijasta. Uusi tutkimusorientaatio sisältää yhä enemmän uusia näkökulmia ja kehittyneempiä mittareita, siinä painotetaan lasten omia vas-

tauksia tiedontuotannossa aikuisten sijaan ja siitä on tullut yhä maantieteellisesti kattavampaa ja helpommin sovellettavaa poliittisen päätöksenteon tueksi. Syitä kasvanneelle kiinnostukselle lasten hyvinvointi-indikaattoritutkimusta kohtaan on löydettävissä useista normatiivisten, metodologisten ja käsitteellisten teorioiden kehityskaleista: muun muassa lasten oikeuksia korostava näkökulma ja sosiologinen lapsudentutkimus ovat vahvistuneet, aineistot ovat monipuolistuneet ja keskittyvät yhä useammin lapseen omana tilastoyksikkönään. Myös ymmärrys lasten omien näkemysten tärkeydestä on lisääntynyt. (Ben-Arieh 2012; 2008.) Aikuisia on perinteisesti käytetty lasten hyvinvoinnin tietolähteenä, koska lapsia on pidetty epäluotettavina vastaajina muun muassa kognitiivisten kykyjen kehittymättömyyden vuoksi (esim. Scott 1997, 331–333).

Elämäntyytyväisyyttä on pidetty hyödyllisenä käsitteenä kuvaamaan lasten koettua hyvinvointia, koska se kuvaa kattavasti toimintakykyä ja korostaa vahvuuksien merkitystä hyvinvoinnin luomisessa. Lisäksi elämäntyytyväisyys käsitteenä soveltuu riskiryhmässä olevia lapsia laajemmin kaikkia lapsia käsittävään hyvinvointikeskusteluun. (Gilman & Huebner 2003; Huebner 2004.) Elämäntyytyväisyyttä mitta-
rina voidaan käyttää sekä lasten myönteisen kasvun ja kehityksen selittäjänä että lopputuloksena, minkä lisäksi sillä on merkittävä rooli erilaisten hyvinvointia tuottavien tekijöiden välisissä yhteyksissä (Park 2004).

Suurin osa lapsista ja nuorista on tyytyväisiä elämäänsä kulttuurisesta kontekstista riippumatta (Gilman & Huebner 2003; Proctor, Linley & Maltby 2009). Kansainvälisissä vertailuissa lasten elämäntyytyväisyyttä on tarkasteltu eri tavoin, esimerkiksi keskiarvon perusteella tai tarkastelemalla elämäntyytyväisyytensä korkeaksi tai matalaksi arvioivien osuutta. WHO-Koululaiskyselyssä noin kahdeksan lasta kymmenestä arvioi elämäntyytyväisyytensä korkeaksi vastaajan iästä riippuen (Ottova-Jordan, Gobiņa & Mazur 2016, 76–77) ja Children's Worlds -tutkimuksessa matalasta elämäntyytyväisyydestä raportoi vain muutama prosentti lapsista (Rees, Savahl, Lee & Casas 2020, 27; Välijärvi 2017, 5). Vuoden 2018 WHO-Koululaisitutkimuksessa suomalaislasten elämäntyytyväisyyden on havaittu olevan keskimäärin samalla tasolla Euroopan ja Pohjois-Amerikan vertailumaiden kanssa; elämäntyytyväisyyden keskiarvo vaihteli arvojen 7.2–8.2 (asteikolla 1–10) välillä vastaajan iästä ja sukupuolesta riippuen (Inchley, Currie, Budisavljevic, Torsheim, Jåstad, Cosma, Kelly & Arnarsson 2020, 54–55; ks. myös Välijärvi 2017, 5). Samansuuntaisia tuloksia on raportoitu myös Children's Worlds -tutkimuksessa, jossa 4.- ja 6.-luokkalaisten suomalaislasten keskiarvo sijoittui arvojen 8.5–8.8 (asteikolla 1–10) välille ollen vertailumaiden keskikastia (Rees ym. 2020, 27). Tulos vastaa myös Kouluterveyskyselyssä havaittua 4. ja 5. luokan elämäntyytyväisyyden tasoa (Helakorpi & Kivimäki 2021, 1; ks. myös Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 125–126). Suomalaislasten elämäntyytyväisyydessä ei ole tapahtunut tilastollisesti

merkittäviä muutoksia 2010-luvulla, vaikka taso on ollut hienoisessa nousussa vuodesta 2014 vuoteen 2018 tultaessa (Inchley ym. 2020, 54–55). Viimeisimmässä vuoden 2021 Kouluterveyskyselyssä elämäntyytyväisyyden havaittiin kuitenkin laske-
neen vuoteen 2019 verrattuna kaikissa kyselyyn vastanneissa ikäluokissa (Helakorpi & Kivimäki 2021, 3).

Children’s Worlds -tutkimuksessa elämäntyytyväisyyttä tarkasteltiin yleisen elämäntyytyväisyyden lisäksi elämän eri osa-alueille, kuten lapsen itseensä, hänen elämänsä kuuluviin ihmisiin sekä elinympäristöön kohdistuvan tyytyväisyyden näkökulmasta. Elämäntyytyväisyyden kokonaiskuva ei muutu merkittävästi yleiseen elämäntyytyväisyyteen verrattaessa. Myös osa-alueiden keskiarvon perusteella keskimäärin useampi kuin kahdeksan lasta kymmenestä on tyytyväisiä elämäänsä. Kansainvälisesti laajassa vertailussa yksittäisten osa-alueiden perusteella suomalaislapset kokevat tulevaisuuden keskimäärin paremmin kuulluiksi aikuisten taholta, ovat tyytyväisempiä kotiinsa sekä asuinalueeseensa, ajankäyttöön sekä vapauksiinsa kuin vertailumaissa. Suomalaiset sijoittuivat sen sijaan heikosti kouluviihtyvyydessä sekä omaan ulkonäköön liittyvän tyytyväisyyden osa-alueilla. (Rees ym. 2020, 81–83.) Elämäntyytyväisyydessä havaittujen maakohtaisten erojen selittämiseksi on tarkasteltu, kuinka paljon tyytyväisyys elämän eri osa-alueilla selittää yleistä elämäntyytyväisyyttä ja kuinka paljon vaihtelua selittää kyselyyn vastaamiseen liittyvät kulttuuriset erot (Bradshaw & Rees 2017; Lee & Yoo 2017). Osa-alueisiin kohdistuva tyytyväisyys on kansainvälisissä vertailuissa selittänyt keskimäärin noin 60 prosenttia yleisen elämäntyytyväisyyden vaihtelusta (Lee & Yoo 2017), vaikka selitysosuudella onkin merkittävää vaihtelua maasta riippuen (Bradshaw & Rees 2017).

2.3 Aiempi tutkimus lasten elämäntyytyväisyyttä selittävästä tekijöistä

Aiemmissä tutkimuksissa on selvitetty laajasti lasten elinpiiriin kuuluvien tekijöiden yhteyttä lasten elämäntyytyväisyyteen. Sosiaaliset suhteet näyttävät systemaattisesti merkittävimpinä lasten elämäntyytyväisyyden selittäjinä. Erityisesti myönteiset ihmissuhteet aikuisiin ja vertaisiin sekä yhteenkuuluvuuden tunne läheisiin ihmisiin ovat olleet yhteydessä korkeaan elämäntyytyväisyyteen (esim. Gadermann ym. 2016; Goswami 2012; Guhn, Schonert-Reichl, Gadermann, Hymel & Hertzman 2013; Konu, Lintonen & Rimpelä 2002; Kuula, Haanpää & Hakovirta 2019; Lindberg ym. 2021a; Ma & Huebner 2008). Hyvät suhteet vanhempiin sekä yhteenkuuluvuuden tunne selittävät elämäntyytyväisyyttä usein muita tekijöitä enemmän (Gadermann ym. 2016; Goswami 2012; Konu, Lintonen & Rimpelä 2002). Ihmissuhteet vanhempiin ja vertaisiin ovat nousseet merkittävään rooliin myös silloin, kun lapsia on pyydetty itse kertomaan, mitkä asiat vaikuttavat heidän hyvinvointiinsa (Carillo, Alfaro, Aspillaga, Ramírez-Casas del valle, Inostroza & Villaroel 2021; Chaplin

2009; Fattore, Mason & Watson 2009; Helavirta 2011; McAuley 2019; Poikolainen 2014). Myönteiset suhteet koulun ja naapuruston aikuisiin heijastuvat positiivisesti elämäntyytyväisyyteen, vaikka selitysosuudet jäävätkin vanhempien ja vertaisten kanssa muodostettavia ihmissuhteita matalammiksi (Gadernann ym. 2016; Goswami 2012).

Koulun ja vapaa-ajan elinympäristöt ovat yhteydessä lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyteen. Esimerkiksi kouluviihtyvyys on yhdistetty korkeampaan koettuun hyvinvointiin (Rask, Åstedt-Kurki, Tarkka; Laippala 2002). Nuorten elämäntyytyväisyyteen pääosin kouluympäristössä keskittyneessä tutkimuksessa keskeisiksi selittäjiksi nousivat itsensä toteuttaminen sekä sosiaaliset suhteet koulussa (Konu, Lintonen & Rimpelä 2002). Oma aktiivisuus koulutyöskentelyssä sekä tulevaisuuden koulutussuunnitelmat olivat positiivisessa ja sosiaalisista suhteista koulukiusatuksi tuleminen negatiivisessa yhteydessä elämäntyytyväisyyteen (mt. 2002). Koulukiusatuksi tuleminen on yhdistetty matalampaan elämäntyytyväisyyteen myös monissa muissa tutkimuksissa (esim. Goswami 2012; Guhn ym. 2013; Lindberg ym. 2021a; Rees & Bradshaw 2018; Valois, Kerr & Huebner 2012). Guhnin ja kumppaneiden (2013) tutkimuksessa yhteenkuulumattomuuden tunteesta kärsivillä tytöillä kiusatuksi tuleminen oli erityisen vahvasti yhteydessä matalaan elämäntyytyväisyyteen.

Mielekkäällä vapaa-ajanvietolla on positiivinen yhteys elämäntyytyväisyyteen; esimerkiksi ohjattu harrastaminen on yhteydessä korkeampaan elämäntyytyväisyyteen (Badura, Hamrik, Dierckens, Gobiņa, Malinowska-Cieślak, Furstova, Kopcakova & Pickett 2021; Gilman 2001; Gilman, Meyers & Perez 2004). McAuleyn (2019) tutkimuksessa vapaa-ajanvietto ja erilaiset aktiviteetit, kuten harrastukset, ovat merkityksellisiä lasten omissa kuvauksissa heidän hyvinvointiinsa vaikuttavista osa-alueista. Harrastusten ja aktiviteettien merkitys kietoutuu usein niihin liittyviin ihmissuhteisiin (mt. 2019).

Lasten mahdollisuudet kuluttaa ja jakaa samankaltaisia kokemuksia vertaisten kanssa tuottavat sosiaalista osallisuutta ja yhteenkuuluvuuden tunnetta (Pugh 2009), mutta toisaalta esimerkiksi materialistiset asenteet, eli tavaroiden hankkimista ja kuluttamista korostava arvomaailma, on haitallista lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyden kannalta (Froh, Emmons, Card, Bono & Wilson 2011; Ku 2015; Roberts, Tsang & Manolis 2015). Materialististen asenteiden omaksumisen on havaittu olevan negatiivisessa yhteydessä lasten ja nuorten hyvinvointiin silloin, kun motiivit kuluttamiselle johtuvat ulkoisista tekijöistä, kuten sosiaalisen statuksen tavoittelusta. Ryanin ja Decin (2000) mukaan ulkoisista paineista motivoituminen vie tilaa psykologiselta toimintakyvyltä, kuten autonomian ja kompetenssin tunteilta, sekä yhteydeltä toisiin ihmisiin ja hyvinvoinnin turvaavien perustarpeiden tyydyttämiseltä. Toisaalta erilaisten kulutusasenteiden yhteys hyvinvointiin ei ole yksioikoista; esimerkiksi bränditietoisuus on yhteydessä korkeampaan hyvinvointiin erityisesti pojilla, kun taas tytöillä yhteys oli päinvastainen (Sweeting, Hunt & Bhaskar 2012).

Sen sijaan demografisten tekijöiden, kuten iän ja sukupuolen, mukaiset erot elämäntyytyväisyydessä ovat olleet aiemmissa tutkimuksissa epäsystemaattisia ja selitysosuuksiltaan melko vaatimattomia (Dinisman & Ben-Arieh 2016; Gilman & Huebner 2003; Proctor, Linley & Maltby 2009; Rees, Tonon, Mikkelsen & Rodriguez de la Vega 2017). Selvin yhteys elämäntyytyväisyyteen on iällä; nuoremmat lapset ovat tyypillisesti nuoruusikäisiä tyytyväisempiä elämäänsä (Casas ym. 2013; Casas & González-Carrasco 2019; Goswami 2014; 2012). Viimeisimmän vertailevan tutkimuksen mukaan elämäntyytyväisyys laskee lapsuuden ja nuoruuden aikana jo kymmenestä ikävuodesta alkaen (Casas & González-Carrasco 2019). Laskun syyn on ajateltu liittyvän ikävaiheen kehityksellisiin muutoksiin, kuten kriittisyyden lisääntymiseen, joka puolestaan heijastuu elämäntyytyväisyyteen (Goldbeck, Schmitz, Besier, Herschbach & Henrich 2007). Sukupuolten väliset erot ovat hyvin pieniä laajassa vuosikymmeniä kattaneessa meta-analyyssissa, jossa poikien elämäntyytyväisyys ylsi kuitenkin hieman tyttöjä korkeammalle (Chen, Cai, He & Fan 2020). Myös muut vertailut osoittavat poikien elämäntyytyväisyyden olevan hieman tyttöjä korkeampi. Ero on liitetty vastaajien ikään, sillä elämäntyytyväisyyden lasku tapahtuu tytöillä aiemmin kuin pojilla. (Catunda ym. 2020, 21; Ottova-Jordan, Gobiņa & Mazur 2016, 76–78.)

Demografisten muuttujien lisäksi on tutkittu perhetaustan yhteyttä lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyteen. Useat tutkimukset osoittavat vanhempien työttömyyden olevan negatiivisessa yhteydessä lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyteen (esim. Frasquilho, de Matos, Neville, Gaspar & de Almeida 2016; Johansson, Petersen, Högberg, Stevens, De Clerq, Frasquilho, Elgar & Strandh 2019; Klocke, Clair & Bradshaw 2014, 9). Toisaalta oma merkityksensä näyttäisi olevan lapsen iällä. Powdthaveen ja Vernoit'n (2013) pitkittäistutkimuksessa vanhempien työttömyys oli yhteydessä lasten korkeampaan koettuun hyvinvointiin, kun taas nuoruusikäisillä yhteys hävisi tai muuttui negatiiviseksi. Negatiivinen yhteys elämäntyytyväisyyteen voi ulottua jopa nuoreen aikuisuuteen asti (Nikolova & Nikolaev 2021). Elämäntyytyväisyys on matalampi niillä nuorilla, joiden molemmat vanhemmat tai vain isä oli työttömänä, kun taas pelkästään äidin työttömyydellä ei ollut samankaltaista yhteyttä elämäntyytyväisyyteen (Moreno-Maldonado, Jiménez-Iglesias, Camacho, Rivera, Moreno & Matos 2020). Lisäksi molempien vanhempien tai vain isän työttömyyden negatiivinen yhteys elämäntyytyväisyyteen oli vahvempi maissa, joissa oli korkeampi yleinen työttömyysaste (Johansson ym. 2019).

Vanhempien työttömyyden ja lasten koetun hyvinvoinnin välistä yhteyttä säätelevä mekanismi ei kuitenkaan ole täysin selvillä. Syitä vanhempien työttömyyden kielteisille vaikutuksille on haettu sen aiheuttamasta stressistä ja taloushuolista, joiden on todettu heikentävän lasten hyvinvointia muun muassa perhedynamiikkaan liittyvien haasteiden kautta (esim. Conger & Donnellan 2007). Toisaalta Powdtha-

veen ja Vernoit'n (2013) tutkimus osoitti, ettei työttömyyden kielteinen vaikutus selittynyt juurikaan heikentyneen toimeentulon kautta. On mahdollista, että vanhempien työttömyydellä on perheen toimeentulosta riippumaton itsenäinen rooli lasten elämäntyytyväisyydessä. Todennäköisesti yhteyden välissä on muita välittäviä tekijöitä. Esimerkiksi toimiva perhedynamiikka on saanut empiiristä tukea viimeaikaisista tutkimuksista; perhesuhteisiin liittyvän tyytyväisyyden on todettu suojaavan vanhempien työttömyyden ja elämäntyytyväisyyden negatiiviselta yhteydeltä (Frasquilho ym. 2016; Moreno-Maldonado ym. 2020). Myönteisten perhesuhteiden lisäksi perheiden sisäiset selviytymiskeinot voivat vaikuttaa siihen, miten perheiden kohtaamat äkilliset vastoinkäymiset, kuten vanhemman työttömyys, heijastuvat lapsen hyvinvointiin (ks. Lindberg 2021, 38).

Perhetaustaan liittyvistä tekijöistä perherakennetta on tutkittu lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyden selittäjänä. Samassa kodissa kahden biologisen vanhempansa kanssa asuvien lasten elämäntyytyväisyys on korkeampi kuin muissa perhetyypeissä elävien. Selitystä ydinperheiden lasten korkeampaan elämäntyytyväisyyteen on haettu perhetyyppien erilaisesta tulotasosta ja perheenjäsenten välisten keskusteluyhteyksien laadusta. (esim. Bjarnason, Bendtsen, Arnarsson, Borup, Iannotti, Löfstedt, Haapasalo & Niclasen 2012; Klocke, Clair & Bradshaw 2014, 9; Levin & Currie 2010; Levin, Dallago & Currie 2012.) Toisinaan havaittuja perherakenteen mukaisia eroja on selittänyt erot tulotasossa (Levin, Dallago & Currie 2012). Sen sijaan erityisesti poikien matala elämäntyytyväisyys oli yleisempää yksinhuoltaja- sekä uusperheissä riippumatta perheen tulotasosta tai keskusteluyhteyksistä vanhempien kanssa (Levin & Currie 2010). Hyvä keskusteluyhteys vanhempiin on merkittävä lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyttä selittävä tekijä, mutta ei näyttäisi selittävän perhetyyppien mukaisia eroja elämäntyytyväisyydessä (Bjarnason ym. 2012). Perheen tulotason ja perheenjäsenten välinen keskusteluyhteyden laatu selittävät perherakennetta enemmän elämäntyytyväisyyden vaihtelusta (Bjarnason ym. 2012; Levin, Dallago & Currie 2012). On hyvä huomioida, että erilaisten perhetyyppien merkitys on riippuvaista myös kulttuurisesta kontekstista. Kansainvälisessä vertailussa perhetyyppien ja elämäntyytyväisyyden välisen yhteyden voimakkuus vaihtelee merkittävästi maasta toiseen (Bjarnason ym. 2012). Kyse voi olla myös arkisista asioista, kuten asumisjärjestelyistä. Esimerkiksi yksinhuoltaja- ja uusperheissä asuvien nuorten perhe- ja asuintyytyväisyys on ydinperheissä asuvia matalampi, kun taas eroja tyytyväisyydessä elämän muilla osa-alueilla tai yleisessä elämäntyytyväisyydessä ei ole havaittu (Antaramian, Huebner & Valois 2008).

Lasten ja nuorten elämäntyytyväisyydestä ja sitä selittävästä tekijöistä on tehty jonkin verran tutkimusta Suomessa. Iso osa kotimaisesta koetun hyvinvoinnin tutkimuksesta on keskittynyt nuoriin tai nuoriin aikuisiin. Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyttä on tutkittu elämän eri osa-alueisiin kohdistuvan tyytyväisyyden, koulutuksen, työmarkkinaosallisuuden, tulevaisuudenuskon, aikuisuuteen siirtymien ja

palveluiden vaikuttavuuden näkökulmista (Aaltonen, Kivijärvi & Myllylä 2019; Alanen, Kainulainen & Saari 2014; Kallunki 2016; Kallunki & Lehtonen 2012; Martikainen 2006; 2009, Pekkarinen & Myllyniemi 2018; Upadyaya & Salmela-Aro 2017).

Myös yläkouluikäisten nuorten elämäntyytyväisyyden tutkimusta on tehty Suomessa jonkin verran. Aiemmissä tutkimuksissa yläkouluikäisten nuorten yleistä elämäntyytyväisyyttä selittivät kouluviihtyvyys, tyytyväisyys omaan ulkonäköön, hyväksi koettu terveys ja pojilla lisäksi humalahakuisen juomisen vähäisyys (Rask, Åstedt-Kurki, Tarkka & Laippala 2002). Perhe-elämään liittyvistä tekijöistä perheenjäsenten vastavuoroisuus ja yhteenkuuluvuuden tunne sekä perhe-elämän vakaus ja pysyvyys olivat yhteydessä korkeampaan elämäntyytyväisyyteen (Joronen 2005; Rask, Åstedt-Kurki, Paavilainen & Laippala 2003). Myös Konu, Lintonen ja Rimpelä (2002) tutkivat yläkouluikäisten yleistä elämäntyytyväisyyttä ja havaitsivat kouluympäristöön kytkeytyvien tekijöiden, kuten koulunkäyntiin liittyvien myönteisten ihmissuhteiden sekä tulevaisuuden koulutussuunnitelmien, olevan positiivisessa yhteydessä elämäntyytyväisyyteen. Nuorten elämäntyytyväisyyttä koulutus siirtymissä selvittäneissä tutkimuksissa hyvä koulusuoriutuminen ja -tyytyväisyys olivat yhteydessä korkeaan elämäntyytyväisyyteen (Salmela-Aro & Tuominen-Soini 2010; Salmela-Aro & Tynkkynen 2010). Lisäksi yhteenkuuluvuus kouluyhteisöön sekä koulunkäyntiin liittyvä motivaatio olivat yhteydessä nuorten korkeampaan elämäntyytyväisyyteen (Väljijärvi 2017). Myös tyytyväisyys vapaa-aikaan selitti korkeampaa elämäntyytyväisyyttä (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 127). Elämäntyytyväisyys oli yhtenä osatekijänä nuorten hyvinvointierojen tarkastelussa, jossa äidin matala koulutus selitti matalampaa hyvinvointia useilla eri ulottuvuuksilla (Kestilä, Karvonen, Parikka, Seppänen, Haapakorva & Sutela 2019). Lisäksi ydinperheessä asuvilla nuorilla on muissa perhetyypeissä asuvia korkeampi elämäntyytyväisyys (Joronen 2005, 62).

Alakouluikäisten ja nuorempien lasten koetusta hyvinvoinnista löytyy vähemmän tutkimusta. Lapsiasianvaltuutetun toimiston teettämä tutkimus selvitti alle kouluikäisten lasten käsityksiä hyvästä elämästä puhelinhaastattelun avulla. Lapset näkivät hyvän elämän rakentuvan leikistä, perheen huolenpidosta ja perustarpeista. (Tuukkanen 2020.) Niin ikään alle kouluikäisten lasten kertomuksissa hyvinvoinnistaan korostuivat aineellisten resurssien lisäksi sosiaalisten suhteiden tärkeys sekä mahdollisuus toteuttaa itseään leikin kautta (Puroila & Estola 2012). Sekä esiopetusta alakouluikäisten lasten arjen hyvinvoinnin tekijöitä kartoittaneessa tutkimuksessa lapset näkivät hyvinvointinsa rakentuvan turvallisuudesta, kuulluksi tulemisesta, mahdollisuudesta päätöksentekoon sekä aktiivisesta osallisuudesta (Kallinen, Nikupeteri, Laitinen, Lantela, Turunen, Nurmi & Leinonen 2021). Alakouluikäisten lasten näkemyksiä hyvinvoinnistaan niin ikään laadullisesti tutkineiden Poikolaisen (2014) ja Helavirran (2011) mukaan lasten käsityksissä hyvinvointi rakentui muun

muassa myönteisestä perhe-elämästä ja vertaissuhteista, positiivisesta ilmapiiristä koulussa, mielekkästä arjesta ja osallistumismahdollisuuksista sekä vapaa-ajasta. Alakouluikäisten lasten määrällisessä elämäntyytyväisyystutkimuksessa on pyritty enimmäkseen tunnistamaan tekijöitä, joiden mukaan elämäntyytyväisyys vaihtelee. Tutkimuksissa on selvinnyt muun muassa nuorempien lasten, poikien sekä ydinperheessä elävien lasten muita korkeampi elämäntyytyväisyys (Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019, 7; Helakorpi & Kivimäki 2021, 3; Lindberg ym. 2021a, 807; Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 125–126).

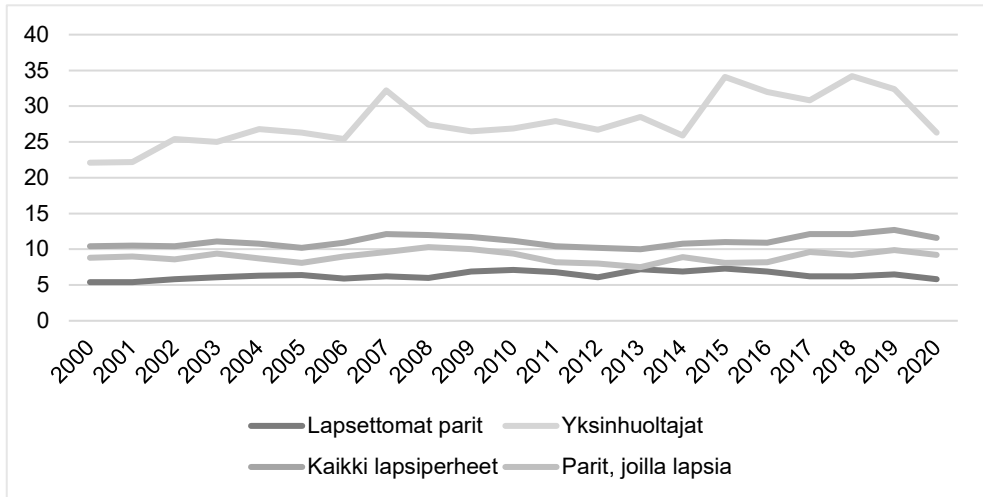
3 Lapsen kokeman köyhyyden ja materiaalisen puutteen yhteys elämäntyytyväisyyteen

3.1 Lapsiköyhyyden konteksti Suomessa

Lapsiperheköyhyydellä viitataan yleensä suhteellisen köyhyysrajan alapuolella elävien lapsiperheiden osuuteen kaikista lapsiperheistä. Lapsiperheköyhyyttä lähestytään tyypillisesti suhteellisella tuloköyhyydellä, jossa perheen käytettävissä olevat tulot jäävät alle 60 prosenttiin keskituloista. Lapsiköyhyydellä puolestaan tarkoitetaan tällaisissa perheissä asuvien lasten osuutta kaikista alle 18-vuotiaista. (Salmi 2020, 44–49; Salmi, Närvi & Lammi-Taskula 2016, 13–17.) Köyhyyttä voidaan lähestyä myös materiaalisen puutteen kautta tai yksilön kokemuksena esimerkiksi toimeentulon riittämättömyydestä. (Kallio 2003, 39; Kangas & Ritakallio & 2008; Moisio 2006, 639). Eri köyhyyden mittarit määrittävät osittain eri ihmiset köyhiksi (esim. Bradshaw & Finch 2003), eikä mikään mittari pysty kattamaan köyhyyden moniulotteista luonnetta kokonaisuutena, vaan ne täydentävät toisistaan saatavaa kuvaa (Kangas & Ritakallio 2008).

Köyhyys koskee Suomessa vuosittain useampaa kuin joka kymmenettä lasta. Lapsiköyhyysaste kolminkertaistui vuoden 1994 tasosta vuoteen 2007 tultaessa ja on jäänyt sen jälkeen koko 2000-luvun ajaksi yli kymmenen prosentin tasolle; 11,6 prosenttia lapsista asui pienituloisessa kotitaloudessa vuonna 2020. (Salmi 2020, 44–49; Salmi, Närvi & Lammi-Taskula 2016, 13–17; SVT 2022a, ks. kuvio 1.) Kuvioista 1 voi havaita, että köyhyys on koko 2000-luvun ollut vähäisintä perheissä, joissa ei ole lapsia: vuonna 2020 lapsettomien pariskuntien köyhyysaste oli vain 5,8 prosenttia. Lapsiperheistä köyhyys on selvästi yleisempää yksinhuoltajaperheissä kahden vanhemman perheisiin verrattuna: useampi kuin joka neljäs yksinhuoltajaperhe oli köyhä vuonna 2020 vastaavan osuuden ollessa hieman yli yhdeksän prosenttia perheissä, joissa molemmat vanhemmat asuvat samassa kotitaloudessa. Köyhyysaste on pysytellyt kahden vanhemman perheissä hieman alle 10 prosentin tuntumassa koko 2000-luvun, kun taas yksinhuoltajaperheissä köyhyysaste on jäänyt 2000-luvun taitteen jälkeen korkealle tasolle koskien yli neljäsosaa perheistä koko tarkastelujakson ajalla. Huomionarvoista on yksinhuoltajaperheiden köyhyysasteen korkea nousu

2010-luvun loppupuolella, ollen korkeimmillaan 34,2 prosenttia vuonna 2018, vaikka vuonna 2020 osuus laskikin kaikkein korkeimmalta tasolta. Myös ulkomailla syntyneiden lasten köyhyysriskin tiedetään aiemman tutkimuksen perusteella olevan merkittävästi korkeampi Suomessa syntyneisiin lapsiin verrattuna (Obucina & Ilmakunnas 2020).²

Kuvio 1. Köyhyysasteen kehitys vuosina 2000–2020 perhetyyppittäin suhteellisella tuloköyhyydellä tarkasteltuna². Lähde: Suomen virallinen tilasto (SVT)/ Tulonjakotilasto 2022a.

Lapsuudessa koettu köyhyys heijastuu monin tavoin lasten hyvinvointiin nykyhetkellä sekä sen edellytyksiin tulevaisuudessa (Kallio & Hakovirta 2020). Köyhyydellä ja erityisesti pitkittyneellä köyhyydellä on taipumus periytyä sukupolvelta toiselle (Kallio, Kauppinen & Erola 2016; Vauhkonen, Kallio & Erola 2017; Merikukka 2020). Lapsuudessa koettu köyhyys näkyy yksilön elämänsä myöhemmissä vaiheissa esimerkiksi matalana koulutuksena ja heikkona työmarkkina-asemana, sekä muina kasautuvina sosiaalisina ongelmina (Bäckman & Nilsson 2011; Kallio, Hautala & Erola 2020; Paananen, Ristikari, Merikukka, Rämö & Gissler 2012; Ristikari, Törmäkangas, Lappi, Haapakorva, Kiilakoski, Merikukka, Hautakoski, Pekkarinen & Gissler 2016). Erityisen haitalliseksi on todettu pikkulapsivaiheen köyhyys, jonka seurauksena erilaisten sosiaalisten riskien toteutuminen aikuisuudessa on todennäköisempää verrattuna myöhemmin lapsen elämänsä koettuun köyhyyteen (Bask, Haapakorva, Ristikari & Gissler 2021; Ristikari, Hakovirta

² Tarkastelussa on hyödynnetty käytettävissä oleviin rahatuloihin perustuvaa tulokäsitystä, johon on sisällytetty asuntotulot ja myyntivoitot.

& Merikukka 2018). Lapsuudessa koetulla köyhyydellä on siis todettu olevan kauaskantoisia seurauksia ja se asettaa merkittävän uhan lasten hyvinvoinnin edellytysten toteutumiselle.

Lapsiperheiden köyhyyden taustalla on usein työttömyyttä tai työmarkkinoiden ulkopuolisuutta, vaikka köyhien lapsiperheiden huoltajista lähes puolet on työssä käyviä (Salmi, Närvi & Lammi-Taskula 2016, 21; ks. myös Povlsen, Regber, Fosse, Karlsson & Gunnarsdottir 2018). Työttömyyden ja työmarkkinoiden ulkopuolisuuden yhteyden perheen köyhyyteen on havaittu voimistuneen 1990-luvun laman jälkeiseltä ajalta 2010-luvulle tultaessa (Härtull, Saarela & Cederström 2017). Köyhien lapsiperheiden huoltaja on muita lapsiperheitä useammin epätyypillisissä työsuhhteissa ja matalammin koulutettu, mikä kytkeytyy osin myös lapsiperheiden köyhyyden taustalla vaikuttavaan työmarkkinoiden muutokseen (Salmi, Närvi & Lammi-Taskula 2016, 21–24). Myös etuusjärjestelmän kehitys heijastuu lapsiperheiden kohtaaman köyhyyden yleisyyteen. Lapsiperheiden etuuksiin kohdistui merkittäviä leikkauksia 1990-luvun laman yhteydessä, joiden seurauksena tulonsiirtojen reaalisuus laski merkittävästi, eikä etuuksiin tullut korotuksia pitkään aikaan (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula 2012, 31; Salmi, Närvi & Lammi-Taskula 2016, 26; Sauli, Salmi & Lammi-Taskula 2011, 541–542). Perheiden tulonsiirtoihin on kohdistunut myös 2010-luvulla merkittäviä heikennyksiä, kuten lapsilisien leikkauksia ja reaaliarvon heikentymistä indeksikorostusten jäädyttämisen myötä (Nyby, Nygård & Blum 2018, 202–205; Nygård, Nyby & Kuisma 2019, 529). Perhepolitiikan fokuksen onkin kuvattu siirtyneen ensisijaisesti köyhyyden torjuntaan keskittyneestä tulonsiirtopolitiikasta palvelukeskeiseen lähestymistapaan perheiden hyvinvoinnin turvaamisessa. Lisäksi perhepolitiikassa korostuu aiempaa voimakkaammin vanhempien oma aktiivisuus työmarkkinoilla. (Hakovirta & Nygård 2021; Nygård, Nyby & Kuisma 2019.)

Pienituloisissa kotitalouksissa elävien lasten osuus on Suomessa pieni kansainvälisten vertailujen valossa (OECD 2022; Povlsen ym. 2018). Köyhissä perheissä elävien lasten osuutta voidaan tarkastella myös moniulotteisemman AROPE-mittarin, eli köyhyyden tai syrjäytymisen riskissä olevien valossa. Se kuvaa niiden henkilöiden osuutta, jotka asuvat pienituloisessa kotitaloudessa, kotitaloudessa, jossa on vajaatyöllisyyttä tai jotka kärsivät vakavasta aineellisesta puutteesta. Joka kuudes suomalainen lapsi oli vuonna 2017 asunut kotitaloudessa, jota oli kohdannut yksi tai useampi mainituista riskeistä. Osuus oli muihin maihin verrattuna matala EU:n keskiarvon koskiessa lähes joka neljättä lasta. (SVT 2022b.)

Lapsiperheiden kohtaamien taloudellisten ongelmien syvyydestä saadaan käsitys tarkastelemalla viimesijaiseksi etuudeksi tarkoitetun toimeentulotuen käyttöä ja perusturvan varaan joutumista. Toimeentulotukea saaneiden lapsiperheiden osuus oli 9,4 prosenttia vuonna 2021 ja pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneita lapsiperheitä oli lähes kolme prosenttia kaikista lapsiperheistä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

2022). Perusturvan varassa elävien lasten osuus kaikista alle 18-vuotiaista oli lähes viisi prosenttia vuonna 2014. Perusturvan varassa eläminen kuvaa asuntokuntia, joiden tulot koostuvat lähes yksinomaan perusturvaetuuksista, kuten työttömyysturvaetuuksista, sairauspäivärahaista, lapsen kotona hoitamiseen tarkoitetuista etuuksista, erilaisista eläkkeistä, asumistuista ja vastaavista etuuksista. Perusturvan varassa eläminen ei ilmaise suoraan köyhyysriskissä elämistä, mutta sen tarkoitus on kuvata sellaista huono-osaisuuden ydintä, jossa osallistuminen työmarkkinoille on vähäistä ja taloudellinen toimeentulo on niukkaa. Perusturvalla eläminen paikantuu tyypillisesti pikkulapsiperheiden elämänvaiheeseen. Lapsiperheiden tulevaisuuden näkymien kannalta on kuitenkin merkittävää, että perusturvan varassa elämisestä on tullut aiempaa pysyvämpi ilmiö nuoremmassa kohorteissa, kun perusturvalta poistuminen on hidastunut. (Okkonen 2016, 45–52.)

Objektiivisten tulomittareiden tai etuuksien kautta saatava kuva ei kuitenkaan pysty tavoittamaan sitä, miten köyhyden aiheuttamat haasteet heijastuvat arkikokemuksiin. Subjektiiiset toimeentulokokemukset voivat siis täydentää käsitystä lapsiperheiden kokemasta köyhydestä. Lähes joka neljäs lapsiperhe koki menojen kattamisen tuloillaan vaikeaksi ja yksinhuoltajaperheistä jopa 38 prosentilla oli toimeentulovaikeuksia vuoden 2017 tilastotietojen mukaan (Salmi & Kestilä 2019, 7–8). Yksinhuoltajaperheissä myös kulutusmahdollisuudet olivat muita perheitä kapeammat; he kokivat muita useammin aineellista puutetta, jonka lisäksi heillä oli vähäisemmät mahdollisuudet kuluttaa lasten tarpeisiin kuin muilla lapsiperheillä (Salmi, Närvi & Lammi-Taskula 2016, 27–28). Toimeentulovaikeuksia kokevien perheiden arkea värittävät muita lapsiperheitä useammin erilaiset huolet ja stressin kokemukset (Forssén 2012, 118–121; Halme & Perälä 2014, 221–222; Törrönen 2014, 71–76). Kokemukset toimeentulon hankaluudesta yhdistyvät vanhempien omaan heikompaan hyvinvointiin, parisuhdetyytymättömyyteen, heikompaan yhteyteen muiden ihmisten kanssa, hankaluuksiin arjen sujuvuudessa ja kokemuksiin mahdollisuuksista osallistua lapsensa elämään ja arjen asioihin. Lisäksi toimeentulovaikeuksia kokevat vanhemmat saavat muita vanhempia enemmän lapsensa hyvinvointiin liittyviä palveluja, mutta kokevat palvelut samanaikaisesti muita useammin riittämättöminä. (Salmi & Kestilä 2019; Salmi & Närvi 2022.)

Edellä kuvatut köyhyden lähestymistavat eivät kuitenkaan ota huomioon sitä, etteivät kotitalouden tulot tai resurssit välttämättä jakaudu tasaisesti perheenjäsenten kesken. Perheen sisäinen resurssienjako on monitahoinen ilmiö, johon vaikuttaa muun muassa perhемуotojen moninaistuminen (Main 2019a; Main & Besemer 2014, 1453–1454). Vanhempien tiedetään usein esimerkiksi karsivan omasta kuluksistaan suojellakseen lapsia köyhyden epäsuotuisilta vaikutuksilta (esim. Kochuyt 2004; Main & Bradshaw 2014; Pugh 2009). Kotitalouden tulotason perusteella määritelty köyhyys ei välttämättä kuvaa hyvin lapsen koettua köyhyyttä. Kotitalouden pienituloisuuden perusteella köyhiksi määritettyjen perheiden osuus myös

vaihtelee taloudellisten suhdanteiden mukana, jonka vuoksi pelkästään tulomittarin avulla tehtävät päätelmät köyhyydestä eivät välttämättä vastaa lasten todellisia elinoloja (Bradshaw 2015, 60). Perheen kohtaamat taloudelliset vaikeudet täydentävät lasten köyhyydestä piirtyvää kuvaa, mutta ne kuvaavat kuitenkin viime kädessä vanhempien, eivät lasten ja nuorten arkikokemuksia köyhyydestä.

Väitöskirja-artikkeleista kolme käsittelee lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyttä heidän köyhyyskokemustensa ja materiaalsen puutteen kautta. Yhdessä näistä näkökulmana on vanhempien sosioekonominen huono-osaisuus lasten arvioimana. Köyhyys ja huono-osaisuus muistuttavat käsitteellisesti toisiaan; kumpaankin liittyy määritelmä yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisestä ja siihen liittyvä kykenemättömyys aktiiviseen toimijuuteen. Molemmat ovat laaja-alaisia käsitteitä, eikä niiden määritelmästä ole konsensusta. (Kallio & Hakovirta 2020, 9–10.) Köyhyyden ja huono-osaisuuden on toisinaan syrjäytymisen kanssa nähty kuvaavan laajasti ymmärrettynä samaa ilmiötä (Kainulainen & Saari 2013, 23). Usein huono-osaisuutta pidetään kuitenkin köyhyyttä laajempänä ja moniulotteisempänä ilmiönä, joka kytkeytyy toimeentulon puutteiden lisäksi myös muiden elinolojen, terveyden ja sosiaalisten suhteiden vajeisiin (esim. Berg, Huurre, Kiviruuus & Aro 2011; Kallio & Hakovirta 2020, 9; Laihiala 2018; Ohisalo, Laihiala & Saari 2015; Vauhkonen, Kallio & Erola 2017). Huono-osaisuuden tyypillisimpänä määritelmänä pidetäänkin yleisesti erilaisten hyvinvointipuutteiden kasautuminen samalle henkilölle (Heikkilä 1990). Huono-osaisuutta mitataan eri tavoin riippuen sen kulloisestakin määritelmästä. Sosioekonominen huono-osaisuus on mielletty yhdeksi huono-osaisuuden ulottuvuudeksi, jota voidaan mitata heikon työmarkkina-aseman, ammattiaseman, työttömyyden, koulutuksen puutteen ja/tai toimeentulotuen asiakkuuden kautta (esim. Berg ym. 2011; Vauhkonen, Kallio & Erola 2017). Tässä tutkimuksessa huono-osaisuutta kuvataan vanhempien työmarkkina-aseman, perheen taloudellisen toimeentulon ja materiaalsen puutteen perusteella.

3.2 Lapsikeskeinen köyhyystutkimus

Lapsia koskeva määrällinen köyhyystutkimus on ollut perinteisesti aikuislähtöistä, jossa lapset on huomioitu lähinnä tilastollisina kulutusyksikköinä. Tilanne on ristiriidassa suhteessa siihen, kuinka tärkeänä lasten ja lapsiperheiden köyhyyden torjuntaa pidetään julkisessa puheessa. Nykyään tunnustetaan kuitenkin yhä enenevässä määrin tarve huomioida köyhyyttä kokevien lasten ja nuorten omat näkemykset. (esim. Saunders 2015.) Aiemmin kuvatut kotitalouden tulojen tai resurssien puutteiden haasteet kuvata köyhyyttä lapsen näkökulmasta ovat vain yksi syy lapsinäkökulmaisen köyhyystutkimuksen kasvaneelle tarpeelle. Toinen keskeinen syy liittyy uuden sosiologisen lapsuudentutkimuksen korostamaan lasten ja nuorten omaan toimijuuteen, jossa heitä ei nähdä passiivisina kohteina, vaan aktiivisina toimijoina (esim.

Alanen 2009; James, Jenks & Prout 1998; Prout 2005). Näin ollen lapsia koskevaa köyhyyttä ei nähdä metodologisesti tai moraalisesti sopivana käsitellä enää vain aikuisten havaintojen perusteella, vaan lasten ja nuorten oma ääni kuuluu yhä enemmän myös köyhyystutkimuksissa.

Lasten köyhyyskokemuksia voidaan tutkia esimerkiksi kysymällä suoraan lapsilta itseltään heidän perheensä taloudellisesta tilanteesta tai tulojen riittävydestä sen sijaan, että käytettäisiin aikuisia, kuten vanhempia informantteina. Lähestymistapaa on sovellettu lasten ja nuorten köyhyystutkimuksissa, sillä aiemmissa tutkimuksissa on todettu lasten ja nuorten olevan usein tietoisia perheidensä taloudellisen toimeentulon ja rahankäytön pääpiirteistä (esim. Rajas & Wilska 2007; Ridge 2002). On havaittu, että etenkin köyhien perheiden nuoret ovat muita tietoisempia perheensä tiukasta budjetista, he kokevat perheen sisäisten resurssien jakautuvan epäoikeudenmukaisemmin ja joutuvat ottamaan enemmän vastuuta perheen taloudellisista päätöksistä kuin muut samanikäiset nuoret (Main 2019a; Ridge 2002). Lapsille ja nuorille suunnattujen tutkimusten kautta on saatu uutta tietoa muun muassa materiaalisen hyvinvoinnin kokemusten ja perheen sisäisen resurssienjaon oikeudenmukaisuuden merkityksestä koetulle hyvinvoinnille (Main 2019a).

Lasten on havaittu olevan hyvin tietoisia tavaroiden ja lelujen arvosta ja köyhyyden ominaispiirteinä on pidetty juuri tietynlaisten tavaroiden puuttumista, minkä on ajateltu heijastavan lasten ymmärrystä köyhyyden suhteellisesta luonteesta (Hakovirta & Rantalaiho 2012; Hakovirta & Kallio 2014, 156, 159). Myös vanhemmat tiedostavat ”oikeanlaisten” tavaroiden ja lelujen merkityksen ja pyrkivät tulotasosta riippumatta turvaamaan lapsilleen osallisuuden mahdollistamiseksi katsotut tavarat (Pugh 2009). Monet lasten omiin köyhyyskokemuksiin keskittyneistä tutkimuksista ovat vahvistaneet käsitykset köyhyyden kielteisistä seurauksista etenkin sosiaaliselle elämälle; sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen ja vertaisryhmiin liittyminen vaikeutuvat, jos ei ole varaa osallistua erilaisiin aktiviteetteihin tai omistaa tietynlaisia tavaroita. Lasten ja nuorten kokemuksissa nousevat usein esiin kiusaamisen ja vertaisryhmästä ulosjäämisen pelko. Köyhyys voi aiheuttaa lapsissa lukuisia kielteisiä tunteita, kuten ulkopuolisuuden tunteita, häpeää ja surua. Köyhyys heijastuu myös suoraan vähäisempään ystävien määrään ja heidän kanssaan vietettyyn aikaan. (esim. Attree 2006; Hakovirta & Rantalaiho 2012; Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019; Harju & Thorød 2011; Hjalmarsson 2018; Hjalmarsson & Mood 2015; Olsson 2007; Ridge 2011; 2002 Skattebol, Saunders, Redmond, Bedford & Cass 2012; Sletten 2010; Spyrou 2013.) Köyhyys vaikuttaa sosiaalisiin suhteisiin myös perheen konkreettisten elinolojen kautta; lapset saattavat epäröidä kavereiden kutsumista kylään perheen asuinpuitteiden tai tilan puuttumisen vuoksi (Grødem 2008, 114; Ridge 2002, 65–66; Skattebol ym. 2012, 84–85; Spyrou 2013, 76).

Kuluttamisella on merkittävä rooli lapsille ja nuorille etenkin nykypäivän kuluskeskeisessä yhteiskunnassa, jossa se palvelee monia sosiaalisia tarpeita (Shim,

Serido & Barber 2011). Lasten omien käyttörahojen on nähty edistävän sosiaalista osallisuutta vertaisuuhteissa, koska ne mahdollistavat kulutusmahdollisuuksien lisääntyessä esimerkiksi ystävien kanssa jaetut kokemukset, sosiaalisen statuksen tavoittelun ja vertaisten hyväksynnän saamisen. Köyhillä lapsilla on kuitenkin usein muita rajatummat kulutusmahdollisuudet. (Hjalmarsson 2018; Hjalmarsson & Mood 2015; Olsson 2007; Ridge 2002; Sletten 2010.) Tutkimuksissa havaittua köyhyyden yhteyttä lasten materialistisiin kulutusasenteisiin on selitetty juuri itsetunnon ja sosiaalisen aseman parantamisella vertaisten kesken (Chaplin, Hill & John 2014; Easterbrook ym. 2014). Lasten materialistisissa asenteissa on havaittu perheen taloudellisen aseman mukaisia eroja myös kotimaisissa tutkimuksissa (esim. Raijas & Wilska 2007).

Köyhyys kytkeytyy lasten osallisuuteen kuluttamisen lisäksi myös vapaa-ajanvieton, kuten harrastamisen kautta. Lapset harrastavat vähemmän ohjatusti pienituloisissa ja matalan sosioekonomisen aseman perheissä (esim. Badura ym. 2021; Lareau 2011; 2003; Sjödin & Roman 2018; Sletten 2010). Etenkin pienituloisten perheiden lapset kokevat ohjattujen harrastusten kalliin hinnan muodostuvan harrastamista estäväksi tekijäksi (Pelastakaa Lapset 2022; 2020). Toisaalta köyhien perheiden lasten vähäisemmälle harrastamiselle on tarjottu syyksi myös sosioekonomisia eroja vanhempien kasvatusihanteissa (ks. Lareau 2011; 2003). Pohjoismaisissa tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että vanhemmat arvostavat harrastamista lasten kasvua tukevana ja kehittäväenä toimintana taustasta riippumatta (Berg 2012). Vanhempien haastatteluissa on sen sijaan noussut esiin matalaan sosioekonomiseen asemaan usein yhdistyvä työaikojen joustamattomuus, jonka vanhemmat ovat kokeneet ongelmaksi lasten harrastusmenojen mahdollistamisessa (Sjödin & Roman 2018).

Subjektiiivisten toimeentulokokemusten lisäksi köyhyyttä voidaan lähestyä materiaalisien puutteen ja välttämättömyshyödykkeiden kautta. Tällainen konsensuaalinen lähestymistapa aineelliseen puutteeseen perustuu ajatukseen, jossa julkinen mielipide määrittää hyödykkeen välttämättömyyden. Materiaalinen puute määrittyy haluna omistaa jokin hyödyke, johon ei ole varaa. (Mack & Lansley 1985.) Konsensuaalinen lähestymistapa on kehitetty kritiikkinä Townsendin (1979) itse luomaan listaukseen erilaisten hyödykkeiden puutteesta, jossa ei oteta kantaa siihen, olisiko vastaaja halunnut puuttuvan hyödykkeen vai ei. Townsendin (1979, 31) käsitys materiaalisesta puutteesta keskittyy operationalisoimaan suhteellisen köyhyyden määritelmän, jossa köyhyys on sellaista materiaalisesta puutteesta johtuvaa ympäröivässä yhteiskunnassa tavanomaisena pidetyn elämäntavan ulkopuolelle jäämistä, jonka voidaan katsoa olevan vähimmissään hyväksyttävissä.

Main ja Bradshaw (2012) ovat luoneet edellä mainittuihin teoreettisiin lähtökohtiin pohjautuvan lasten materiaalisien puutteen mittarin, jossa lapset itse arvioivat heidän arkielämässään keskeisten tavaroiden ja hyödykkeiden välttämättömyyttä. Näiden arvioiden pohjalta voidaan määritellä lapsen kokema materiaallinen

puute. Lähestymistapa ottaa huomioon lasten omat näkemykset kulutushyödykkeiden välttämättömyydestä sekä identifioi materiaalista puutetta kokevat lapset riippumatta kotitalouden tulotasosta. (mt. 2012; ks. myös Main 2013.) Lasten ja aikuisten näkemyksiä vertailtaessa on huomattu, että kummankin mielestä välttämättömyshyödykkeiksi pitäisi lukea muitakin tavaroita kuin vain fysiologisten perustarpeiden tyydyttämiseen tarvittavat hyödykkeet. Lasten ja aikuisten näkemyksissä on kuitenkin eroavaisuuksia; aikuiset priorisoivat koulutukseen ja kehitykseen liittyviä hyödykkeitä, kun taas lapset korostavat sosiaalisen elämään, kommunikointiin ja tietoliikenneyhteyksiin liittyviä hyödykkeitä (esim. Hakovirta & Raijas 2016; Lau, Gordon, Zhang & Bradshaw 2019, 849; Saunders & Brown 2020, 8–9.) Havainnot korostavat lasten ja nuorten omien ajatusten kuulemistä. Lasten välttämättömiksi katsomat tavarat ja kulutushyödykkeet ovat aina sidoksissa kuluvaan aikaan ja paikkaan.

Lapsinäkökulmaisen köyhyystutkimuksen tarve onkin ilmeinen, jotta saadaan lisää tietoa lasten kokemasta köyhyydestä kuhunkin aikaan ja kulttuuriseen kontekstiin sopivalla tavalla. Suomalaisten lasten materiaallinen hyvinvointi on kansainvälisesti vertaillen hyvin korkealla tasolla: vain harva 4.- ja 6.-luokkalainen kärsi materiaalisesta puutteesta, he olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä omistamiinsa tavarihin ja huolehtivat perheensä taloudellisesta pärjäämisestä muita eurooppalaisia lapsia vähemmän. Myös puuttuvien kulutushyödykkeiden jakautuminen suomalaisessa lapsiväestössä oli varsin tasaista eurooppalaisiin verrokkimaihin nähden. (Bradshaw & Rees 2018, 170–171.) Lasten ja aikuisten välttämättömyshyödykkeisiin liittyvien näkemysten vertailuissa on nähtävissä, että lasten ja aikuisten väliset arvostukset eroavat jossain määrin toisistaan (ks. esim. Lau ym. 2019; Saunders & Brown 2020). Vaikka lähes puolet alakouluikäisistä suomalaislapsista kokee toisinaan huolta perheensä taloudellisesta pärjäämisestä (Lindberg ym. 2021a, 807), on usein tai aina huolia kokevien osuus noin 7 prosenttia (Toikka & Haanpää 2020, 136). Aiemmissä tutkimuksissa lähes joka kuudes nuori on arvioinut perheellään olevan toimeentulovaikeuksia (esim. Haanpää and Roos 2015, 90; Kuula, Haanpää & Hakovirta 2019) ja noin joka kymmenes kokee perheensä olevan pienituloinen (Pelastakaa Lapset 2022). On myös näyttöä siitä, että lapset ymmärtävät perheidensä taloudellisen tilanteen realiteetit (esim. Raijas & Wilska 2007; Ridge 2002) ja hahmottavat köyhyyden suhteellisenä ilmiönä (Hakovirta & Kallio 2014, 156, 159). Toistaiseksi on vielä melko vähän teoreettisia jäsennyksiä siitä, mitä tavanomaisena tai vallitsevana pidetty elämäntapa ja aktiviteetit tarkoittavat lasten ja nuorten näkökulmasta. Lasten omat käsitykset ja kokemukset tilanteestaan huomioiva tutkimus voi paitsi syventää ymmärrystä lapsiköyhyydestä myös auttaa tehokkaiden politiikkatoimien suunnittelussa.

3.3 Köyhyys lasten elämäntyytyväisyyden selittäjänä maiden välisissä vertailuissa ja yksilötasolla

Köyhyyden yhteyttä lasten koettuun hyvinvointiin on aiemmissa tutkimuksissa tarkasteltu sekä maa- ja aluevertailujen näkökulmista että perhe- ja yksilötasoilla. Makrotason tekijöistä maiden varallisuustason ja tuloerojen rooli elämäntyytyväisyyden selittäjinä on jäänyt epäselväksi; joissakin tutkimuksissa lasten keskimääräinen elämäntyytyväisyys oli korkeampi maissa, joissa oli korkea bruttokansantuote ja vain pienet tuloerot (Levin ym. 2011), kun taas toisissa yhteyttä lasten elämäntyytyväisyyteen ei löydetty (Main, Montserrat, Andresen, Bradshaw & Lee 2019; Kolcke ym. 2014). Maatasolla tarkasteltuna korkea elintaso, perheiden keskimääräinen varallisuus sekä materiaaliset resurssit ovat yhteydessä lapsiväestön korkeampaan elämäntyytyväisyyteen (Bradshaw 2015, 63–64; Bradshaw, Martorano, Natali & de Neuborg 2013; Gross-Manos & Bradshaw 2022; Levin ym. 2011; Main ym. 2019).

Systemaattisimmat havainnot köyhyyden yhteydestä elämäntyytyväisyyteen on löydetty maiden sisäisissä vertailuissa, joissa perheen matalat tulot ja materiaallinen puute selittävät systemaattisesti lasten kielteisiä elämäntyytyväisyyden kokemuksia useissa keskenään erilaisissa maissa. Toisaalta maiden välillä on löydetty huomattavia eroja yhteyden voimakkuuden ja sen suhteen, selittääkö eroja erilaiset makrotalouden, maan kansallisen tai perhetason taloudelliset tekijät. (Gross-Manos & Bradshaw 2022; Klocke, Clair & Bradshaw 2014; Levin 2011; Main ym. 2019.) Tutkimuksen mukaan materiaalisella hyvinvoinnilla on suhteellisesti suurempi merkitys lapsen elämäntyytyväisyydelle köyhissä ja suurten tuloerojen maissa (Levin ym. 2011). Lasten koettua hyvinvointia on peilattu myös suhteessa maassa koettuihin talouskriiseihin; Gudmundsdóttirin ja kumppaneiden (2016) tutkimuksessa lasten elämäntyytyväisyyden todettiin nousseen finanssikriisin aiheuttaman laman jälkeen hieman yllättäen aiempaa korkeammalle perheiden laskeneesta tulotasosta huolimatta (Gudmundsdóttir, Ásgeirsdóttir, Huppert, Sigfúsdóttir, Valdinarsdóttir & Hauksdóttir 2016). Aluetason tulokset ovat olleet maan vaurauden ja tuloerojen kaltaisesti vaihtelevia; Mainin ja kollegoiden (2019) tutkimuksessa koulun alueen keskimääräinen materiaallinen puute oli yhteydessä matalampaan elämäntyytyväisyyteen (mt. 2019), kun taas toisessa tutkimuksessa naapuruston keskimääräisellä tulotasolla ei ollut suoraa yhteyttä lasten elämäntyytyväisyyteen (Gadermann ym. 2016).

Eniten tutkimusta lasten elämäntyytyväisyyden materiaalisesta kontekstista on tehty mikrotasolla, jossa köyhyyden merkitystä on lähestytty esimerkiksi kotitalouden pienituloisuuden kautta. Kotitalouden tulojen yhteydestä lapsen elämäntyytyväisyyteen on löydetty vaihtelevia tuloksia. Joissakin tutkimuksissa perheen matalat tulot ovat heijastuneet kielteisesti lapsen elämäntyytyväisyyteen (Burton & Phipps 2008; Main 2019b; Knies 2022; 2017), kun taas toisissa yhteyttä ei ole löytynyt tai se on ollut efektiltään hyvin pieni (Knies 2011; Main 2013; Gadermann ym. 2016;

Rees & Bradshaw 2018). Yhteyden esiintymiselle on saatu tukea erilaisten tutkimusasetelmien kautta, joissa on pystytty havainnoimaan yhteyttä elämänkulun eri vaiheissa. Pitkittäistutkimuksissa matalien tulojen kielteisen vaikutuksen elämäntyytyväisyydelle on havaittu koskevan erityisesti nuoruusikäisiä (12–15-vuotiaita), kun taas nuorempien lasten kohdalla yhteyttä ei ole löydyntynyt (Knies 2022; 2017). Tuloksen on ajateltu kertovan siitä, etteivät nuoremmat lapset ole yhtä tietoisia perheen tulotasosta ja rahan merkitys ymmärretään vasta hieman myöhemmin. Tulkintaa tukee havainto konkreettisemmin arjessa näkyvän materiaalisen puutteen systemaattisemmasta yhteydestä matalaan elämäntyytyväisyyteen. (mt. 2022, 1485–1486; mt. 2017, 16.) Toisaalta kyse voi olla siitä, että köyhyyden kielteiset seuraukset kertaantuvat myöhemmin lapsen elämänkulun aikana. Eräässä lapsuusiässä koetun köyhyyden vaikutuksia selvittäneessä pitkittäistutkimuksessa havaittiin, että erityisesti pikkulapsivaiheessa koettu köyhyys heijastuu haitallisesti nuoruusiässä koettuun elämäntyytyväisyyteen sekä sen itsenäisen, että ajan myötä kertaantuvan kumulatiivisen vaikutuksen vuoksi (Garipey ym. 2017).

Vankempaa tutkimusnäyttöä on lasten koetun köyhyyden ja materiaalisen puutteen yhteydestä elämäntyytyväisyyteen; niiden lasten elämäntyytyväisyys oli systemaattisesti matalampi, jotka arvioivat perheensä tulot riittämättömiksi tai taloudellisen aseman keskimääräistä huonommaksi, olivat huolissaan rahasta tai kärsivät materiaalisesta puutteesta (Gross-Manos & Bradshaw 2022; Klocke, Clair & Bradshaw 2014; Main 2019b; 2014; Main & Bradshaw 2012; Montserrat, Casas & Moura 2015; Rees & Bradshaw 2018; Saunders & Brown 2020). WHO-Koululaistutkimuksen perusteella lasten elämäntyytyväisyydessä oli löydettävissä tilastollisesti merkitsevä ero perheen materiaalisen puutteen mukaan myös Suomessa, vaikka erot olivatkin pienemmät kuin monessa muussa maassa (Inchley ym. 2020, 55; Ottova-Jordan, Gobiņa & Mazur 2016, 75). Lapsikeskeisesti mitatun köyhyyden tiedetään selittävän aikuislähtöisiä mittareita isomman osuuden lasten elämäntyytyväisyyden vaihtelusta (Main 2019b; 2014; Main & Bradshaw 2012; Rees & Bradshaw 2018). Lasten kokeman köyhyyden ja materiaalisen puutteen systemaattisempi yhteys elämäntyytyväisyyteen voi johtua siitä, että lapsille ja nuorille osoitetuissa kyselyissä perheen taloudellinen asema edellyttää samankaltaista lapsen subjektiivista arviota kuin elämäntyytyväisyyden arviokin (ks. Main 2019b, 1130).

Kotimaisissa tutkimuksissa lasten koetun köyhyyden ja materiaalisen puutteen yhteyttä elämäntyytyväisyyteen on tutkittu melko vähän. Tutkimukset ovat keskittyneet pääosin peruskouluun päättäviin nuoriin ja nuoriin aikuisiin. Aihetta on lähestytty Suomessa esimerkiksi nuorten taloudellisen toimeentulon kautta. Heikko taloudellinen tilanne varhaisaikuisuudessa niin objektiivisella tulomittarilla kuin subjektiivisilla kokemuksilla mitattuna on aiemmissa tutkimuksissa yhdistetty matalampaan elämäntyytyväisyyteen (Pekkarinen & Myllyniemi 2018, 84; Pulkkinen, Rau-

topuro & Välijärvi 2018, 129–130; Ranta 2010; Ranta & Chow 2013). Nuoren tyytyväisyys omaan taloudelliseen tilanteeseen on myös näyttäytynyt elämäntyytyväisyyteen positiivisesti linkittyvänä tekijänä (Raijas 2016, 145), kun taas omasta kulu- tuksesta tinkiminen on heijastunut matalampaan elämäntyytyväisyyteen (Pekkarinen & Myllyniemi 2018, 101). Myös nuoren oma työttömyys ja matala koulutus (Pekka- rinen & Myllyniemi 2018, 101; Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 126; Vaa- rama, Moisio & Karvonen 2010, 141) sekä vanhempien matala sosioekonominen asema (Pulkkinen, Rautopuro & Välijärvi 2018, 129–130) ovat olleet yhteydessä matalampaan koettuun hyvinvointiin.

Kouluikäisten lasten subjektiivisten köyhyyskokemusten ja materiaalisesta puut- teen yhteyksiä koettuun hyvinvointiin on selvitetty muutamassa tutkimuksessa. Pe- lastakaa Lapset ry:n kyselyssä (2022) pienituloiseksi perheensä identifioivat lapset kokevat muita useammin erilaisia hyvinvoinnin vajeita ja arvioivat hyvinvointinsa kokonaisuutena muita huonommaksi. Lindberg ja kumppanit (2021a) hyödynsivät Lasten maailmat –kyselyä tutkimuksessaan, jossa lasten huoli perheen taloudelli- sesta tilanteesta oli yhteydessä matalampaan koettuun hyvinvointiin etenkin kogni- tiivisen, eli tiedollisen ulottuvuuden osalta. Lisäksi lasten kokemukset perheen ta- loudellisista toimeentulo-ongelmista sekä materiaallinen puute on yhdistetty mata- lampaan elämäntyytyväisyyteen (Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019; Rask, Åstedt- Kurki & Laippala 2002). Nuorten elämäntyytyväisyyden on havaittu eroavan jonkin verran myös perheen sosioekonomisen taustan mukaan. Nuorten elämäntyytyväi- syys oli hieman matalampi perheissä, joissa vanhemmillä oli matala koulutus, heikko työmarkkina-asema sekä vähän varallisuutta (Konu, Lintonen & Rimpelä 2002, 162; Välijärvi 2017, 7). Toisaalta toisissa tutkimuksissa vanhempien työmarkkina-ase- man ei ole havaittu selittävän eroja lasten ja nuorten elämäntyytyväisyydessä (Joro- nen 2005, 68; Lindberg ym. 2021a, 806) ja toisissa eroja on löydetty vain isän työ- markkina-aseman perusteella (Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019, 7).

Köyhyyden yhteydestä lasten elämäntyytyväisyyteen syntyy varsin erilainen kuva riippuen siitä, tarkastellaanko materiaalisien resurssien paikantumista yhteis- kunnan rakenteiden, kotitalouden tulojen vai lasten itsensä arvioiman köyhyyden ja puutteen tasolla. Monitasoanalyseissä makrotalouden indikaattoreiden on havaittu selittävän lasten elämäntyytyväisyyttä huomattavasti heikommin kuin lähempänä lapsen arkea vaikuttavien tekijöiden, kuten perheen ja koulun ilmapiirin (Klocke, Clair & Bradshaw 2014, 19). Toisaalta analyyseissä ei tyypillisesti ole otettu huomi- oon maatason köyhyyden keston ja syvyyden merkitystä lapsiköyhyydelle (ks. Chzhen, Nolan, Cantillon & Handa 2017). Lasten kokeman köyhyyden ja hyvinvoin- nin kysymyksissä onkin tärkeää huomioida ne lasten ja nuorten elämän kontekstit, joissa köyhyyden kielteiset seuraukset näkyvät. Näin voidaan ymmärtää paremmin, miksi köyhyyttä kokevat lapset ja nuoret ovat verrokkejaan tyytymättömpiä elä- määnsä.

3.4 Köyhyyden ja lasten elämäntyytyväisyyden välisen yhteyden mekanismit

Köyhyyden oletetaan välittyvän kielteisesti lapsen hyvinvointiin pääosin perheessä tapahtuvien prosessien kautta. Duncanin, Kalilin ja Ziol-Guestin (2018) mukaan mekanismeja kuvataan usein perheen taloudellisen stressin ja investointiteorioiden kautta. Perheen taloudellisen stressin teoria (Conger & Elder 1994) kuvaa taloudellista stressiä mekanismina talousvaikeuksien ja lapsen hyvinvoinnin välillä. Talousvaikeudet aiheuttavat vanhemmissa ahdistusta ja huolta, jotka puolestaan heijastuvat puolisoitten välisiin suhteisiin lisääntyneinä konflikteina, vanhempi-lapsisuhteeseen vanhemmuuden haasteina ja lapsilla oman hallinnantunteen vähenemisenä, jotka puolestaan heijastuvat epäsuotuisasti lasten hyvinvointiin (Conger, Conger, Matthews & Elder 1999; Conger & Elder 1994; Elder & Caspi 1998).

Myös investointiteoria (Becker 1991) kuvaa taloudellisten vaikeuksien aiheuttamia seurauksia perheen toiminnassa, joilla ajatellaan olevan vaikutusta lasten menestymiseen tulevaisuudessa. Varakkaammilla vanhemmilla nähdään olevan paremmat mahdollisuudet käyttää erilaisia resursseja, kuten aikaa, taloudellisia panostuksia ja sosiaalisia kontaktejaan lastensa hyvinvoinnin edistämiseksi. Näiden resursseiden kuvataan siirtyvän sukupolvelta toiselle ja vaikuttavan lasten suoriutumiseen ja esimerkiksi tulotasoon tulevaisuudessa. (mt. 1991.)

Suomessa stressiteoriaa on testattu 1990-luvun laman aikana toteutetussa pitkittäistutkimuksessa. Taloudellisten vaikeuksien aikaansaama paine ja stressi heijastuivat vanhempien mielenterveyteen ja parisuhteeseen, jotka puolestaan olivat yhteydessä vanhemmuuden laatuun. Lisääntynyt rankaisevuus ja välinpitämättömyys kasvatuksessa olivat yhteydessä lasten mielenterveysongelmien, etenkin käytöshäiriöiden lisääntymiseen. Kahden vanhemman perheissä puolisoitten keskinäinen tuki sen sijaan toimi taloudelliselta stressiltä suojaavana tekijänä ja heijastui myönteisesti vanhemmuuden laatuun. (Leinonen, Solantaus & Punamäki 2002; Solantaus, Leinonen & Punamäki 2004.) Viitteitä toimeentulovaikeuksien yhteydestä vanhemmuuden resursseihin on löydetty Suomesta myös 2010-luvulla: lapsiperheiden toimeentulovaikeuksien on todettu olevan yhteydessä laajasti vanhempien mielenterveyteen, parisuhdetyytyväisyyteen, vanhemmuuden kokemuksiin sekä huoleen lapsesta (esim. Lindberg, Nygård, Nyqvist & Lammi-Taskula 2021; Salmi, Närvi & Lammi-Taskula 2016, 37–41). Taloudellisen paineen on kuvattu vähentävän voimavaroja, sillä merkittävä osa yksilön henkisistä resursseista kuluu tilanteesta selviytymiseen ja muuhun ongelmanratkaisuun jää vähemmän resursseja (Mullainathan & Shafir 2013). Köyhyys rasittaaakin konkreettisen selviytymisen lisäksi myös tunnetasolla (Daly & Kelly 2015).

Toimeentulovaikeuksien tiedetään haastavan perheitä monin eri tavoin. Perheessä koetun stressin ja vanhempien lapsiinsa kohdistuvan investoinnin on kuvattu toimivan eri tavoin toimeentulon ja lapsen hyvinvoinnin välisinä mekanismeina ja

olevan yhteydessä osittain erilaisiin lapsen hyvinvoinnin ulottuvuuksiin (Yeung, Linver & Brooks-Gunn 2002). Vanhempien tuloja ja lapsen käyttäytymishäiriöitä selittävän yhteyden on todettu paikantuvan vanhempien omaan mielenterveyteen ja vanhemmuuden laatuun, kun taas yhteyden lapsen kognitiiviseen suoriutumiseen on havaittu olevan riippuvaista vanhempien kyvystä panostaa oppimista tukevaan ympäristöön ja kehittäviin aktiviteetteihin (mt. 2002). Viimeaikainen empiirinen näyttö perheen taloudellisen stressin teoriasta on keskittynyt lasten hyvinvointiin pääosin mielenterveyden (Neppl, Jeon, Schofield & Donnellan 2015; Solantaus, Leinonen & Punamäki 2004) ja käyttäytymishäiriöiden (Kaiser, Pollmann-Schult & Song 2017; Ponnet, Wouters, Goedemé & Mortelmans 2016) näkökulmista. Investointiteoriaa on hyödynnetty myös sosioekonomisten erojen tarkastelussa. Sosioekonomisen aseman on havaittu selittävän eroja lasten kognitiivisissa kyvyissä sekä erityisesti kehittäviin aktiviteetteihin käytetyssä ajassa (Guryan, Hurst & Kearney 2008; Kalil, Ryan & Corey 2012). Sosioekonomisella asemalla on pyritty selittämään myös eroja vanhempien kasvatusihanteissa. Lareau (2011; 2003) on esittänyt korkeamman sosioekonomisen taustan omaavien vanhempien painottavan erilaisia kehittäviä aktiviteetteja korostavaa kasvatustyyliä, kun taas työväenluokkaiset vanhemmat suosivat hänen mukaansa enemmän ”luonnollista” kasvatusta. Ryanin, Kalilin, Hinesin ja Ziol-Guestin (2020) tekemä vertailu osoittaa kuitenkin aiemmin havaittujen sosioekonomisten erojen vanhempien välillä kaventuneen merkittävästi; 2010-luvulla vanhemmat tulo- tai koulutustaustasta riippumatta arvostivat hyvin samankaltaisia arvoja lastensa kasvatuksessa.

Toisinaan vaihtoehtoisina selitysmalleina pidetyt stressi- ja investointiteoriat eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois: Kalilin ja Ryanin (2020) mukaan matalan sosioekonomisen aseman perheissä käytetään vähemmän aikaa lasten kehitystä tukeviin aktiviteetteihin todennäköisesti juuri taloudellisten vaikeuksien aikaansaaman stressin vuoksi. Arkipäiväistynyt stressi taloudesta heikentää vanhempien mielenterveyttä ja toimintakykyä sekä hankaloittaa suunnitelmallista panostusta lasten hyvinvointia edistäviin aktiviteetteihin (mt. 2020). Stressi- ja investointiteorioiden rinnalle on noussut kognitiivisen neurotieteen kehityksen myötä myös uusia selitysmalleja, joiden perusteella on pohdittu lapsen kokeman stressin merkitystä lapsuudenajan köyhyyttä ja aikuisuuden taloudellista asemaa ja terveydentilaa linkittävänä tekijänä (Duncan, Kalil & Ziol-Guest 2018). Kroonisen stressin on esimerkiksi todettu välittävän lapsuudessa koetun pitkäaikaisen köyhyyden yhteyttä varhaisaikuisuuden työmuistikapasiteettiin (Evans & Schamberg 2009). Ziol-Guest, Duncan, Kalil ja Boyce (2012) ovat puolestaan havainneet immuunijärjestelmän toimintaan liittyvien kroonisten terveysongelmien selittävän osittain varhaislapsuudessa koetun köyhyyden ja aikuisuuden työmarkkinoille kiinnittymisen ongelmien sekä matalampien tulojen välistä yhteyttä.

Mekanismeja köyhyyden ja elämäntyytyväisyyden välillä ei ole vastaavalla tavalla mallinnettu. Toisaalta perheen vuorovaikutus kytkeytyy monin eri tavoin lasten elämäntyytyväisyyteen. Esimerkiksi toimivan perhedynamiikan tiedetään liittyvän lasten korkeampaan elämäntyytyväisyyteen muun muassa lasten ja vanhempien välisten avoimien keskusteluyhteyksien muodossa (Frasquilho ym. 2016; Levin & Currie 2010; Moreno-Maldonado ym. 2020). Myös vanhempien kokemien mielenterveysongelmien tiedetään heijastuvan kielteisesti lasten elämäntyytyväisyyteen vielä myöhemmin elämänkulussa (Powdthavee & Vignoles 2008), kun taas lapsuudessa saadun riittävän huolenpidon on todettu olevan yhteydessä korkeaan elämäntyytyväisyyteen vielä aikuisiällä (Stafford ym. 2015). On siis perusteltua olettaa, että köyhyyden aikaansaama taloudellinen stressi ja huolet heijastuvat perheen vuorovaikutuksen heikkenemisen kautta lasten mielenterveyden lisäksi myös elämäntyytyväisyyteen.

Vain harvoissa tutkimuksissa keskitytään mekanismeihin, joilla selitetään, miksi köyhyys on yhteydessä lapsen matalaan elämäntyytyväisyyteen. Kotitalouden tuloihin liittyvien tulosten epäjohtamukaisuus saattaa selittyä Cumminsin (2000) mukaan sillä, että kotitalouden tulojen ja subjektiivisen hyvinvoinnin välinen yhteys kulkee todennäköisesti erilaisten välittävien tekijöiden kautta. Väite on saanut empiiristä tukea Mainin (2019b) tutkimuksesta, jossa hän on havainnut kotitalouden tuloilla olevan sekä suora että useita epäsuoria yhteyksiä koettuun hyvinvointiin. Hänen mukaansa muun muassa lapsen kokemana materiaalisena puutteenä, tyytyväisyys omistamiinsa tavaroihin sekä tyytyväisyys perheen sisäiseen resurssienjakoon selittävät tulojen yhteyttä koettuun hyvinvointiin (mt. 2019b). Lisäksi Gadermannin ja kumppaneiden (2016) tutkimuksessa naapuruston keskimääräistä korkeampi tulotaso ei ollut suoraan yhteydessä lasten elämäntyytyväisyyteen, mutta hyvätuloisuuden linkki lasten korkeampaan elämäntyytyväisyyteen kulki positiivisten perhe- ja ystävyssuhteiden kautta. Lasten itsearvioimalla köyhyydellä vaikuttaisi olevan keskeinen rooli perheen pienituloisuuden ja matalamman elämäntyytyväisyyden välillä, jonka vuoksi kotitalouden tulot eivät ole aina suoraan yhteydessä lapsen koettuun hyvinvointiin. Olennaista näyttäisi olevan lapsen tulkinta perheensä taloudellisista resursseista sekä sen merkitys omassa arjessa.

Köyhyys heijastuu lapsen ja nuoren hyvinvointiin vanhempien ja perheen vuorovaikutuksen, mutta myös perheen ulkopuolisen sosiaalisen osallisuuden kautta. On kuitenkin vain vähän tutkimuksia, joissa olisi empiirisesti mallinnettu lasten sosiaalisen osallisuuden merkitystä lasten köyhyyskokemusten ja elämäntyytyväisyyden välisessä yhteydessä (ks. kuitenkin Gadermann ym. 2016). Kuluttajuuden ja siihen liittyvien asenteiden, vertaissuhteiden ja ohjatun harrastamisen tiedetään kuitenkin olevan merkityksellisiä lasten elämäntyytyväisyyden selittäjiä. Esimerkiksi materialismi heikentää elämäntyytyväisyyttä (Froh ym. 2011; Ku 2015; Roberts, Tsang & Manolis 2015) ja on viitteitä, että materialismi heikentää erityisesti pienituloisten

lasten elämäntyytyväisyyttä (Chaplin, Hill & John 2014). Myös lasten kokemus myönteisistä ystävyysuhteista on todettu useissa tutkimuksissa yhdeksi merkittävimmistä korkean elämäntyytyväisyyden selittäjistä (esim. Gadermann ym. 2016; Goswami 2012; Guhn ym. 2013; Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019; Konu, Lintonen & Rimpelä 2002; Lindberg ym. 2021a; Ma & Huebner 2008). Köyhien perheiden lapsilla on kuitenkin todettu olevan vaikeuksia vertaissuhteiden luomisessa (esim. Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019; Hjalmarsson 2018; Hjalmarsson & Mood 2015; Olsson 2007; Sletten 2010). Lisäksi säännöllisellä harrastamisella on todettu olevan yhteys lasten korkeampaan elämäntyytyväisyyteen (Badura ym. 2021; Gilman 2001; Gilman, Meyers & Perez 2004), mutta pienituloisten ja matalan sosioekonomisen tausta perheissä lapsilla on vähemmän etenkin ohjattuja harrastuksia (esim. Badura ym. 2021; Lareau 2011; 2003; Sjödin & Roman 2018; Sletten 2010). Köyhyyden tiedetään siis monin eri tavoin heikentävän lasten sosiaalista osallisuutta, jonka puolestaan tiedetään olevan yhteydessä korkeampaan elämäntyytyväisyyteen.

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tämä tutkimus tuottaa tietoa suomalaislasten ja –nuorten elämäntyytyväisyydestä ja siihen yhteydessä olevista tekijöistä erityisesti lasten köyhyyden näkökulmasta. Tutkimuksen analyysit perustuvat yhteensä yli 5000 lapsen vastauksiin koetun hyvinvoinnin ja koetun köyhyyden teemoista. Lapset ovat olleet kyselyihin vastatessaan luokka-asteilla 2.–9., eli noin 8–16-vuotiaita. Laajat kyselyaineistot tarjoavat mahdollisuuden analysoida lasten määrittelemää elämäntyytyväisyyttä ja jakautumista sekä siihen yhteydessä olevia tekijöitä, erityisesti köyhyyskokemusten ja materiaalisen puutteen mukaan. Kukin artikkeli tarkastelee lasten elämäntyytyväisyyden ja köyhyyskokemusten sekä materiaalisen puutteen teemoja eri näkökulmista. Mahdollista yhteyttä tarkastellaan osatutkimuksissa lasten ja nuorten arjen kokemusten, kuten perheen elinolojen, kuluttajuuden, vapaa-ajanvieton sekä ystävyys-suhteiden näkökulmista.

Suomessa sosiaalitieteellistä hyvinvointitutkimusta on dominoinut palvelu- ja järjestelmäkeskeinen lähestymistapa, kun taas kokemuseräisen hyvinvointitiedon määrä on perinteisesti ollut vähäisempi (Törrönen 2012, 188). Lasten koetun hyvinvointitutkimuksen määrä on kansainvälisesti kasvanut vasta aikuisia koskevan tutkimuksen jälkeen (Ben-Arieh ym. 2014, 8). Suomessa etenkin alakouluikäisten lasten säännölliseen seurantatietoon on arvioitu kohdistuneen puutteita (Perälä, Halme & Aula 2016, 6). Lasten koetusta hyvinvoinnista on kuitenkin tuotettu tietoa vuodesta 2017 alkaen 4. ja 5. luokan oppilaille laajentuneen Kouluterveyskyselyn avulla, joka sisältää kysymyksen elämäntyytyväisyydestä (ks. Kouluterveyskysely 2022; ks. myös Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 125–127). Myös monet muut kouluikäisille lapsille kohdennettavat tiedonkeruut nojaavat tyypillisesti yhden kysymyksen yleisen elämäntyytyväisyyden tulkintaan (esim. Kouluterveyskysely, PISA-tutkimus, WHO-Koululaistutkimus). Abstraktien ilmiöiden, kuten elämäntyytyväisyyden, mittaamiseen on kuitenkin suositeltu usean kysymyksen mittareita niiden paremman validiteetin vuoksi (Furr 2010; Diamantopoulos, Sarstedt, Fuchs, Wilczynski & Kaiser 2012). Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa aiempaa monipuolisempaa tietoa kouluikäisten lasten koetusta hyvinvoinnista, jonka vuoksi lasten kognitiivista, eli tiedollista elämäntyytyväisyyttä lähestytään sekä yleisen että elämän eri

osa-alueille kohdistuvan tyytyväisyyden valossa. Tavoitteen saavuttamiseksi käytetään kansainvälisissä tutkimuksissa validoituja moniulotteisia mittareita, jotka lisäävät eri ikäisten lasten elämäntyytyväisyyden analysoinnin luotettavuutta ja syventävät elämäntyytyväisyydestä tehtäviä tulkintoja.

Lapsia koskevaa köyhyyttä lähestytään usein perheiden toimeentulokokemusten kautta (Forssén 2012; Salmi, Närvi & Lammi-Taskula 2016; Halme & Perälä 2014; Isola, Roivainen & Hiilamo 2022; Salmi & Kestilä 2019; Salmi & Närvi 2022; Törönen 2014). Toisaalta taloudellisen tilanteen ja koetun hyvinvoinnin kysymyksiä on käsitelty kotimaisissa tutkimuksissa pääosin nuoren aikuisuuden ikävaiheessa, jolloin näkökulma on kiinnittynyt esimerkiksi työmarkkinaosallisuuteen, odotuksiin taloudellisesta toimeentulosta, siirtymissä aikuisuuteen ja palveluiden vaikuttavuuden mittaamiseen (esim. Aaltonen, Kivijärvi & Myllylä 2019; Alanen, Kainulainen & Saari 2014; Kallunki 2016; Kallunki & Lehtonen 2012; Kestilä ym. 2019; Pekkariinen & Myllyniemi 2018; Pulkkinen, Rautopuro & Välijärvi 2018; Ranta 2010; Ranta & Chow 2013). Lasten kokemuksia köyhyydestä on analysoitu pitkälti laadullisissa tutkimuksissa (esim. Hakovirta & Rantalaiho 2012; Hakovirta & Kallio 2014), kun taas määrällisten tutkimusten keskiössä on tyypillisesti ollut vanhempien taloudellisen huono-osaisuuden seuraukset lasten aikuisuuden asemassa (esim. Bask ym. 2021; Bäckman & Nilsson 2011; Kallio, Hautala & Erola 2020; Paananen ym. 2012; Ristikari ym. 2018; Ristikari ym. 2016). Määrällisten köyhyystutkimusten mielenkiinto on ollut vain harvoin lasten itse tuottamassa hyvinvointitiedossa nykyhetkestä käsin (ks. kuitenkin Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019; Lindberg ym. 2021a; Pelastakaa Lapset 2022).

Tässä tutkimuksessa tuotetulla tiedolla vahvistetaan erityisesti alakouluikäisten lasten koetun köyhyyden ja hyvinvoinnin yhteydestä saatavaa kuvaa. Lasten koetun köyhyyden ja materiaalisen puutteen yhteyttä elämäntyytyväisyyden kokemuksiin selvitetään eri aineistoilla lasten arkielämän konteksteissa. Tutkimuksessa selvitetään, voiko köyhyyden mahdollista yhteyttä elämäntyytyväisyyteen selittää niillä arjen kokemuksilla, joihin köyhyyden oletetaan olevan yhteydessä. Yhteydet on kontrolloitu useilla lapseen ja hänen perhetaustaan liittyvillä tekijöillä, jotka ovat aiemmissa tutkimuksissa olleet yhteydessä lasten elämäntyytyväisyyteen. Näitä ovat lapsen ikä, sukupuoli, maahanmuuttotausta, perherakenne, vanhempien työmarkkina-asema sekä asuinpaikka (esim. Dinisman & Ben-Arieh 2016; Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019; Klocke, Clair & Bradshaw 2014; Rees ym. 2017; Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 125–126).

Artikkelissa I tarkastellaan moniulotteisten elämäntyytyväisyysmittareiden kautta saatavaa kuvaa alakouluikäisten suomalaislasten elämäntyytyväisyydestä ja siihen yhteydessä olevia tekijöistä. Tällä vastataan tutkimustiedon puutteeseen, joka koskee etenkin alakouluikäisten lasten itse tuottaman hyvinvointitiedon tarkempaa

analysointia. Yksittäisten, yleistä elämäntyytyväisyyttä mittaavien kysymysten perusteella on vaikea tietää, miten lapset ymmärtävät elämäntyytyväisyyttä koskevien kysymysten sisällön. Tämä koskee erityisesti nuorimpia vastaajia. Tutkimuksessa selvitetään, kuinka paljon tyytyväisyys elämän eri osa-alueilla selittää yleistä elämäntyytyväisyyttä eri-ikäisten lasten parissa. Tarkastelemalla osa-alueiden selitysosuuksia yleisestä elämäntyytyväisyydestä, saadaan selville, kuinka paljon vaihtelua elämäntyytyväisyydessä jää selittämättä ikäryhmittäin. Näin voidaan tehdä alustavia päätelmiä yleisen elämäntyytyväisyyden kysymysten sisällöllisestä ymmärrettävyydestä eri-ikäisten lasten parissa.

Artikkelissa II tutkitaan lasten hyvinvoinnin kokemuksia heidän perheidensä elinolojen näkökulmasta. Suomessa on vain vähän tietoa koetun hyvinvoinnin jakautumisesta alakouluikäisten lasten kesken sekä siihen yhteydessä olevista perheen taloudellisista resursseista. Hyvinvoinnin jakautumista tarkastellaan vanhempien työmarkkina-aseman, perheen toimeentulon, asuinolosuhteisiin liittyvän tyytyväisyyden ja materiaalisien puutteiden mukaan, jotka perustuvat lasten vastauksiin. Aiempien kansainvälisten tutkimusten perusteella lasten koettu hyvinvointi eroaa koetun köyhyyden, materiaalisien resurssien sekä perheen muiden elinolojen mukaan (esim. Gross-Manos & Bradshaw 2022; Klocke, Clair & Bradshaw 2014; Main 2019b; 2014; Main & Bradshaw 2012; Montserrat, Casas & Moura 2015; Rees & Bradshaw 2018; Saunders & Brown 2020). Tätä tietoa peilataan suhteessa taloudellisen stressin merkitykseen lasten hyvinvoinnille. Aihetta ei ole tutkittu Suomessa juurikaan lasten koetun hyvinvoinnin näkökulmasta, eikä erityisesti elämän eri osa-alueille kohdistuvan tyytyväisyyden näkökulmasta.

Artikkelin III näkökulma keskittyy nuorten kuluttajuuden, taloudellisen eriarvoisuuden ja elämäntyytyväisyyden kysymyksiin. Tutkimus selvittää, onko nuorten kulutusasenteissa löydettävissä eroja perheen koetun taloudellisen toimeentulon mukaan ja selittävätkö koettu taloudellinen toimeentulo ja kulutusasenteet nuorten elämäntyytyväisyyttä. Tutkimusta motivoi aiempien tutkimusten havainnot erityisesti materialististen asenteiden kielteisistä hyvinvointivaikutuksista. Kuluttaminen ja siihen liittyvät asenteet ovat läheisesti kytköksissä nuorten sosiaaliseen elämään ja vapaa-ajanviettoon. Nuorten perheiden taloudellinen asema voi kuitenkin asettaa reunaehjoja kulutusasenteille ja hyvinvoinnin kokemuksille. Nuorten kulutusasenteiden ajatellaan olevan riippuvaisia muun muassa perheessä tapahtuvasta kuluttajaksi soisaalistumisesta.

Artikkelin IV keskiössä ovat lasten ja nuorten koetun köyhyyden, ohjatun harrastamisen, ystävyysuhteiden ja elämäntyytyväisyyden teemat. Tutkimuksessa kysytään, miten koettu taloudellinen tilanne on yhteydessä lasten ja nuorten ohjattuun harrastamiseen, ystävyysuhteisiin ja elämäntyytyväisyyteen. Lisäksi selvitetään, voisiko ohjattu harrastaminen ja ystävyysuhteet suojata koetun köyhyyden ja elä-

mäntyytyväisyyden mahdolliselta yhteydeltä. Taustalla on aiempi tutkimustieto lasten kokeman köyhyyden yhteydestä kielteisiin arvioihin elämäntyytyväisyydestä sekä osallisuuden puutteeseen arjessa. Taloudellinen niukkuus rajaa myös harrastamismahdollisuuksia, joilla tiedetään olevan lukuisia positiivisia hyvinvointivaikutuksia lasten arjessa. Teoreettisesti tutkimus nojaa Lareau'n (2011; 2003) havaintoihin harrastamisen sosioekonomisista eroista.

Lasten koetun köyhyyden, materiaalisen puutteen ja elämäntyytyväisyyden teemoja tarkastellaan seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- 1) Millaisen kuvan eri mittarit antavat lasten ja nuorten elämäntyytyväisyydestä ja mitkä tekijät ovat yhteydessä siihen? (Artikkelit I, II, III ja IV)
- 2) Ovatko lasten ja nuorten köyhyyskokemukset ja materiaallinen puute yhteydessä elämäntyytyväisyyteen? Miten koettu köyhyys kytkeytyy lasten ja nuorten arjen kokemuksiin (kuluttajuus, harrastaminen ja ystävyyssuhteet) ja ovatko ne yhteydessä elämäntyytyväisyyteen? (Artikkelit II, III ja IV)

Osatutkimusten tutkimuskysymykset, aineistot ja analyysimenetelmät on kuvattu taulukossa 1.

Taulukko 1. Osatutkimusten tutkimuskysymykset, aineistot, vastaajien luokka-aste ja analyysimenetelmät.

Artikkeli	Tutkimuskysymykset	Aineisto	Vastaajien luokka-aste	Analyysimenetelmä
I Alakouluikäisten lasten moniulotteinen elämäntyytyväisyys Suomessa	-Miten alakouluikäiset lapset kokevat elämäntyytyväisyytensä eri elämäntyytyväisyysmittareilla mitattuna? -Miten ikä, sukupuoli ja asuinpaikka ovat yhteydessä elämäntyytyväisyyteen? -Kuinka paljon elämäntyytyväisyyden yksittäiset osa-alueet selittävät lasten yleisestä elämäntyytyväisyydestä?	Children's Worlds, Suomen osatutkimus Lasten maailmat 2016, N=2947	2., 4. ja 6. luokan oppilaat	Riippumattomien otosten t-testi Yksisuuntainen varianssianalyysi Lineaarinen regressioanalyysi
II Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten subjektiiviseen hyvinvointiin	-Miten subjektiivinen hyvinvointi jakautuu suomalaisessa lapsiväestössä? -Onko vanhempien sosioekonominen huono-osaisuus yhteydessä lasten subjektiiviseen hyvinvointiin?	Children's Worlds, Suomen osatutkimus Lasten maailmat 2016, N=1947	4. ja 6. luokan oppilaat	Lineaarinen regressioanalyysi
III Kulutusasenteet ja taloudellinen eriarvoisuus nuorten elämäntyytyväisyyden määrittäjinä	-Onko perheen taloudellinen toimeentulo yhteydessä kulutusasenteisiin? -Ovatko perheen taloudellinen toimeentulo ja kulutusasenteet yhteydessä nuorten elämäntyytyväisyyteen? -Erotteleeko perheen taloudellinen tilanne kulutusasenteiden yhteyttä elämäntyytyväisyyteen?	Nuoret Luupin alla -kyselytutkimus 2014, N=1368	5., 7. ja 9. luokan oppilaat	Eksploratiivinen faktorianalyysi Riippumattomien otosten t-testi, Mann-Whitney U-testi Yksisuuntainen varianssianalyysi, Kruskal-Wallis -testi Lineaarinen regressioanalyysi
IV Lapsen kokeman köyhyyden yhteys ohjattuun harrastamiseen, ystävyys-suhteisiin ja elämäntyytyväisyyteen Turussa	-Miten koettu köyhyys on yhteydessä lasten harrastamiseen, ystävyys-suhteisiin ja elämäntyytyväisyyteen? -Miten lasten harrastamisen ja ystävyys-suhteet muuttavat mahdollista koetun köyhyyden ja elämäntyytyväisyyden välistä yhteyttä?	EViva-kyselytutkimus 2015, N=1084	3., 6. ja 9. luokan oppilaat	Logistinen regressioanalyysi Lineaarinen regressioanalyysi

4.2 Käytetyt aineistot, menetelmät ja mittarit

4.2.1 Aineistot ja analyysimenetelmät

Children's Worlds

Artikkeleiden I ja II tutkimuskysymyksiin vastataan käyttämällä Lasten maailmat -aineistoa, joka on kansainvälisen Children's Worlds, the International Survey of Children's Well-Being (ISCWeB) –kyselytutkimuksen Suomen osatutkimus. Children's Worlds –kyselyn toisen kierroksen aineistonkeruuseen vastasi yli 60 000 lasta 8 ja 12 ikävuoden väliltä yhteensä 18 eri maassa (Rees 2017, 1). Kysely kartoittaa laajasti lasten hyvinvointia elämän eri osa-alueilla ja soveltuu siksi hyvin lasten ja nuorten koettuun hyvinvointiin yhteydessä olevien tekijöiden tutkimiseen. Kyselyyn sisältyviä kysymyksiä on validoitu yhdessä lasten kanssa useammalla eri kierroksella kansainvälisesti (Rees 2017, 5) ja kansallisen Suomen aineiston osalta (Haanpää, Toikka & af Ursin 2020, 522). Kansainvälisistä tutkimuksista myös WHO-Koululaistutkimus (ks. esim. Inchley ym. 2020) ja PISA-tutkimus (OECD 2019)³ ovat sisällyttäneet subjektiivista arviointia edellyttäviä kysymyksiä viimeaikaisimpiin aineistoihinsa, mutta Children's Worlds –tutkimuksen kysymykset kohdistuvat kattavimmin lasten ja nuorten hyvinvoinnin osa-alueisiin (Rees ym. 2020, 5).

Suomen osatutkimus on kerätty Turun yliopistossa ja toisen kierroksen aineistonkeruu on toteutettu vuoden 2016 aikana. Aineistonkeruu perustuu suhteelliseen ositettuun otantaan ja perusjoukkona toimii vuoden 2015 oppilaiden kokonaismäärästä Suomessa (Haanpää, Toikka & af Ursin 2020, 522). Yhteensä 43 koulun oppilaiden vastauksista koostuvan aineiston vastausprosentti on 88,8 prosenttia tavoitellusta otoskoosta. Lopullinen aineisto koostuu 2947 oppilaan vastauksista vuosiluokilta 2., 4. ja 6. Oppilaat vastasivat verkkokyselyyn opettajan tai tutkijan ohjeistuksessa koulutunnin aikana, esimerkiksi 2. luokan oppilaiden kysymykset ja vastausvaihtoehdot luettiin ääneen vastaamisen helpottamiseksi. (Haanpää, Toikka & af Ursin 2020, 522). Aineiston laadunvarmistusta koordinoi kansainvälinen tutkijaryhmä, joka vastaa kyselyn toteutuksen ja aineistojen yhdenmukaisesta laadusta sekä ohjeistaa muun muassa otantaan liittyvissä kysymyksissä (Rees 2017, 9–17).

³ ”WHO-Koululaistutkimus on Suomessa käytetty nimitys Maailman terveysjärjestön WHO:n kanssa yhteistyössä toteutettavasta kansainvälisestä Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) –tutkimuksesta” (Jyväskylän yliopiston verkkosivut/WHO-Koululaistutkimus 2022), ”PISA (Programme for International Student Assessment) on OECD:n jäsenmaiden yhteinen tutkimusohjelma” (Jyväskylän yliopiston verkkosivut/ PISA lyhyesti 2022).

Artikkelin I analyysi perustuu 2.-, 4.- ja 6.-luokkalaisten vastauksiin (N=2947), joista 2. luokkalaisten vastaamista on helpotettu muun muassa lyhentämällä vastausasteikkoa. Analyysimenetelmänä käytetään riippumattomien otosten t-testiä, yksisuuntaista varianssianalyysiä sekä lineaarista regressioanalyysiä. Analyysit on toteutettu IBM Statistics SPSS -ohjelman versiolla 25. Tilastollisen merkitsevyyden tasona käytetään kaikissa artikkeleissa p-arvon tasoa .05, joka on yleisesti käytetty merkitsevyytaso ihmistieteissä (Nummenmaa 2004, 138). Keskiarvovertailuilla selvitetään iän, sukupuolen ja asuinpaikan yhteyttä koettuun hyvinvointiin. Riippumattomien otosten t-testi ja yksisuuntainen varianssianalyysi sopivat ryhmien keskinäisten vertailujen tekemiseen vastemuuttujalla, jonka mitta-asteikko on vähintään välimatka-asteikollinen tai järjestysasteikollisista muuttujista Likert-asteikolla mitattu muuttuja. T-testiä voidaan käyttää kahden ja yksisuuntaista varianssianalyysiä useamman ryhmän keskinäiseen vertailuun. (Metsämuuronen 2002, 548, 727.) Elämäntyytyväisyys on useamman Likert-asteikollisen osakysymyksen summamuuttuja, jota käytettiin jatkuvana muuttujana. Elämäntyytyväisyys muodosti korkeisiin arvoihin painottuvan vinon vastausjakauman, jota käsiteltiin skaalaamalla asteikko arvojen 0–100 välille eri ikäisten vastausasteikon vertailemiseksi (Haanpää, Toikka & Ursin 2020, 524). Lineaarilla regressioanalyysillä analysoidaan elämäntyytyväisyyden yksittäisten osa-alueiden selitysosuuksia suhteessa yleisestä elämäntyytyväisyydestä. Lineaarinen regressioanalyysi soveltuu tilastollisen testaamisen menetelmäksi, kun pyritään selittämään useammalla selittävällä muuttujalla jatkuvaa vastemuuttujaa ja vertailemaan muuttujien selitysosuutta vastemuuttujan vaihtelusta (Metsämuuronen 2002, 658–661). Lineaariseen regressioanalyysiin liittyy taustaoletuksia, muun muassa normaalijakaumaoletus. Nummenmaan (2004, 304) mukaan tästä oletuksesta voidaan kuitenkin joustaa aineiston koon ollessa hyvin suuri. Kaikkia tutkimuksessa hyödynnettyjä aineistoja voi pitää suurena niiden ylittäessä yli 1000 vastaajan määrän. Lineaarisen regressioanalyysin tulosten tueksi tehtiin lisäanalyysijä, joilla pyrittiin varmistamaan tulosten paikkansapitävyys. Artikkelissa II analysoidaan 4.- ja 6.-luokkalaisten lasten vastauksia (N=1947), koska tätä nuorempien vastaajien kysely erosi sisällöltään osittain niiden teemojen osalta, joista oltiin kiinnostuneita. Analyysimenetelmänä käytetään lineaarista regressioanalyysiä, jolla selvitetään vanhempien työmarkkina-aseman, perheen toimeentulon, asuinolosuhteisiin liittyvän tyytyväisyyden ja materiaalsen puutteen yhteyttä koettuun hyvinvointiin. Kontrollimuuttujina käytetään lapsen ikää, sukupuolta sekä perherakennetta.

Nuoret luupin alla

Artikkelissa III käytetään aineistona vuonna 2014 Turun lapsi- ja nuorisotutkimus CYRI:ssä kerättyä Nuoret luupin alla –kyselyä. Aineisto on ollut joka toinen vuosi

toteutettava kysely, jonka vuoden 2014 teemana oli lasten ja nuorten kuluttajuus ja taloudellinen eriarvoisuus. Aineiston teema mahdollistaa nuorten kulutusasenteiden ja elämäntyytyväisyyden välisen yhteyden tarkastelun perheen koetun taloudellisen toimeentulon mukaan. Aineiston perusjoukon muodostaa 1793 lasta ja nuorta pääosin Varsinais-Suomen ja Satakunnan alueilta. Koulutunnin aikana toteutettuun verkkokyselyyn vastasi 5., 7. ja 9. luokan oppilaita yhteensä 60 koulusta. Aineisto edustaa alueellisesta painotuksestaan huolimatta melko hyvin suomalaisia lapsia ja nuoria demografisten ominaisuuksien osalta. (Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019, 5). Tästä huolimatta tulosten perusteella tehtäviin tulkintoihin on syytä suhtautua varoen, koska alueellinen painotus saattaa vaikuttaa niiden luotettavuuteen. Analyysimenetelmänä käytetään faktorianalyysiä, riippumattomien otosten t-testiä ja Mann-Whitney U –testiä, yksisuuntaista varianssianalyysiä, Kruskal-Wallis – testiä sekä lineaarista regressioanalyysiä. Eksploratiivista faktorianalyysiä käytetään kulutus-tyyppien muodostamiseen, jotka pohjautuvat kulutusasenteita koskeviin kysymyksiin. Eksploratiivisella faktorianalyysillä pyritään löytämään muuttujajoukosta keskenään korreloivat ”piilevät” muuttujat, jotka voivat selittää havaittujen muuttujien vaihtelua. Tällainen aineistolähtöinen tapa sopii käytettäväksi, kun tutkijalla ei ole käytettävissä vahvaa hypoteesia, jolle pyrittäisi saamaan vahvistus aineistosta. (Met-sämuuronen 2002, 598.) Keskiarvovertailuilla selvitetään dikotomisoidun perheen taloudellisen toimeentulon luokkien yhteyttä elämäntyytyväisyyteen. Parametrinen keskiarvovertailujen tueksi suoritetaan lisäksi epäparametrisia testejä, koska esimerkiksi normaalijakaumaoletus ei toteudu täysin kaikkien muuttujien kohdalla ja halutaan varmistaa, etteivät tulokset vääristy, vaikka tulosten luotettavuutta lisäkin aineiston suuri koko. Lineaarilla regressioanalyysillä selvitetään perheen koetun taloudellisen toimeentulon ja kulutusasenteiden yhteyttä elämäntyytyväisyyteen. Kontrollimuuttujina käytetään lapsen ikää ja sukupuolta.

EViva

Artikkelissa IV käytetään vuonna 2015 kerättyä EViva-kyselyaineistoa, johon vastasi 1084 oppilasta vuosiluokilta 3, 6 ja 9. EViva on Turun kaupungin vuosien 2011–2015 aikana toteutettu ennaltaehkäisevä virikkeellisen vapaa-ajan hanke, jonka yhteydessä teetettyyn kyselyyn vastasivat turkulaiset lapset ja nuoret neljältä eri palvelualueelta (Nummi-Halinen, Pansio-Perno, Runosmäki-Raunistula ja Varissuo-Lauste). Lapset ja nuoret vastasivat koulutunnin aikana kyselyyn, jonka teemat käsitelivät taloudellista eriarvoisuutta, hyvinvointia, sosiaalisia suhteita ja vapaa-ajan viettoa. Aineistolla pystytään vastaamaan artikkelin IV tutkimuskysymyksiin, jotka käsittelevät lasten ja nuorten koetun köyhyyden ja hyvinvoinnin kysymyksiä vapaa-ajanvieton ja ystävyyssuhteiden näkökulmista. Artikkelin IV julkaistaan osana Turun

kaupunkitutkimusohjelman rahoittamaa hanketta ”Köyhyyden ja osattomuuden kertomattomat kokemukset Turussa 1800-luvulta nykypäivään”, jonka vuoksi artikkeli käsittelee teemoja alueellisesta näkökulmasta. Aineistonkeruussa tavoiteltiin 100 oppilaan vastausta vuosiluokittain, eli 300 oppilaan vastausta palvelualueetta kohden. Saatujen vastausten määrä (N=1084) vastasi 91 prosenttia kyseisten ikäluokkien alueellisesta kokonaismäärästä vuonna 2015. (Toikka, Haanpää & Kallio 2022, 172.) Aineiston alueellisesta edustavuudesta ei ole varmuutta, jonka vuoksi tulosten yleistämiseen on syytä suhtautua varauksella. Aineiston suurehko koko kuitenkin mahdollistaa ilmiöiden välisten yhteyksien luotettavan tarkastelun.

Ensin tarkasteltiin perheen koetun taloudellisen aseman ja lapsen omien käyttörahojen mukaisia eroja ohjatussa harrastamisessa ja ystävyyssuhteiden riittävässä määrässä logistisella regressioanalyysillä. Logistista regressioanalyysiä käytetään lineaarisen testin sijasta tilanteissa, joissa selitettävä muuttuja voi saada vain kaksi arvoa (Nummenmaa 2004, 318–319). Kyseinen tilastollinen testi soveltuu ohjatun harrastamisen ja ystävyyssuhteiden riittävyden tutkimiseen, koska kumpikin vastemuuttuja dikotomisoitiin riittävien vastausmäärien ja tilastollisten testien oletusten täyttymiseksi. Lisäksi muuttujat eivät olleet alkuperäisasteikoltaan jatkuvan kaltaisia, kuten elämäntyytyväisyys. Muuttujien yhteyksien vakioimiseen käytetään lapsen sukupuolta, ikä, maahanmuuttotaustaa, perherakennetta sekä vanhempien työmarkkina-asemaa. Linearisella regressioanalyysillä selvitetään perheen koetun taloudellisen toimeentulon, lapsen omien käyttörahojen, ohjattujen harrastusten ja ystävyyssuhteiden yhteyttä elämäntyytyväisyyteen. Yhteydet vakioidaan jo aiemmin analyyseissä käytetyillä kontrollimuuttujilla.

4.2.2 Köyhyyden ja elämäntyytyväisyyden mittarit

Elämäntyytyväisyysmittarit

Lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyden tutkimuksessa käytetään sekä yleisen että elämän eri osa-alueille kohdistuvan elämäntyytyväisyyden lähestymistapoja (ks. taulukko 2). Yleisen elämäntyytyväisyyden arvioissa tyytyväisyyden ajatellaan perustuvan vastaajan omiin arvioihin elämässään tärkeinä pitämistä osa-alueista, kun taas elämän eri osa-alueille kohdistuvassa tyytyväisyydessä on olennaista, että tutkija on huomionnut arvioinnin kannalta olennaiset osa-alueet. (Huebner 2004; Pavot & Diener 2009.) The Satisfaction With Life Scale (Diener, Emmons, Larsen & Griffin 1985) on käytetyin yleisen kognitiivisen elämäntyytyväisyyden mittari, joka on kehitetty nuorten aikuisten ja aikuisten elämäntyytyväisyyden tutkimiseen. Huebnerin (1991) useamman kysymyksen yleisen elämäntyytyväisyyden kokonaisarvio on puolestaan tunnetuin ja tutkituin lapsille ja nuorille kehitetty elämäntyytyväisyysmittari. Lasten ja nuorten elämän eri osa-alueista on pidetty tärkeänä tyytyväisyyttä

perheeseen, ystäviin, kouluun sekä laajemmin elinympäristöön, kuten asuinpaikkaan sekä omaan itseensä ja ulkonäköönsä (Huebner 1994; Seligson, Huebner & Valois 2003). Lisäksi esimerkiksi Cummins ja Lau (2005) ovat korostaneet tyytyväisyyttä terveyteen, kompetenssiin eli pätevyyden kokemuksiin, sosiaalsiin suhteisiin, turvallisuuteen, yhteisöllisyyteen ja tulevaisuuden odotuksiin. Muun muassa näillä lasten elämää ympäröivillä sosiaalisilla konteksteilla on todettu olevan huomattava merkitys koetulle hyvinvoinnille (esim. Lee & Yoo 2017).

Monissa kansainvälisissä lapsille suunnatuissa kyselyissä elämäntyytyväisyyttä mitataan yhdellä kysymyksellä tai väittämällä. Esimerkiksi WHO-Koululaistutkimuksessa käytetään Cantrilin portaita (Adamson 2007), vaikka useamman kysymyksen mittarit ovat tunnetusti yhden kysymyksen tai väittämän mittareita luotettavampia abstraktien käsitteiden mittaamisessa (Furr 2010; Diamantopoulos ym. 2012), jollaiseksi myös elämäntyytyväisyys voidaan määritellä. Myös monet kansalliset lasten ja nuorten hyvinvointitietoa keräävät kyselyt (esim. Kouluterveyskysely, Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus, PISA-tutkimus, WHO-Koululaistutkimus) nojautuvat tyypillisesti yksiuolotteisen yleisen elämäntyytyväisyyden tai yksittäisten elämän osa-alueiden tyytyväisyyden tutkimiseen, vaikka moniuolotteisten mittareiden soveltuvuutta lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyden tutkimiseen on tutkittu kansainvälisessä kontekstissa melko paljon.

Useat lasten itseraportoidut elämäntyytyväisyysmittarit ovat aiemmissa tutkimuksissa osoittautuneet validiteetiltaan sopiviksi tutkimustarkoituksiin alakouluikäisille ja sitä vanhemmille lapsille (esim. Cummins 2014; Dinisman & Ben-Arieh 2016; Huebner 2004; Huebner & Gilman 2003). Kaikilla tässä tutkimuksessa käytetyillä moniuolotteisilla SLSS-, BMSLSS- ja PWI-elämäntyytyväisyysmittareilla on todettu olevan hyvä rakennevaliditeetti, ja ne soveltuvat hyvin kansallisen tason maan sisäisiin lasten keskinäisiin vertailuihin (esim. Casas 2017). SLSS –mittarin osalta käytetään alkuperäisen mittarin (Huebner 1991) sijasta viiden kysymyksen versiota, jonka on todettu aiemmissa tutkimuksissa säilyttävän psykometriset ominaisuutensa alkuperäiseen versioon verrattuna (ks. Casas, Bello, González & Aligué 2013; Rees, Bradshaw, Goswami & Keung 2010).

Taulukko 2. Tutkimuksessa käytettyjen lapsille ja nuorille suunnattujen elämäntyytyväisyyden mittareiden sisältö, vastausasteikko ja aineisto, jossa mittaria käytetty.

Mittari	Sisältö	Vastausasteikko	Aineisto
<p><u>Yleinen elämäntyytyväisyys</u></p> <p>Yksilönteisen elämäntyytyväisyyden kokonaisarviointi Overall Life Satisfaction (OLS), Campbell, Converse & Rogers 1976</p> <p>Moniulotteisen elämäntyytyväisyyden kokonaisarviointi Student' s Life Satisfaction Scale (SLSS), Huebner 1991</p>	<p>Miten tyytyväinen olet elämäsi yleisesti?</p> <p>Minulla menee hyvin, Elämäni on ok, Minulla on hyvä elämä, Minulla on kaikkea mitä tarvitsen, Asiat elämässäni ovat erinomaisesti</p>	<p>0=Täysin eri mieltä – 10=Täysin samaa mieltä</p> <p>0=Täysin eri mieltä – 10=Täysin samaa mieltä (2.-luokkalaisten asteikko 1–5)</p>	<p>Children' s Worlds, Lasten maailmat</p> <p>Children' s Worlds, Lasten maailmat Nuoret luupin alla EViva</p>
<p><u>Elämäntyytyväisyys elämän eri osa-alueilla</u></p> <p>Moniulotteinen tyytyväisyys Brief Multidimensional Life Satisfaction Scale (BMSLSS), Seligson, Huebner & Valois 2003</p> <p>Moniulotteinen tyytyväisyys Personal Well-Being Index – School Children (PWI-SC), Cummins & Lau 2005</p>	<p>Miten tyytyväinen olet: perhe-elämäsi, ystäviisi, siihen, millaista sinulla on ollut koulussa, ulkonäkösi ja asuinalueeseesi yleisesti?</p> <p>Miten tyytyväinen olet: niihin asioihin, joita sinulla on, terveyteesi, asioihin, joissa haluat olla hyvä, miten tulet toimeen muiden ihmisten kanssa, miten turvallisiksi tunnet olosi, kodin ulkopuolella tehtäviin asioihin sekä siihen, mitä sinulle saattaa tapahtua myöhemmin elämässä?</p>	<p>0=Täysin eri mieltä – 10=Täysin samaa mieltä</p> <p>0=Täysin eri mieltä – 10=Täysin samaa mieltä</p>	<p>Children' s Worlds, Suomen osatutkimus Lasten maailmat</p> <p>Children' s Worlds, Suomen osatutkimus Lasten maailmat</p>

Köyhyysmittarit

Lapsille ja nuorille soveltuvia köyhyysmittareita on toistaiseksi kehitetty ja tutkittu verrattain vähän, vaikka kotitalouden pienituloisuuden on ajateltu kuvaavan lapsiköyhyyttä melko yksipuoleisesti. Lasten köyhyyteen liittyvien näkemysten tutkiminen edellyttääkin aineistoja, joissa lapset ja nuoret toimivat itse vastaajina. Tällaisia aineistoja on toistaiseksi ollut saatavilla melko vähän. Lasten ja nuorten näkemyksiä köyhyydestä on selvitetty kysymällä arvioita perheen taloudellisesta tilanteesta ja toimeentulosta sekä esimerkiksi huolta perheen toimeentulosta. Subjektiiivisiä näkemyksiä perheen taloudellisesta toimeentulosta on käytetty aiemmissä tutkimuksissa lapsikeskeisenä köyhyysmittarina (esim. Grødem 2008; Main 2019b; Main & Bradshaw 2012; Montserrat, Casas & Moura 2015; Rees & Bradshaw 2018; Sletten 2010; Saunders & Brown 2020). Tässä tutkimuksessa lapsilta ja nuorilta on kysytty, kuinka helppoa heidän perheissään on tulla toimeen perheen nykyisillä tuloilla sekä kuinka usein he kantavat huolta perheensä taloudellisesta toimeentulosta (ks. taulukko 3).

Subjektiiivisten näkemysten lisäksi materiaallinen puute on yksi tapa kuvata köyhyyttä suoraan lapsen näkökulmasta käsin. Mainin ja Bradshaw'n (2012) lapsille suunnattu materiaalisen puutteen indeksi kertoo, kuinka monta hyödykettä tai tavaraa vastaajilla on tai heiltä puuttuu. Tutkijat validoivat materiaalisen puutteen indeksin vertaamalla sen antamia tuloksia muiden köyhyysmittareiden kuvaan köyhyydestä ja havaitsivat sen kuvaavan luotettavasti lapsen kokemaa materiaalista puutetta (mt. 2012; ks. myös Main 2013). Mittarin etu on sen kyky erotella kotitalouden ja lapsen kokema köyhyys toisistaan.

Tässä tutkimuksessa käytetty materiaalisen puutteen mittari pitää sisällään seuraavat hyödykkeet: siistit kouluvaatteet, mahdollisuuden käyttää tietokonetta ja nettiä, kännykän, oma huone, ajanvietteeksi luettavat kirjat, perheen auto ja oma musiikkilaitte. Television omistaminen jätettiin mittarista pois sen löytyessä lähes jokaiselta vastaajalta. Puuttuvien hyödykkeiden määrästä on luotu summamuuttuja, jonka arvo on sitä suurempi, mitä enemmän vastaajalta puuttuu hyödykkeitä tai tavaroita. Vastaavanlaisten hyödykkeiden puutetta ja niistä muodostettua summamuuttujaa on käytetty lasten ja nuorten materiaalisen puutteen kuvaajina myös muissa tutkimuksissa (esim. Gross-Manos & Ben-Arieh 2022; Hjalmarsson 2018; Hjalmarsson & Mood 2015; Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019; Main 2013; Saunders & Brown 2020; Sletten 2010). Tässä tutkimuksessa käytettyjen aineistojen kysymyksenasettelut eivät mahdollistaneet välttämättömyshyödykkeiden tarkempaa erottelua sen mukaan, halusiko vastaaja kyseisen hyödykkeen vai ei. Aiemmassa lasten ja nuorten välttämättömyshyödykkeitä selvittäneessä tutkimuksessa on kuitenkin käynyt ilmi, että suomalaiset lapset ja nuoret pitävät itse tärkeinä monia tässä tutkimuksessa käytetyistä hyödykkeistä ja tavaroista (Hakovirta & Rantalaiho 2012, 46; ks. myös Hakovirta & Raijas 2016). Lapsen kokemuksen kannalta yksittäisten hyödykkeiden

puuttumisellakin voi olla merkitystä. Aiempien tutkimusten perusteella tiedetään esimerkiksi, että lapset kutsuvat muita harvemmin ystäviä kylään, mikäli perheessä esimerkiksi asutaan ahtaasti tai lapsella ei ole omaa huonetta (ks. Grødem 2008, 114; Ridge 2002, 65–66; Skattebol ym. 2012, 84–85; Spyrou 2013, 76). Asumisen puitteisiin liittyvää tyytyväisyyttä ei ole kuitenkaan totuttu mieltämään köyhyyden indikaattorina. Toisaalta eräässä tutkimuksessa sitä on pidetty lasten näkökulmasta olennaisena lapsikeskeisen köyhyyden kuvaajana, joka myös selitti matalampaa elämäntyytyväisyyttä (Montserrat, Casas & Moura 2015).

Yksittäisten kulutushyödykkeiden tai materiaalisien puutteen yhdistelmämittarin lisäksi lapsen ja nuoren oma käyttöraha on nähty tärkeänä osallisuuden mahdollistavana taloudellisena resurssina. Etenkin nuorten kohdalla omien taloudellisten resursien ajatellaan liittyvän keskeisesti heidän kulutusmahdollisuuksiinsa sekä mahdollisuuteen osallistua vertaisten kanssa samanlaisiin sosiaalisiin aktiviteetteihin (Hjalmarsson 2018; Hjalmarsson & Mood 2015; Olsson 2007; Ridge 2002; Sletten 2010). Lasten ja nuorten oman taskurahan ja käyttörahojen puutetta on käytetty köyhyyden mittarina lapsille ja nuorille suunnatuissa kyselyissä (esim. Hjalmarsson 2018; Hjalmarsson & Mood 2015; Sletten 2010). Viimeisimmän Lasten maailmat –kyselyn mukaan lähes 90 prosenttia suomalaislapsista ilmoitti saavansa taskurahaan omaan käyttöönsä (Rees ym. 2020, 16). Toisaalta on hyvä muistaa, etteivät kaikki lapset ja nuoret saa perheiltään taskurahaan taloudellisesta tilanteesta riippumatta, sillä kyseessä voi olla vanhempien kasvatuksellinen valinta. Myös yksittäisten kulutushyödykkeiden puute voi kertoa köyhyyden lisäksi myös valinnoista, esimerkiksi auton omistaminen voi olla tietoinen ekologinen valinta tai kertoa asumisesta hyvien julkisten liikenneyhteyksien varrella.

Subjekttiivisen köyhyyden ja materiaalisien puutteen antamaa kuvaa on verrattu muihin samantapaisiin aikuis- ja lapsikeskeisiin köyhyysmittareihin, ja niiden on kummankin todettu mittaavan köyhyyttä systemaattisesti ja erottelevan hyvin taloudellista huono-osaisuutta (esim. Main 2019b; Main & Bradshaw 2012; Saunders & Brown 2020). Perheessä koettu materiaallinen puute sekä kotitalouden että lapsikohtaisella puutteella mitattuna korreloivat merkittävästi kotitalouden pienituloisuuden kanssa aggregaattitasolla (Bradshaw 2015, 64). Lisäksi lasten ja vanhempien materiaalista puutetta kuvaavien deprivatio-osuuksien on todettu olevan melko päällekkäisiä (Grødem 2008). Toisaalta on näyttöä siitä, että kotitalouden pienituloisuus ja lapsikohtaiset käyttörahat tai materiaallinen puute kuvaavat osittain eri ilmiötä (Hjalmarsson 2018, 98; Hjalmarsson & Mood 2015, 206; Mood & Jonsson 2016). Esimerkiksi Slettenin (2010, 298) mukaan subjektiiviset arviot perheen tulotasosta, materiaallinen puute sekä perheen toimeentulotuen asiakkuus identifioivat köyhiksi pääosin eri nuoret. Tulos kuvastaa todennäköisesti köyhyyden moniulotteista luonnetta, jota ei pysty kuvaamaan kattavasti vain yhteen näkökulmaan nojautuen. Lisäksi perheet voivat jakaa kotitalouden sisällä taloudellisia resurssejaan eri tavoin, joka voi

heijastua lapsi- ja aikuiskeskeisten mittareiden erilaisena tasona. Mainin ja Bradshaw'n (2012, 509) mukaan lasten kokema materiaallinen puute mittarina on läheisemmin yhteydessä lasten subjektiivisiin köyhyyskokemuksiin kuin kotitalouden taloudellisiin resursseihin, vaikka sillä on myös heikompi yhteys aikuiskeskeisiin mittareihin. Lapsilta saatu tieto köyhyydestä selittää lasten elämäntyytyväisyydestä aikuiskeskeisiä mittareita isomman osuuden (Main 2019b; 2014; Main & Bradshaw 2012; Rees & Bradshaw 2018).

Taulukko 3. Lapsille ja nuorille suunnattujen köyhyysmittareiden sisältö, vastausasteikko ja aineisto, jossa mittaria käytetty.

Mittari	Vastausasteikko	Aineisto
<u>Koettu köyhyys</u>		
Perheen toimeentulon helpous nykyisillä tuloilla	1=Hyvin vaikeaa – 6=Hyvin helppoa	Nuoret luopin alla - kyselytutkimus
Huoli perheen taloudellisesta toimeentulosta	1=En koskaan – 4=Aina	Children's Worlds, Lasten maailmat
<u>Materiaalinen puute</u>		
Materiaalisen puutteen summamuuttuja (kahdeksan tavaran tai elinolosuhteen puute)	0=Kyllä, minulla on 1=Ei, minulla ei ole	Children's Worlds, Lasten maailmat
Tyytyväisyys asuntoon, jossa lapsi tai nuori asuu	0=En ollenkaan tyytyväinen – 10=Todella tyytyväinen	Children's Worlds, Lasten maailmat
Perheellä rahaa käytettävissä	1=Paljon – 3=Vähän	EViva-kyselytutkimus
Omaa rahaa käytettävissä	1=Paljon – 4=Ei yhtään	EViva-kyselytutkimus

4.3 Lapset kyselyyn vastaajina

Lasten ja lapsuuden aseman vahvistumisen yhteiskunnassa on nähty edellyttävän entistä parempaa tietoa lasten sosiaalisesta todellisuudesta. Tämän vuoksi yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa on tunnistettu tarve kohdistaa kyselyjä lapsille, joissa kysytään suoraan heidän omista kokemuksistaan sen sijaan, että käytettäisiin toisen käden lähteitä, kuten vanhempia tiedonlähteenä. (Scott 1997, 331–332.) Laadukkaan kyselyvastauksen kriteereinä voidaan yleisesti pitää vastausten validiutta (vastaus edustaa sisällöllisesti sitä, mitä kysymyksen on tarkoitus mitata), reliabiliteettia (vastaus pysyy samana kyselyn toistuesssa samoissa olosuhteissa) sekä mahdollisimman pientä puuttuvien vastausten määrää (Bell 2007, 462). Tourangeaun ja Rasinskin

(1988) mukaan erityisesti asenteita koskevien kysymysten kohdalla yksilön vastaamiseen liittyy monenlaisia kognitiivisia prosesseja. Vastaajan pitää ensin tulkita kysymyksen sisältö, palauttaa vastaamiseen tarvittava tieto, kuten siihen liittyvät tunteet muistista, ja muodostaa näkemys kyseisen tiedon perusteella sekä lopulta kommunikoida vastaus edellä kuvatun prosessin lopputuloksena (mt. 1988). Kyselyihin vastaamiseen liittyvän monivaiheisuuden ja kompleksisuuden vuoksi on tärkeää kiinnittää huomiota lasten kyselyyn vastaamisen edellytyksiin (Bell 2007, 462).

Helavirran (2007, 31) mukaan lasten kyselytutkimuksiin kohdistuu yleensä vain vähän metodologista pohdintaa, vaikka kyselyjen kautta saatavan tiedon perusteella pyritään usein tekemään yleistyksiä esimerkiksi yhteiskunnallista päätöksentekoa varten. Lasten kyselyihin vastaamiseen liittyykin joitakin reunaehtoja ja huomioon otettavia erityispiirteitä. Lasten kyselyihin vastaamiseen liittyy usein huoli lasten kognitiivisista, viestinnällisistä sekä sosiaalisista kyvyistä vastata kysymyksiin luotettavasti. Lasten kykenevyyttä kyselyihin vastaamisessa voidaan peilata suhteessa ajattelun kehittymiseen. Lasten on arvioitu olevan kykeneviä vastaamaan kyselyihin noin 7–12 vuodesta eteenpäin tutkimuksesta riippuen. Lasten kyvyissä vastata kyselyihin on kuitenkin suurehkoja yksilöllisiä eroja, joiden lisäksi kognitiiviset kyvyt kehittyvät 15–16 ikävuoteen saakka. Kunkin lapsen silloinen kehitysvaihe heijastuu siis kyselyyn vastaamiseen. (Bell 2007, 462–463; Borgers, de Leeuw & Hox 2000; Cummins 2014; Dinisman & Ben-Arieh 2016; Gilman & Huebner 2003; Scott 1997.)

Lasten on todettu olevan kyvykkäitä vastaamaan erityisesti kysymyksiin, jotka koskevat suoraan heidän omaa elämäänsä, kuten heidän elämäntyytyväisyyttään (Dinisman & Ben-Arieh 2016; Gilman & Huebner 2003). Tutkimuksessa hyödynnettyjen aineistojen kysymykset keskittyvät lasten arkiseen hyvinvointiin, kuten omaan itseen, perheeseen ja lähiympäristöön liittyviin teemoihin. Näihin vastaamisen voi olettaa olevan sujuvaa muun muassa aiheiden omakohtaisuuden vuoksi. Perheen taloudellisen tilanteen arviointi saattaa olla lapsille hieman hankalammin arvioitavissa kuin muut omaan käyttörahaan tai erilaisten hyödykkeiden omistuksiin liittyvät kysymykset, mutta toisaalta missään näissä kysymyksissä ei havaittu esimerkiksi suurta puuttuvien vastausten määrää tai muuta merkkiä siitä, että lasten olisi ollut vaikeaa vastata kysymykseen.

Erityistä huomiota tulisi kiinnittää kysymysten yksinkertaisuuteen, esimerkiksi negaatioita tai johdattelevia kysymyksiä tulisi välttää. Lisäksi kyselyn pitäisi olla mahdollisimman lyhyt, jotta vastaaminen ei tuota ylimääräistä rasitetta muistille ja muille vastaamiseen liittyville kognitiivisille toiminnoille. Erityisesti lapsille suunnattuja kysymyksiä tulisi myös testata etukäteen esimerkiksi pilottitutkimuksen muodossa edellä mainittujen seikkojen vuoksi. (Borgers, de Leeuw & Hox 2000, 70–72; Scott 1997, 343, ks. myös Bell 2007, 463–467.) Näihin kysymyksiin on kiinni-

tetty eniten huomioita Lasten maailmat –aineistossa, jota on pilotoitu niin kansainvälisesti (Rees 2017, 5) kuin kansallisen Suomen osa-aineistonkin osalta (Haanpää, Toikka & af Ursin 2020, 522). Tutkimuksen kansainvälisen pilotoinnin seurauksena esimerkiksi nuorimpien 2. luokan oppilaiden kyselyä on lyhennetty, koska lapset kokivat vastaamisen liian väsyttävänä. Saman ikäryhmän kohdalla on päädytty myös lyhentämään vastausasteikkoa sekä käyttämään hymiöitä numeroiden sijasta vastaamisen helpottamiseksi. (Rees 2017, 9–10.) Lasten kyselyihin vastaamisessa korostuu lisäksi usein kognitiivinen positiivisuusharha, eli korostuneesti vastausasteikon yläpäähän sijoittuvien vastausten taustalla on pyrkimys ylläpitää positiivista minäkuva. Tämä on otettu huomioon Children’s Worlds –aineistossa, jossa elämäntyytyväisyyteen liittyvien kysymysten vastausasteikkoa muutettiin mittareiden erottelu-kyvyn parantamiseksi. (Casas 2017, 300.)

Lasten tiedetään jättävän melko harvoin vastaamatta edes hankaliin tai monitulkintaisiin kysymyksiin, minkä on tulkittu kertovan etenkin nuorimpien vastaajien kyvyttömyydestä tunnistaa mahdolliset kysymykseen ymmärtämiseen liittyvät ongelmat (Borgers & Hox 2001; Fuchs 2005; ks. myös Bell 2007, 466). Tämä tuottaa haasteen kontrolloida aineiston virheitä jälkikäteen, jonka vuoksi kyselyn testaaminen etukäteen on erityisen suositeltavaa lasten kohdalla (Bell 2007, 466). Artikkeleissa I havaitaan nuorimpien 2. luokan oppilaiden (keskimäärin 8-vuotiaiden) elämäntyytyväisyyden eri osa-alueiden selittävän yleistä elämäntyytyväisyyttä merkittävästi 4.- ja 6.-luokkalaisten vastauksia vähemmän, mikä voi johtua nuorimpien vastaajien erilaisesta vastausasteikosta. Toisaalta tulos voi kertoa myös siitä, etteivät tämän ikäiset lapset välttämättä hahmota elämäntyytyväisyyden sisältöä tarkoitettulla tavalla helpotetusta vastausasteikosta huolimatta. (Haanpää, Toikka & af Ursin 2020.) Nuorimmatkaan vastaajat eivät kuitenkaan jättäneet vastaamatta kysymyksiin, mikä saattaa indikoida edellä kuvattua problematiikkaa. Kyselyn pilotoinnista huolimatta lapsille suunnattujen kysymysten toimivuutta voi olla vaikeaa ennakoida täysin.

Lapset ovat aikuisten lailla alttiita vastaamiseen liittyvälle kontekstille, kuten kysymysten järjestykselle ja vastaustilanteelle; lapsella voi olla tarve vastata sosiaalisesti suotavalla tavalla, miellyttää tai tehdä vaikutus esimerkiksi haastattelua suorittavaan aikuiseen. Tutkijoiden tulisi ottaa huomioon myös konkreettisemmän vastausympäristön vaikutukset, joihin lukeutuu kyselytutkimukseen vastaaminen esimerkiksi kouluympäristössä. (Borgers, de Leeuw & Hox 2000, 66; ks. myös Bell 2007, 462, 464–465.) Vastaustilanteessa lähellä olevat luokkakaverit, kotona sisarusukset ja vanhemmat saattavat vaikuttaa lapsen vastaamiseen (Scott 1997, 338). Tutkimuksessa käytetyissä aineistoissa vastaaminen on tapahtunut aikuisen johdolla luokkatilanteessa, jolloin vastaustilanteeseen liittyvää häiriötekijöitä on todennäköisesti pystytty hallitsemaan paremmin kuin esimerkiksi vastaamisen tapahtuessa koti-ympäristössä.

4.4 Tutkimuseettiset kysymykset

Eettisyys on tärkeä osa mitä tahansa ihmisten kanssa tehtävää tutkimusta, mutta sen merkitys korostuu lapsia ja nuoria koskevassa tutkimuksessa. Rutanen ja Vehkalahti (2019, 9–10) kuvaavat nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen eettisten käytäntöjen kehittyneen 2000-luvun aikana useiden samanaikaisten kehityskulkujen seurauksena. Yksi näistä kehityskuluista on ollut uusi lapsuudentutkimus, jonka keskeisenä pyrkimyksenä on ollut saattaa lapset ja nuoret tutkimuksen keskiöön ja kansatutkijoiksi (esim. Alanen 2009; Strandell 2010) sekä vahvistaa lasten oikeuksia osallistua tutkimuksiin ja tulla kuulluiksi lapsen oikeuksien yleissopimuksen (60/1991) mukaisesti. Näin ollen lupa tutkimukseen osallistumisesta olisi ensisijaisesti lasten ja nuorten itsensä päätettävissä. Samanaikaisesti lisääntyneet vaateet tarkemmasta tutkimuseettisestä sääntelystä ovat aiheuttaneet eri tieteenalojen välillä vaihtelevia käytänteitä. Eettinen ennakoarviointi on kuitenkin vakiintunut ihmistieteisiin 2020-luvulle tultaessa esimerkiksi yliopistoissa toimivien toimikuntien muodossa. (Rutanen ja Vehkalahti 2019, 9–10.)

Yksi keskeisimmistä lapsia koskevista eettisistä periaatteista on suostumuksen pyytäminen tutkimukseen osallistumiseksi. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2019, 9–10) eettisten periaatteiden mukaisesti alle 15-vuotiaiden lasten lupaa tutkimukseen osallistumiselle tulisi kysyä ensisijaisesti vanhemmilta. Eettisten periaatteiden mukaisesti kuitenkin ”*Suurille vastaajamäärille kohdennettavissa kyselytutkimuksissa riittää huoltajan informointi tutkimuksesta niin, että he voivat halutessaan kieltää lastansa osallistumasta tutkimukseen. Suuri vastaajamäärä on vähintään 400:lle henkilölle kohdennettu tutkimus.*” (mt. 2019, 9–10.) Jokainen tutkimuksessa käytetty aineisto täyttää kyseisen vastausmäärän rajan. Huoltajia on informoitu sekä Lasten maailmat- että Nuoret Luupin alla -kyselyissä joko kotiin lähetettävällä tiedotteella tai pyydetty kirjallista lupaa osallistumiseen. Myös lapset ovat voineet halutessaan kieltäytyä tutkimuksesta. (ks. Haanpää, Toikka & af Ursin 2020, 522; Toikka & Haanpää 2020, 25.)

Kyselyihin on kuitenkin haettu eettisen toiminnan lausuntoja yliopistolla vakiintuneen tavan mukaisesti, koska tutkimuskohteena on ollut alle 15-vuotiaita vastaajia. Lasten maailmat –kyselyn vuoden 2016 aineisto on saanut Turun yliopiston eettisen toimikunnan puoltavan lausunnon vuonna 2016 (lausunto 12/2016) ja Nuoret luupin alla –kysely vuonna 2014 (lausunto 35/2014). Rutanen ja Vehkalahti (2019, 10) mainitsema eettisten käytäntöjen moninaisuus näkyy siinä, ettei vuonna 2015 kerätylle EViva-kyselylle ole haettu erillistä tutkimuslupaa. Kysely on ollut jatkoa aiemmin toteutetulle aineistonkeruulle, jolle vuonna 2011 haetussa ennakoarviointilausunnossa (15.11.2011) Turun yliopiston eettinen toimikunta on todennut, ettei lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen (EViva) toteuttamiseksi tarvita vanhempien lupaa. Lapsilla oli kuitenkin mahdollisuus kieltäytyä kyselyyn vastaamisesta. Kysely on teetetty osana ”...normaaliala varhaiskasvatuksen toimintayksilön tai koulun työtä.”,

kuten ihmistieteiden eettistä ennakoarviointia varten laaditussa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2009, 5) ehdotuksessa linjataan. Esimerkiksi laajojen kyselyiden toteuttamiselle ei ole nähty tarpeen pyytää huoltajien lupaa, mikäli koulun rehtorin on arvioinut tutkimuksesta olevan hyötyä koulun toiminnalle ja tutkimuksessa ei kerätä yksilöityjä tunnistetietoja (mt. 2009, 5, ks. myös Rutanen & Vehkalahti 2019, 13–14). Strandell (2010, 107–108) on pitänyt lapsiin kohdistuvan tutkimuksen esteiden karsimista hyvänä asiana, vaikka kohdistakaan kritiikkiä siihen, että tutkimuksen hyödyn arviointia säätelee institutionaalinen näkökulma, eikä lasten äänelle jää juurikaan tilaa tällaisessa määrittelyssä.

Tutkimuksessa on noudatettu myös muita tutkimuseettisen neuvottelukunnan yleisiä eettisiä periaatteita, kuten tutkittavien itsemääräämisoikeuden kunnioittamista, yksityisyyden suojaa ja tutkittaville koituvan vahingon välttämistä. Eettisiin periaatteisiin kuuluvaa oikeutta kieltäytyä tutkimuksesta tai sen keskeyttämisestä on noudatettu jo aiemmin kerrotun mukaisesti. Eettisissä periaatteissa säädetään myös aineiston huolellisesta käsittelystä. Tutkimuksessa käytetyt aineistot eivät sisällä helposti yksilöitäviä henkilötietoja, kuten nimeä, osoitetta tai muita tarkkoja tunnistetietoja. Kyselyn taustatiedot sisältävät muun muassa tiedon vastaajan koulusta sekä luokka-asteesta. Kyselyt on tallennettu verkkolevyille, johon on salasanalla suojattu pääsy vain tutkijoilla. Tutkittavien yksityisyyden suoja toteutuu niin, että tuloksia raportoidaan vain suuriin vastausmääriin perustuen, joiden perusteella ei voida tunnistaa yksittäisiä vastaajia. (TENK 2019, 7–12.) Lisäksi tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti alaikäisen tutkimista koskevien eettisten periaatteiden mukaisesti lapsella on oikeus saada tietoa tutkimuksesta hänen ikätasoaan vastaavalla tavalla (TENK 2019, 9), joka on toteutettu kyselylomakkeen alun ohjeistuksessa.

Yksi lasten tutkimisen eettisistä jännitteistä koskee lasten suojelun ja toisaalta osallisuuden edistämisen suhdetta toisiinsa (esim. Hanafin, Brooks, Roche & Meaney 2014). Mäkelän (2010) mukaan lapsiin keskittyvää tutkimusta rajoittaa tiukempi tutkimuseettinen sääntely aikuisiin kohdistuvaan tutkimukseen verrattuna, mikä johtuu lasten haavoittuvasta asemasta. Hänen mukaansa lasten osallisuutta tutkimuksiin säätelee iso joukko portinvartijoita, kuten eettisiä toimikuntia, vanhempia, erilaisia organisaatioita ja ammattilaisia (mt. 2010, ks. myös Kiili & Moilainen 2019a, 36). Lupakäytäntöjen tiukentuminen suojaa epäilemättä lapsia entistä paremmin epäeettiseltä kohtelulta, mutta sillä voi olla myös haittapuolia lasten osallisuuden näkökulmasta. Mäkelän (2010) mukaan portinvartijailmiö voi johtaa muun muassa tulosten valikoitumiseen, jos tutkimuksiin vastaa entistä pienempi osa tutkimuksen kohdejoukosta (ks. myös Kiili & Moilainen 2019a, 36). Myös tässä tutkimuksessa käytetyt aineistoja varten on aineistonkeruun yhteydessä haettu lupia eettisen toimikunnan ja vanhempien lisäksi muun muassa kuntien sivistystoimilta (ks. esim. Toikka & Haanpää 2020, 25). Children's Worlds –tutkimuksessa portinvartijailmiön on

osoitettu vaikuttavan suuresti kyselyihin osallistuvien koulujen määrään; mitä useampia lupia maassa vaadittiin lasten tutkimukseen osallistumiselle, sitä pienemmäksi vastausprosentit jäivät (Gross-Manos, Kosher & Ben-Arieh 2021). Kiili ja Moilanen (2019b) tutkivat lasten osallisuutta lastensuojelututkimuksissa ja havaitsivat, että aikuiset toimivat usein portinvartijoina päättäen lasten tutkimuksiin osallisuudesta jo etukäteen erityisesti tilanteissa, joissa lapset nähtiin liian nuoriksi tai haavoittuvassa asemassa oleviksi. Tutkijat pohtivat tällaisissa tilanteissa kuitenkin melko harvoin keinoja edistää lasten osallisuutta tutkimukseen (mt. 2019b).

Köyhyyttä voi pitää sensitiivisenä aiheena. Omaan tai perheen taloudelliseen tilanteeseen liittyvät kysymykset voivat esimerkiksi aiheuttaa lapsissa erilaisia kielteisiä tunteita erityisesti silloin, kun taloudellinen tilanne on niukka ja rahaa ei ole. Silti on tärkeää, että kaikenlaisia perhetaustoja edustavat lapset ja nuoret saavat ilmaista näkemyksensä omasta hyvinvoinnistaan, sillä aikuiset eivät voi tehdä sitä heidän puolestaan. Toisaalta aiheen käsittelyn kontekstilla on myös merkitystä; tutkimuksessa käytetyt kyselyt on osoitettu kaikille lapsille sen sijaan, että ne olisi kohdennettu erityisesti heikommassa sosioekonomisessa asemassa tai muuten haavoittuvassa asemassa oleville vastaajille. Lisäksi kaikkien aineistojen teemat koskivat laajasti lasten arkista hyvinvointia arkisissa elämän eri konteksteissa. Nuoret Luupin alla –kyselyn vuoden 2014 teemana oli nuorten kuluttajuus ja taloudellinen eriarvoisuus, joka sisälsi useita teemaan liittyviä kysymyksiä, mutta laajasti kysymyksiä myös muista elämän osa-alueista.

5 Osatutkimusten päätulokset

Artikkeli I

Artikkelissa tarkastellaan eri mittareilla saatavaa kuvaa alakouluikäisten lasten elämäntyytyväisyydestä, mitkä tekijät selittävät sitä ja kuinka paljon tyytyväisyys elämän eri osa-alueisiin selittää yleistä elämäntyytyväisyyttä. Lasten elämäntyytyväisyyden tutkimiseksi on kehitetty kansainvälisesti useita sekä yleisen että elämän eri osa-alueiden tyytyväisyyden mittareita. Niitä on käytetty kuitenkin vain vähän suomalaislasten hyvinvoinnin tutkimuksessa. Erityisesti alakouluikäisten lasten koetusta hyvinvoinnista on ylipäänsä saatavilla vain vähän kotimaista tutkimustietoa. Suomessa on tunnistettu koetun hyvinvoinnin ja lapsilähtöisen hyvinvointipolitiikan merkitys, mutta sen kehittämiseksi tarvitaan lisää lapsilähtöistä tiedonkeruuta ja mittareita. Tutkimuksessa vastataan tähän hyvinvointitiedon tuotannon ja sen mittaamisen tarpeisiin tuottamalla suomalaiseseen alakouluikäiseen lapsiväestöön yleistettävää tietoa lasten elämäntyytyväisyydestä. Tuloksia peilataan kansallisiin ja kansainvälisiin keskusteluihin siitä, minkä osa-alueiden varaan lasten yleinen elämäntyytyväisyys rakentuu ja mitä eroja elämäntyytyväisyydessä on löydettävissä erilaisten demografisten muuttujien mukaan. Aineistona käytetään kansainvälisen Children's Worlds, the International Survey of Children's Well-Being –kyselytutkimuksen vuonna 2016 kerättyä Suomen osatutkimusta (N=2840), joka koostuu 2.-, 4.- ja 6.-luokkalaisten lasten vastauksista. Elämäntyytyväisyyttä analysoidaan moniulotteisten yleisen elämäntyytyväisyyden (SLSS, Student's Life Satisfaction Scale, Huebner 1991) ja elämän eri osa-alueille kohdistuvan tyytyväisyyden (BMSLSS, Brief Multidimensional Student's Life Satisfaction Scale, Seligson, Huebner & Valois 2003) mittarien avulla. Osa-alueittaista tyytyväisyyttä mitataan perheen, ystävien, koulukokemuksen, ulkonäön ja asuinympäristön ulottuvuuksilla (mt. 2003). Moniulotteisten mittareiden kautta saatavaa kuvaa elämäntyytyväisyydestä peilataan yksiulotteisen yleiseen elämäntyytyväisyyden (OLS, Overall Life Satisfaction, Campbell, Converse & Rogers 1976) –mittariin. Tutkimuksessa selvitetään iän, sukupuolen ja asuinpaikan yhteyttä elämäntyytyväisyyden eri mittareihin. Aineistoa analysoidaan riippumattomien otosten t-testillä, yksisuuntaisella varianssianalyysillä sekä lineaarisella regressioanalyysillä.

Tuloksissa korostuu suomalaislasten korkea tyytyväisyys elämäänsä kaikilla eri mittareilla mitattuna. Eri ikäluokista tyytyväisimpiä elämäänsä ovat 4.-luokkalaisten vastaajat. Sen sijaan tyytymättömiä ovat 6.-luokkalaisten vastaajat, mikä on linjassa aiemmin tutkimustiedon kanssa, jonka mukaan tyytymättömyys on iän myötä lisääntyvä ilmiö. Tuloksiin 2.-luokkalaisten tyytyväisyydestä saattaa vaikuttaa nuorimpien vastaajien eri mitta-asteikko, jonka vuoksi tulokset eivät ole suoraan vertailukelpoisia vanhempien lasten kanssa. Elämäntyytyväisyydessä on jonkin verran tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolen ja asuinpaikan mukaan käytetystä mittarista riippuen, mutta ne eivät ilmene systemaattisesti mittarista toiseen, kuten iän kohdalla. Lisäksi erot jäivät tilastollisesta merkitsevyydestään huolimatta efektiivisyydeltään pieniksi. Tyytyväisyys elämän eri osa-alueisiin vaihtelee iän ja sukupuolen mukaan: nuorimmat ovat tyytyväisimpiä ystäviin ja asuinympäristöön, kun taas vanhempien vastauksissa korostuu ystävien lisäksi tyytyväisyys perhe-elämään. Eri osa-alueista systemaattisimmin nousee esiin tyytymättömyys omaan ulkonäköön, joka korostuu etenkin kuudesluokkalaisten tyttöillä. Sen sijaan tytöt ovat kaikissa ikäluokissa aiemman tutkimuksen mukaisesti poikien tyytyväisempiä itseensä koululaisena.

Tutkimuksen yksi tehtävä on selvittää, kuinka paljon tyytyväisyys elämän eri osa-alueisiin selittää yleistä elämäntyytyväisyyden kokemusta. Merkitykselliseksi yleisen elämäntyytyväisyyden selittäjäksi nousevat kaikissa ikäluokissa perhe-elämän, koulukokemuksen sekä oman ulkonäön merkitykset. Ystävien merkitys yleisen elämäntyytyväisyyden selittäjänä nousee odotetusti iän myötä. Yhdeksi keskeiseksi havainnoksi nousee elämäntyytyväisyyden eri osa-alueiden kyky selittää kokemusta yleisestä elämäntyytyväisyydestä. Tulokset vaihtelevat vastaajien iän mukaan; eri osa-alueet selittävät lähemmäs 60 prosenttia 6.-luokkalaisten yleisestä elämäntyytyväisyydestä, kun taas 2.-luokkalaisten osuus jää 30–40 prosenttiin. Tutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että nuorimmilla vastaajilla on voinut olla vaikea hahmottaa elämäntyytyväisyyden käsitettä abstraktina ilmiönä tai annettua vastausasteikkoa, jonka vuoksi ainakin yksittäiseen kysymykseen perustuvaan yleisen elämäntyytyväisyyden mittariin on syytä suhtautua varauksella mitä nuoremasta vastaajasta on kyse. Tämä tutkimus tuottaa lisätietoa mittarien luotettavuudesta eri-ikäisten lasten elämäntyytyväisyyden mittaamisessa kotimaisessa kontekstissa. Lasten elämäntyytyväisyyttä tutkittaessa tulisi kiinnittää huomiota valittuun mittariin ja eri-ikäisten lasten kykyihin vastata elämäntyytyväisyyttä koskeviin sisältöihin.

Artikkeli II

Artikkelin kiinnostuksen kohteena on lasten koettu hyvinvointi heidän perheidensä elinolojen kontekstissa. Tutkimustehtävänä on selvittää, onko vanhempien sosioeko-

nominen huono-osaisuus yhteydessä lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Tarkastelun kohteena on lasten koettu hyvinvointi kouluikäisille lapsille kehitetyn PWI-SC (Personal Well-Being Index – School Children, Cummins & Lau 2005) -mittarin valossa. Mittari keskittyy materiaalisen hyvinvoinnin, terveyden, kompetenssin, sosiaalisten suhteiden, turvallisuuden, yhteisöllisyyden ja tulevaisuuden odotusten osa-alueisiin. Hyvinvointia peilataan lasten arvioihin vanhempien työmarkkina-asetusta ja perheen toimeentulosta, tyytyväisyydestä asuinolosuhteisiin ja materiaalisesta puutteesta. Kontrollimuuttujina käytetään lapsen ikää, sukupuolta sekä perherakennetta. Artikkelin lähtökohtana on aiempi tutkimustieto taloudellisen stressin ja hyvinvointiresurssien puutteen merkityksestä vanhemmuudelle, jonka tiedetään välittävän lasten hyvinvointiin muun muassa perheen sisäisen vuorovaikutuksen kautta. Lisäksi tutkimusta motivoi kansainvälisten tutkimusten havainnot koetun hyvinvoinnin epätasaisesta jakautumisesta lapsiväestössä perheen taloudellisten resurssien perusteella. Aiheesta on vain niukasti kotimaista tutkimustietoa, eikä lasten elämäntyytyväisyyttä ole juurikaan tutkittu elämän eri osa-alueille ulottuvan elämäntyytyväisyyden valossa kansallisten aineistojen nojatessa pääosin yhden kysymyksen yleiseen elämäntyytyväisyyteen. Aineistona käytetään kansainvälisen Children’s Worlds, the International Survey of Children’s Well-Being –kyselytutkimuksen Suomen osatutkimusta vuodelta 2016 (N=1947). Vuonna 2016 kerätystä aineistosta analysoidaan 4.- ja 6.-luokkalaisten vastauksia tunnuslukujen tarkastelun lisäksi lineaarisen regressioanalyysin keinoin. 2.-luokkalaisten vastaukset on jätetty analyysistä pois nuorempien vastaajien sisällöllisesti suppeamman kyselyn vuoksi.

Tutkimuksen tuloksista nousee esiin suomalaislasten erittäin korkea tyytyväisyys elämäänsä. Eri elämän osa-alueista vastaajat ovat tyytyväisimpiä materiaaliseen hyvinvointiinsa ja turvallisuuteen, hieman tyytymättömämpiä sen sijaan ollaan sosiaalisiin suhteisiin ja tulevaisuuden odotuksiin. Hyvinvointi ei kuitenkaan jakaudu tasaisesti tutkittavassa lapsiväestössä. Sosioekonomisen huono-osaisuuden muuttujista taloudellisten tekijöiden rooli nousee selvimmin esiin; huoli perheen toimeentulosta, tyytymättömyys asuinolosuhteisiin ja materiaalien resurssien puute heijastuvat kielteisesti subjektiiviseen hyvinvointiin. Tuloksia voi peilata aiempaan tietoon lasten köyhyykokemusten sosiaalisista vaikutuksista: sosiaalisten suhteiden ylläpito voi vaikeutua, jos ei taloudellisten rajoitteiden vuoksi pääse osallistumaan vertaisten kanssa tapahtuvaan toimintaan tai kokee, ettei halua esimerkiksi kutsua ystäviä kylään. Huoli perheen toimeentulosta puolestaan voi heijastua perheen vuorovaikutukseen. Sen sijaan vanhempien työmarkkina-asema ei ole yhteydessä lasten subjektiiviseen hyvinvointiin. Kontrollimuuttujista myös perherakenne menettää tilastollisen merkitsevyytensä lopullisessa mallissa siten, ettei yksinhuoltajuus ole enää muut muuttajat vakioiden yhteydessä lapsen matalampaan subjektiiviseen hyvinvointiin. Lopullisessa mallissa kaikki muuttajat selittävät yhteensä 30 prosenttia elämäntyytyväisyyden kokemuksesta.

Lasten hyvinvointiin keskittyvä resurssiperäinen elintasotutkimus paikantaa lasten hyvinvoinnin tyypillisesti heidän tulevaisuuteensa. Vanhempien huono-osaisuudella on merkitystä lasten hyvinvoinnille tulevaisuuden asemien lisäksi kuluvaassa ajassa. Tutkimus tuottaa lapsinäkökulmaista tietoa perheen taloudellisten resurssien merkityksestä lasten subjektiiviselle hyvinvoinnille lasten kokemusmaailmasta käsin. Tutkimuksessa esitetään, että lapsikäyhyiden vaikutusten vähentämiseksi olisi suotavaa pohtia perheiden etuus- ja palvelujärjestelmän lisäksi myös suoraan lasten arkielämään tähtäävien toimenpiteiden kehittämistä.

Artikkeli III

Artikkeli käsittelee nuorten kuluttajuuteen, taloudelliseen eriarvoisuuteen ja elämäntyytyväisyyteen liittyviä teemoja. Tutkimuksessa kysytään, onko koettu taloudellinen toimeentulo yhteydessä nuorten omaksumiin kulutusasenteisiin ja ovatko toimeentulo ja kulutusasenteet yhteydessä nuorten arvioihin heidän elämäntyytyväisyydestään. Lisäksi selvitetään, onko kulutusasenteiden ja elämäntyytyväisyyden yhteydessä eroja koetun taloudellisen toimeentulon mukaan. Kontrollimuuttujina käytetään lapsen ikää ja sukupuolta. Tutkimusta motivoi muun muassa nuorten materialistiseen kulutuseetokseen ja sen negatiivisiin hyvinvointivaikutuksiin liittyvät keskustelut. Nuorten kulutusasenteiden omaksumista määrittävät muun muassa kuluttajaksi sosiaalistuminen ja perheen taloudelliset reunaehdot, joiden merkitystä analysoidaan hyvinvoinnin näkökulmasta. Tutkimuksessa käytetään vuonna 2014 kerätyn Nuoret luupin alla –kyselyn tuloksia, johon on vastannut 1368 nuorta luokka-asteilta 5, 7 ja 9. Nuorten kulutusasenteita selvitetään erilaisiin kulutusasenteisiin ja –käyttäytymiseen liittyvillä kysymyksillä (ks. esim. Raijas & Wilska 2007), joista muodostettiin eksploratiivisella faktorianalyysillä erilaisia kulutustyyppejä. Perheen taloudellinen toimeentulo perustuu nuorten arvioihin perheen toimeentulon helppoudesta tai vaikeudesta nykyisillä tuloilla. Elämäntyytyväisyyttä puolestaan analysoidaan yleisen elämäntyytyväisyyden moniulotteisella SLSS (Student’s Life Satisfaction Scale, Huebner 1991) –mittarilla. Kulutusasenteiden ja elämäntyytyväisyyden eroja taustamuuttujittain tarkastellaan riippumattomien otosten t-testillä ja yksisuuntaisella varianssianalyysillä sekä niiden epäparametrisilla vastineilla. Koetun taloudellisen toimeentulon ja kulutusasenteiden yhteyttä elämäntyytyväisyyteen selvitettiin lineaarisen regressioanalyysin avulla.

Nuorten kulutusasenteista muodostuu vaikutuksille altis, säästäväinen, shoppaileva, tiedostava ja statuskuluttajuuteen taipuvainen kulutustyyppi. Säästäväisen ja shoppailevan kulutustyypeissä on löydettävissä eroja taloudellisen tilanteen mukaan; perheensä toimeentulon vaikeaksi kokevat nuoret eivät arvioi itseään yhtä säästäväsiksi tai viettävänsä yhtä paljon aikaa shoppaillen kuin hyvätuloisempien perheiden nuoret. Erot saattavat heijastaa yksinkertaisesti eroja kulutusmahdollisuuksissa ja

sen myötä erilaisia vapaa-ajanviettotapoja. Sen sijaan muista kulutusasenteista ei löydy taloudellisen tilanteen mukaisia eroja. Elämäntyytyväisyyden kokemukset ovat kielteisempiä niillä nuorilla, joiden perheiden toimeentulo on vaikeaa. Koetun köyhyyden ja matalan elämäntyytyväisyyden yhteys tukee aiemmista kansainvälisistä tutkimuksista saatuja tuloksia. Kulutusasenteista materialismiin läheisesti liitetty vaikutuksille alttius on negatiivisessa ja shoppailukeskeinen asenne puolestaan positiivisessa yhteydessä elämäntyytyväisyyteen. Kulutusasenteista selvimmin nousee esiin säästäväisyys, joka on yhteydessä korkeampiin arvioihin elämäntyytyväisyydestä riippumatta perheen taloudellisesta taustasta. Tulokset saavat tukea aiemmasta tutkimustiedosta suomalaisnuorten säästäväisyyteen liittyen. Monessa perheessä suhtaudutaan kulutukseen edelleen pidättyen ja säästäväisyyttä korostaen perheen taloudellisesta taustasta riippumatta. Kotoa opitun säästäväisyyden tiedetään olevan yhteydessä tunnollisuuteen ja tulevaisuuteen suuntautumiseen, joiden voi olettaa heijastuvan myös elämäntyytyväisyyteen. Tutkimus täydentää nuorten kuluttajuudesta käytävää keskustelua tarjoamalla taloudellisen toimeentulon reunaehtoja ja hyvinvointivaikutuksia korostavan näkökulman.

Artikkeli IV

Artikkelin keskiössä ovat lasten ja nuorten arkielämään ja vapaa-ajanviettoon liittyvät teemat Turussa. Siinä tutkitaan, miten koettu köyhyys on yhteydessä ohjattuun harrastamiseen, ystävyys-suhteisiin ja elämäntyytyväisyyteen. Ohjatulla harrastamisella tarkoitetaan säännöllisesti tapahtuvaa strukturoitua harrastamista. Lisäksi selvitetään, voisiko ohjatulla harrastamisella ja ystävyys-suhteilla olla suojaava rooli mahdollisen koetun köyhyyden ja elämäntyytyväisyyden välillä. Oletettu yhteys perustuu aiempaan kansainväliseen tutkimustietoon, jonka mukaan lasten kokemus köyhyys heijastuu kielteisesti elämäntyytyväisyyteen. Etenkin aiempi laadullinen tutkimustieto kuvaa köyhyyden ilmentyvän lasten arkielämässä osallisuuden puutteena: köyhien lasten ja nuorten on vaikeampi päästä osalliseksi vertaisyhteisöihin, jos heillä ei ole esimerkiksi ”oikeanlaisia” tavaroita tai leluja. Taloudellinen niukkuus rajaa myös harrastamismahdollisuuksia. Aiemman tutkimustiedon mukaan etenkin ohjatulla harrastamisella on lukuisia positiivisia hyvinvointivaikutuksia. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys nojaa Lareau’n (2011; 2003) havaintoihin harrastamisen luokkaeroista. Aineistona käytetään Turun kaupungin ennaltaehkäisevän virikkeellisen vapaa-ajan toimintaohjelman yhteydessä vuonna 2015 kerättyä EViva-aineistoa. Kyselytutkimukseen vastasi yhteensä 1084 lasta ja nuorta vuosiluokilta 3, 6 ja 9. Lasten ja nuorten vastauksia perheen koetusta taloudellisesta tilanteesta, lapsen omista käyttörahoista, ohjatusta harrastamisesta, ystävyys-suhteiden riittävydestä sekä yleisestä elämäntyytyväisyydestä (SLSS, Student’s Life Satisfaction Scale,

Huebner 1991) analysoidaan prosentuaalisten osuuksien lisäksi logistisella sekä lineaarisella regressioanalyysillä. Yhteydet vakioidaan logistisessa ja lineaarisessa regressioanalyysissä lapseen ja perheeseen liittyvillä taustatekijöillä.

Tutkimuksen tulosten perusteella selvimmin esiin nousee koetun köyhyyden yhteys vähäisempään harrastamiseen ja tyytymättömyyteen ystävien määrästä. Etenkin lapsen omien käyttörahojen kohdalla yhteys säilyy vakioinneista huolimatta. Koettu köyhyys selittää systemaattisesti matalaa elämäntyytyväisyyttä muiden yhteyksien vakiointien jälkeenkin. Tulos saa tukea aiemmasta tutkimustiedosta köyhyyden merkityksestä lasten sosiaaliselle osallisuudelle ja hyvinvoinnille. Tyytyväisyys ystävyyssuhteiden määrään säilyy tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä elämäntyytyväisyyteen, mutta ei riitä täysin suojaamaan koetun köyhyyden yhteydeltä matalaan elämäntyytyväisyyteen, joka myös säilyy tilastollisesti merkitsevällä tasolla. Ohjattu harrastaminen ei sen sijaan selitä elämäntyytyväisyyttä enää lopullisessa mallissa. Artikkelit tuottaa uutta tietoa lasten köyhyyskokemusten ja matalan koetun hyvinvoinnin välisestä yhteydestä selvittämällä osallisuuden merkitystä ilmiöille määrällisesti. Artikkelissa suositellaan sosiaalisen osallisuuden tukemista kaikille lapsille kohdennettavan toiminnan muodossa kouluympäristössä, esimerkiksi käynnissä olevan opetus- ja kulttuuriministeriön ”Suomen harrastamisen mallin” mukaisesti.

6 Tulosten yhteenvedo ja johtopäätökset

6.1 Kouluikäisten lasten elämäntyytyväisyys ja sitä selittävät tekijät

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu suomalaislasten ja -nuorten elämäntyytyväisyyttä, sitä selittäviä tekijöitä sekä koetun köyhyyden ja materiaalisen puutteen yhteyttä elämäntyytyväisyyteen. Lisäksi tehtävänä oli arvioida koetun köyhyyden ja materiaalisen puutteen yhteyttä lasten ja nuorten arjen kokemuksiin kuluttajuuden, vapaa-ajanvieron sekä ystävyysuhteiden saralla ja niiden yhteyttä elämäntyytyväisyyteen. Elämäntyytyväisyyttä tarkasteltiin sekä yleisen että elämän osa-alueisiin kohdistuvan tyytyväisyyden valossa. Tutkimuskysymyksiin vastattiin tarkastelemalla elämäntyytyväisyyttä ja sen jakautumista eri taustatekijöiden mukaan neljässä artikkelissa. Tutkimukset toteutettiin käyttämällä kolmea lapsille ja nuorille suunnattua valmista kyselyaineistoa, johon vastasi yhteensä yli 5000 lasta ja nuorta vuosiluokilta 2.–9. Ensimmäisen ja toisen artikkelin aineistona hyödynnettiin kansainvälisen Children’s Worlds, the International Survey of Children’s Well-Being (ISCWeB) -kyselyn vuonna 2016 kerättyä Suomen osatutkimusta. Kolmannen artikkelin aineiston muodosti vuoden 2014 Nuoret luopin alla -kysely ja viimeisen neljännen artikkelin aineistona käytettiin vuonna 2015 kerättyä EViva-kyselyaineistoa.

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastattiin vertailemalla elämäntyytyväisyyttä eri mittareilla sekä tarkastelemalla elämän osa-alueisiin kohdistuvan tyytyväisyyden selitysosuutta yleisestä elämäntyytyväisyydestä. Artikkelien I–IV tulosten perusteella useampi kuin kahdeksan lasta kymmenestä oli keskimäärin tyytyväisiä elämäänsä, mikä vastaa WHO-Koululaistutkimuksessa vuonna 2018 havaittua suomalaislasten keskimääräistä elämäntyytyväisyyden tasoa (Inchley ym. 2020, 54–55; ks. myös Välijärvi 2017, 5). Artikkelien I ja II vastaajien elämäntyytyväisyys oli keskimäärin korkeampi kuin artikkeleissa III ja IV, mikä johtunee kahden ensimmäisen artikkelin vastaajien nuoremmasta iästä; keskimäärin jopa yhdeksän lasta kymmenestä oli tyytyväinen elämäänsä. Tulos vastaa kotimaisissa vertailuissa saatua tasoa yleisessä elämäntyytyväisyydessä (Helakorpi & Kivimäki 2021, 3; ks. myös Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 125–126).

Artikkelissa I yhden kysymyksen yleistä elämäntyytyväisyyden mittaria (OLS, Overall Life Satisfaction, Campbell, Converse & Rogers 1976) verrattiin moniulotteisiin yleisen elämäntyytyväisyyden (SLSS, Student's Life Satisfaction Scale, Huebner 1991) ja elämän eri osa-alueille kohdistuvan tyytyväisyyden (BMSLSS, Brief Multidimensional Student's Life Satisfaction Scale, Seligson, Huebner & Valois 2003) mittareihin. Elämäntyytyväisyyden taso oli kaikissa ikäluokissa (2., 4. ja 6. luokan oppilailla) korkein yhden kysymyksen yleisellä elämäntyytyväisyydennmittarilla (OLS) arvioituna. Erot moniulotteisiin elämäntyytyväisyydennmittareihin (SLSS ja BMSLSS) verrattuna eivät olleet kuitenkaan suuria. Elämän eri osa-alueisiin kohdistuvaa tyytyväisyyttä tarkasteltiin BMSLSS-mittarin valossa. Osa-alueista⁴ tyytyväisimpiä oltiin perhe-elämään ja ystäviin (2.-luokkalaissilla asuinympäristöön ja ystäviin), tyytymättömmimpiä oltiin kaikissa ikäluokissa omaan ulkonäköön sekä kokemuksiin koululaisena. Osa-alueista tyytyväisyyttä tarkasteltiin myös artikkelissa II, jossa elämäntyytyväisyyden kuvaajana käytettiin BMSLSS-mittariin verrattuna eri osa-alueisiin⁵ kohdentuvaa PWI-SC (Personal Well-Being Index -School Children, Cummins & Lau 2005) -mittaria. Noin yhdeksän lasta kymmenestä oli tyytyväisiä elämäänsä PWI-SC -mittarin valossa. Osa-alueita tarkasteltaessa tyytyväisimpiä oltiin materiaaliseen hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteeseen, tyytymättömyyttä koettiin eniten sosiaalisissa suhteissa sekä tulevaisuuden odotuksissa.

Artikkelissa I tarkasteltiin, kuinka paljon tyytyväisyys elämän eri osa-alueisiin selittää yleistä elämäntyytyväisyyttä. Kaiken ikäisillä vastaajilla yleistä elämäntyytyväisyyttä selittävistä tekijöistä suurimmat selitysosuudet löytyivät samoista BMSLSS-mittarin osa-alueista; tyytyväisyydestä perheeseen, koulukokemukseen sekä omaan ulkonäköön. Vanhimmillä 6. luokan vastaajilla myös ystävyysuhteet selittivät merkittävän osuuden yleisen elämäntyytyväisyyden vaihtelusta. BMSLSS-mittarin eri osa-alueet selittävät yli puolet⁶ 4.- ja 6.-luokkalaisten yleisen elämäntyytyväisyyden (OLS- ja SLSS-mittarin) vaihtelusta, joka vastaa kansainvälisissä tutkimuksissa saatua osuutta (Bradshaw & Rees 2017; Lee & Yoo 2017). Nuorimpien 2. luokan oppilaiden yleisestä elämäntyytyväisyydestä osa-alueet selittivät kuitenkin merkittävästi pienemmän osuuden, heikoimmillaan vain vajaan kolmanneksen⁷ kokonaisvaihtelusta. Tulos voi viitata siihen, että nuorimpien vastaajien on ollut vaikea ymmärtää yhteen kysymykseen perustuvan yleisen elämäntyytyväisyyden sisältöä.

⁴ BMSLSS:n osa-alueet: tyytyväisyys perhe-elämään, ystäviin, itseen koululaisena, omaan ulkonäköön sekä asuinalueeseen.

⁵ PWI-SC:n osa-alueet: tyytyväisyys materiaaliin resursseihin, terveyteen, omaan osamiseen, sosiaalisiin suhteisiin, turvallisuuteen, kodin ulkopuolella tehtäviin asioihin sekä tulevaisuuden odotuksiin.

⁶ $R^2 = .50-.60$

⁷ $R^2 = .31-.40$

Aiemmissä tutkimuksissa mukaan lasten ajattelun kehityksen on ajateltu olevan riittävällä tasolla kyselyihin vastaamiseksi noin 7–12 ikävuodesta alkaen, riippuen tutkimuksesta. Nuoremmilla vastaajilla vastaamisessa esiintyy kuitenkin suuria yksilöllisiä eroja, jonka lisäksi kognitiiviset kyvyt kehittyvät pitkälle nuoruusikään saakka. (Bell 2007; Borgers, de Leeuw & Hox 2000; Cummins 2014; Dinisman & Ben-Arieh 2016; Gilman & Huebner 2003; Scott 1997.)

Väitöskirjassa tutkittiin lisäksi, mitkä tekijät selittävät mahdollisia eroja elämäntyytyväisyydessä. Artikkeleissa I ja II tarkasteltiin elämäntyytyväisyyttä selittäviä demografisia ja sosioekonomisia tekijöitä. Näistä selvimmin nousi esiin iän merkitys; 2.-luokkalaisten elämäntyytyväisyys oli 6.-luokkalaisten tilastollisesti merkitsevästi korkeampi OLS-mittarilla mitattuna ja samansuuntainen ero löydettiin 4.- ja 6.-luokkalaisten välillä SLSS- ja BMSLSS-mittareilla. Artikkelissa I havaittiin, että 2.-luokkalaisten elämäntyytyväisyys oli hieman yllättäen 4. luokan oppilaita matalampi. Tulosta voi selittää nuorimpien vastaajien eri vastausasteikko SLSS- ja BMSLSS-mittareilla, jonka vuoksi tulokset eivät ole suoraan vertailukelpoisia vanhempien lasten vastauksiin verrattuna. Tulos saa vahvistusta aiemmista tutkimushavainnoista, joiden mukaan elämäntyytyväisyys on korkeampi nuoremmilla lapsilla (Casas ym. 2013; Casas & González-Carrasco 2019; Goswami 2014; 2012). Elämäntyytyväisyyden on havaittu laskevan kulttuurisesta kontekstista riippuen jo kymmenestä ikävuodesta lähtien (Casas & González-Carrasco 2019) ja syynä on pidetty lapsen kehitykseen liittyvää kriittisyyden lisääntymistä, joka puolestaan on yhteydessä elämäntyytyväisyyden laskuun (Goldbeck, Schmitz, Besier, Herschbach & Henrich 2007). Tulos saa tukea myös aiemmista kotimaisista elämäntyytyväisyyden vertailuista (ks. Helakorpi & Kivimäki 2021, 3; ks. myös Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 125–126).

Artikkelissa I tarkasteltiin sukupuolen yhteyttä elämäntyytyväisyyteen. Sukupuolen mukaiset erot elämäntyytyväisyydessä vaihtelivat käytetyn mittarin mukaan: 6.-luokkalaiset pojat olivat tyttöjä tyytyväisempiä elämäänsä moniulotteisen yleisen elämäntyytyväisyyden mittarilla (SLSS), kun taas 4.-luokkalaiset tytöt olivat poikia tyytyväisempiä elämäänsä elämän osa-alueittaista tyytyväisyyttä selvittävällä mittarilla (BMSLSS). Sukupuolen rooli elämäntyytyväisyyden selittäjänä ei ole ollut yhtä vahva kuin iän merkitys, mutta viimeaikaisessa laajassa meta-analysissä poikien elämäntyytyväisyys on yltänyt hieman tyttöjä korkeammaksi, vaikka erot olivat hyvin pieniä (Chen ym. 2020). Tässä tutkimuksessa havaittu sukupuolen epäjohtonukainen yhteys elämäntyytyväisyyteen voi tosin selittyä iällä, sillä aiemmissa kansainvälisissä vertailuissa iän myötä laskevan elämäntyytyväisyyden on havaittu olevan voimakkaampaa tytöillä (Catunda ym. 2020, 21; Ottova-Jordan, Gobiņa & Mazur 2016, 76–78). Selvimmät sukupuolen mukaiset erot nousivat esiin, kun tarkasteltiin elämäntyytyväisyyttä sen yksittäisillä osa-alueilla: pojat olivat kaikissa

ikäluokissa tyttöjä tyytymättömämpiä kouluun liittyvällä osa-alueella ja 6.-luokkalaisten tytöt olivat poikia tyytymättömämpiä ulkonäkönsä. Suomalaislapset ovat sijoittuneet huonosti kummallakin osa-alueella aiemmissa kansainvälisissä vertailuissa (ks. Rees ym. 2020, 81–83). Poikien kielteisiä kouluun liittyviä kokemuksia saattavat selittää esimerkiksi poikien useammin kokema opettajan epäreilu kohtelu tai kiusaamisen kokemukset, jotka heijastuivat PISA-testin tuloksiin sekä kouluuyhteisöön liittyvään yhteenkuuluvuuden tunteeseen (Väljörvi 2017, 41–42). Useissa kulttuureissa havaittua tyttöjen ulkonäköön liittyvää tyytymättömyyttä (Kaye-Tzadok, Kim & Main 2017) on selitetty muun muassa naisiin ja tyttöihin kohdistuvilla ulkonäköpaineilla (Grabe, Ward & Hyde 2008).

Län ja sukupuolen lisäksi selvitettiin asuinpaikan ja vanhempien työmarkkina-aseman yhteyttä elämäntyytyväisyyteen. Artikkelissa I tarkastellulla asuinpaikalla ei ollut yhteyttä lasten elämäntyytyväisyyteen muiden kuin 6.-luokkalaisten kohdalla: elämäntyytyväisyys oli maaseudulla asuvilla kaupungeissa ja taajamissa asuvia lapsia korkeampi BMSLSS-mittarilla. Tulos on linjassa aiemman lasten hyvinvoinnin alueellisia eroja tarkastelleiden vertailujen kanssa (Rees ym. 2017; Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 125–126). Artikkelissa II selvitettiin vanhempien työmarkkina-aseman yhteyttä elämäntyytyväisyyteen. Vanhempien työmarkkina-asema ei ollut tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä lasten elämäntyytyväisyyteen. Aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella vanhempien työttömyyden on nähty olevan pääosin negatiivisessa yhteydessä elämäntyytyväisyyteen (esim. Frasquilho ym. 2016; Johansson ym. 2019; Klocke, Clair & Bradshaw 2014, 9). Toisaalta eräässä pitkittäistutkimuksessa vanhempien työttömyys oli yhteydessä jopa korkeampaan koettuun hyvinvointiin nuorempien lasten kohdalla, kun taas nuoruusikäisillä yhteyttä ei enää havaittu tai se muuttui negatiiviseksi (Powdthavee & Vernoit 2013). Tuloksen on ajateltu heijastavan nuorempien lasten suurempaa riippuvuutta vanhemmistaan (mt. 2013). Aiemmissä tutkimuksissa lasten matala elämäntyytyväisyys on liitetty erityisesti perheisiin, joissa molemmat vanhemmat tai vain isä on jäänyt työttömäksi (Moreno-Maldonado ym. 2020; Johansson ym. 2019). Kotimaisissa tutkimuksissa vanhempien matala sosioekonominen asema on yhdistynyt matalampaan elämäntyytyväisyyteen (Konu, Lintonen & Rimpelä 2002, 162; Väljörvi 2017, 7), mutta pelkän työmarkkina-aseman ei ole havaittu selittävän eroja lasten elämäntyytyväisyydessä (Joronen 2005, 68; Lindberg ym. 2021a, 806; ks. kuitenkin Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019, 7). Artikkelissa II oli mahdollista vertailla ainoastaan 4.- ja 6.-luokkalaisten tuloksia keskenään, eikä mahdollisia eroja muiden ikäisten lasten välillä voitu tutkia. Vanhempien työmarkkina-asemaa mittaavan muuttujan karkeus ei mahdollistanut tarkempaa analyysiä mahdollisista äidin tai isän työttömyyden eroista lasten elämäntyytyväisyydessä. On kuitenkin mahdollista, että näillä tekijöillä olisi voinut olla vaikutusta yhteyteen, sillä aiemmissä tutkimuksissa erityisesti

isän työttömyys on ollut yhteydessä lapsen matalampaan elämäntyytyväisyyteen (esim. Moreno-Maldonado ym. 2020).

Lapset näyttäytyivät tutkimuksen valossa yleisesti ottaen erittäin tyytyväisiltä elämäänsä. Elämäntyytyväisyydessä ja sitä selittävien tekijöiden yhteydessä oli löydettävissä joitakin eroja valitusta mittarista riippuen. Tästä huolimatta eri mittarit antoivat melko yhteneväisen kuvan lasten ja nuorten elämäntyytyväisyydestä. Elämäntyytyväisyyden eri osa-alueet selittivät melko suuren osuuden yleisestä elämäntyytyväisyydestä vanhemmilla vastaajilla, kun taas nuorimmilla selitysosuus jäi melko vaatimattomaksi. Elämäntyytyväisyys oli aiempaa tutkimusta mukailien korkeampi nuoremmilla vastaajilla. Sen sijaan muita systemattisia demografisten tai sosioekonomisten tekijöiden mukaisia eroja ei havaittu. Elämäntyytyväisyyden kaltaisen abstraktin käsitteen mittaamisessa on tärkeää varmistaa kysymysten sisällöllinen ymmärrettävyys etenkin nuorempien lasten kohdalla. Yhden yleistä elämäntyytyväisyyttä kartoittavan kysymyksen rinnalla on suositeltavaa käyttää muita moniulotteisia elämäntyytyväisyyttä mittaavia kysymyksiä, kuten elämän eri osa-alueille kohdistuvaa tyytyväisyyden mittaria.

6.2 Koetun köyhyyden, materiaalsen puutteen, arjen kokemusten ja elämäntyytyväisyyden väliset yhteydet

Toisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää, ovatko koettu köyhyys ja materiaalsen puute yhteydessä lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyteen. Lisäksi tutkittiin, miten koettu köyhyys ja materiaalsen puute heijastuvat arjen kokemuksiin kuluttajuuden, vapaa-ajanvieton sekä ystävyys-suhteiden saralla ja ovatko ne yhteydessä elämäntyytyväisyyteen. Näihin kysymyksiin vastattiin artikkeleissa II, III ja IV.

Tutkimuksen selvin ja yhtenevin tulos kaikissa artikkeleissa oli lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyden jakautuminen koetun köyhyyden ja materiaalsen puutteen mukaan. Elämäntyytyväisyys oli systemaattisesti matalampi lapsilla, jotka olivat perheensä toimeentulosta huolissaan, kokivat perheensä toimeentulon vaikeaksi ja joiden perheessä oli vain vähän rahaa käytössä. Erot köyhyyttä ja materiaalista puutetta kokevien ja muiden vastaajien välillä olivat toisinaan huomattavia; esimerkiksi elämäntyytyväisyyden keskiarvo oli useamman yksikön verran matalampi köyhyyttä kokevilla lapsilla. Artikkelissa II tarkasteltiin lapsen huolta perheensä taloudellisesta toimeentulosta. Huolta koki usein tai aina seitsemän prosenttia vastaajista. Usein koetulla huolella oli tilastollisesti merkitsevä yhteys matalampaan elämän osa-alueille kohdistuvaan elämäntyytyväisyyteen ja yhteys säilyi vakiointien jälkeen. Artikkeleissa esitettyjen tulosten lisäksi tehdyissä ylimääräisissä analyyseissä ilmeni mer-

kittäviä eroja: esimerkiksi perheensä toimeentulosta huolestuneista lapsista joka viides arvioi koetun hyvinvointinsa matalaksi, kun vastaava osuus oli vain kolme prosenttia niillä lapsilla, jotka eivät kantaneet toistuvaa huolta perheensä taloudellisesta toimeentulosta (artikkeli II). Artikkelissa III koettua köyhyyttä mitattiin väittämällä perheen toimeentulon helppoudesta tai vaikeudesta. Vastaajista 14 prosenttia koki perheensä toimeentulon melko vaikeaksi, vaikeaksi tai hyvin vaikeaksi. Toimeentulovaikeuksia kokevien nuorten yleinen elämäntyytyväisyys oli tilastollisesti merkitsevällä tasolla matalampi kuin nuorilla, joiden perheessä toimeentulovaikeuksia ei ollut. Artikkelissa IV tarkasteltiin perheessä käytössä olevan rahan määrää. Vastaajista hieman alle seitsemän prosenttia arvioi perheellään olevan vain vähän rahaa käytössä. Vähäinen käytössä oleva raha oli tilastollisesti merkitsevässä negatiivisessa yhteydessä yleiseen elämäntyytyväisyyteen, joka säilyi vakiointien jälkeen.

Tulokset saavat tukea aiemmista kansainvälisistä tutkimuksista, joissa on osoitettu lasten subjektiivisten köyhyyskokemusten kytkeytyvän matalampaan elämäntyytyväisyyteen (Main 2019b; Montserrat, Casas & Moura 2015; Rees & Bradshaw 2018; Saunders & Brown 2020). Samankaltaisia tuloksia on löydetty myös kotimaisissa tutkimuksissa (Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019; Lindberg ym. 2021a; Rask, Åstedt-Kurki & Laippala 2002). Köyhyyden negatiivista yhteyttä elämäntyytyväisyyteen voidaan selittää muun muassa talousvaikeuksien aiheuttamalla stressillä. Perheen taloudellisen stressiteorian (Conger & Elder 1994; Conger, Conger, Matthews & Elder 1999; Elder & Caspi 1998) mukaan toimeentulovaikeuksilla on kielteisiä vaikutuksia perheenjäsenten väliseen vuorovaikutukseen ja lapsen hyvinvointiin. Stressiteoria keskittyy pitkälti vanhempien keskinäiseen vuorovaikutukseen ja lasten kasvatukseen (mt. 1994; mt. 1999; mt. 1998). Sen sijaan uudempi poikkitieteellinen näkökulma lähestyy lapsuudenajan köyhyyden ja aikuisuuden työmarkkinoille kiinnittymisen, tulojen ja terveysongelmien välistä yhteyttä lapsen itse kokeeman stressin kautta (Duncan, Kalil & Ziol-Guest 2018). Köyhyyteen liittyvällä lapsuudenajan kroonisella stressillä tiedetään olevan yhteys myöhempään työmuistikapasiteettiin (Evans & Schamberg 2009) sekä myöhempiin terveysongelmiin, joiden on havaittu selittävän muun muassa matalampaa tulotasoa (Ziol-Guest ym. 2012). On mahdollista, että lapsen kokemus köyhyydestä ja huoli perheen taloudellisesta tilanteesta liittyy perheessä koettuun stressiin raha-asioista ja heijastuu siksi systemaattisesti matalampaan elämäntyytyväisyyteen.

Koetun köyhyyden lisäksi myös konkreettisemmat elinolosuhteet heijastuivat negatiivisesti lasten elämäntyytyväisyyteen. Artikkelissa II tarkasteltiin huolen lisäksi tyytyväisyyttä asuntoon, jossa lapsi asuu, lapsen omistamien hyödykkeiden puutetta sekä vanhempien työmarkkina-asemaa vanhempien sosioekonomista asemaa kuvaavana tekijänä. Mitä suurempaa asumiseen liittyvä tyytymättömyys ja materiaallinen puute olivat, sitä matalampi oli lapsen elämäntyytyväisyys. Sekä asumi-

seen liittyvä tyytymättömyys että materiaallinen puute olivat tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä elämäntyytyväisyyteen, mutta asumiseen liittyvän tyytymättömyyden yhteys oli materiaalista puutetta voimakkaampi.⁸ Aiemmissä tutkimuksissa on osoitettu, että asuinolosuhteilla on vaikutusta köyhien lasten sosiaalisiin suhteisiin: lapset kutsuvat ystäviään harvemmin kotiinsa, jos perhe asuu ahtaasti, huonokuntoisessa asunnossa tai lapsella ei ole omaa huonetta (Grødem 2008, 114; Ridge 2002, 65–66; Skattebol ym. 2012, 84–85; Spyrou 2013, 76). Asumisen laadulla on yhteys myös moniin muihin lapsen hyvinvoinnin osa-alueisiin (Barnes, Butt & Tomaszewski 2008). Asumiseen liittyvän tyytymättömyyden yhteyttä matalaan elämäntyytyväisyyteen ei ole juurikaan tutkittu, mutta eräässä tutkimuksessa sen osoitettiin kytkeytyvän matalampaan elämäntyytyväisyyteen (Montserrat, Casas & Moura 2015). Lapsen kokeman materiaallisen puutteen yhteys matalaan elämäntyytyväisyyteen on raportoitu laajasti kansainvälisissä tutkimuksissa (esim. Gross-Manos & Bradshaw 2022; Main 2019b; 2014; Main & Bradshaw 2012; Saunders & Brown 2020), mutta yhteyttä ei ole tutkittu juurikaan Suomessa (ks. kuitenkin Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019). Vanhempien työmarkkina-asemalla ei havaittu olevan yhteyttä lasten koettuun hyvinvointiin. Aiempi kotimainen tutkimus on osoittanut ristiriitaisia tuloksia; toisaalla elämäntyytyväisyydessä on havaittu pieniä perheen sosioekonomisen aseman mukaisia eroja (Konu, Lintonen & Rimpelä 2002; Välijärvi 2017), kun taas joissakin tutkimuksissa erot vanhempien työmarkkina-asemassa eivät ole selittäneet eroja elämäntyytyväisyydessä (Joronen 2005, 68; Lindberg ym. 2021a). Tutkimuksen tulokset saavat enimmäkseen tukea aiemmista tutkimushavainnoista ja vahvistavat lapsen materiaallisen puutteen ja perheen konkreettisten elinolojen merkityksen elämäntyytyväisyydelle.

Artikkelissa IV selvitettiin lisäksi lapsen käytössä olevan rahan yhteyttä elämäntyytyväisyyteen. Lapsista hieman yli 22 prosentilla oli omaa käyttörahaa vain vähän tai ei lainkaan. Tulokset osoittivat lapsen omien käyttörahojen puutteen olevan tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä matalaan elämäntyytyväisyyteen. Yhteys myös säilyi vakiointien jälkeen. Lapsen omien käyttörahojen yhteyttä elämäntyytyväisyyteen on tutkittu osana materiaallisen puutteen indeksiä, johon oma taskuraha on usein sisällytetty yhdeksi hyödykkeeksi (ks. Main & Bradshaw 2012). Tämän lisäksi ei ole tiedossa muita tutkimuksia, joissa sitä olisi hyödynnetty juuri elämäntyytyväisyyttä selitettäessä. Lapsen käytössä olevan rahan, esimerkiksi taskurahan, on kuitenkin aiemmissa nähty kuvaavan hyvin lasten omia taloudellisia resursseja ja olevan tärkeä sosiaalisen osallisuuden mahdollistaja vertaissuhteissa (Hjalmarsson 2018; Hjalmarsson & Mood 2015; Olsson 2007; Ridge 2002; Sletten 2010). Lasten ystävyys-

⁸ $\beta = -0.411$ vs. -0.101

suhteiden puolestaan tiedetään olevan erittäin merkittävä elämäntyytyväisyyden selittäjä (esim. Gadermann ym. 2016; Goswami 2012; Guhn, ym. 2013; Konu, Lintonen & Rimpelä 2002; Lindberg ym. 2021a; Ma & Huebner 2008), jonka kautta oman käyttörahan vähäisyys mahdollisesti selittää matalampaa elämäntyytyväisyyttä.

Tutkimuksessa selvitettiin lisäksi, miten koettu köyhyys ja materiaallinen puute näkyvät lasten arjessa kuluttajuudessa, harrastamisessa sekä ystävyysuhteissa. Artikkelissa III selvitettiin koetun köyhyyden yhteyttä nuorten kulutusasenteisiin. Kulutusasenteista luotujen kysymysten perusteella muodostetuista kulutustyypeistä säästäväisyydessä ja shoppailuun liittyvissä asenteissa oli koetun köyhyyden mukaisia eroja; köyhät nuoret eivät arvioineet kulutusasenteitaan yhtä säästäväisiksi tai viettävänsä aikaa shoppaillen yhtä paljon kuin muut nuoret. Lasten erilaisia kulutusasenteita on selitetty muun muassa eroilla perheen kuluttajaksi sosiaalistumisessa ja perheen taloudellisessa asemassa (ks. Rajas & Wilska 2007). Lisäksi aiemmassa kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on esitetty, että köyhät lapset ja nuoret olisivat omaksuneet muita materialistisempia kulutusasenteita itsetunnon ja sosiaalisen aseman parantamiseksi vertaissuhteissa (Chaplin, Hill & John 2014; Easterbrook ym. 2014). Tulos voi viitata perhetaustan mukaisiin eroihin kuluttajaksi sosiaalistumisessa, mutta toisaalta tämän tutkimuksen tulokset eivät tue havaintoja köyhien nuorten muita materialistisemmista asenteista. Tulosta voi selittää myös erot esimerkiksi kulutusmahdollisuuksissa, jotka heijastuvat eroaviin vapaa-ajanviettopoihin.

Artikkelissa IV tarkasteltiin köyhyyskokemusten yhteyttä ohjattuun harrastamiseen ja ystävyysuhteisiin. Ohjattu harrastaminen ja tyytyväisyys ystävyysuhteiden määrään oli vähäisempää lapsilla, joiden perheissä oli vain vähän rahaa käytössä ja joilla itsellään oli vain vähän omaa käyttörahaa. Yhteys lapsen omiin käyttörahoihin säilyi vakioinneista huolimatta. Tulos saa tukea tutkimuksista, joiden mukaan köyhyys näkyy lasten sosiaalisessa osallisuudessa, kuten vapaa-ajanvietossa ja ystävyysuhteissa; köyhien perheiden lapset harrastavat vähemmän ohjatusti (esim. Badura ym. 2021; Lareau 2011; 2003; Sjödin & Roman 2018; Sletten 2010), heillä on vähemmän ystäviä ja he viettävät vähemmän aikaa ystäviensä kanssa vapaa-ajalla (esim. Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019; Hjalmarsson 2018; Hjalmarsson & Mood 2015; Olsson 2007; Sletten 2010). Eryteisesti lapsen omalla käyttörahalla on todettu olevan merkitys sosiaaliselle osallisuudelle (Hjalmarsson 2018; Hjalmarsson & Mood 2015; Olsson 2007; Ridge 2002; Sletten 2010).

Osana viimeistä tutkimustehtävää oli tarkoitus selvittää, onko koetun köyhyyden ja materiaallisen puutteen kytkeytymisellä kuluttajuuteen, harrastamiseen sekä ystävyysuhteisiin yhteys elämäntyytyväisyyteen. Artikkelissa III selvitettiin, onko koetun köyhyyden ja elämäntyytyväisyyden mahdollisessa yhteydessä löydettävissä eroja koetun köyhyyden mukaan. Aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella materialismi heijastuu negatiivisesti elämäntyytyväisyyteen (Froh ym. 2011; Ku 2015; Roberts, Tsang & Manolis 2015) ja yhteyden on esitetty koskevan erityisesti köyhien

perheiden nuoria (Chaplin, Hill & John 2014). Tässä tutkimuksessa kaikkia vastaajia tarkasteltaessa vain vaikutuksille altis kulutustyyli, jota voi pitää materialistisena asenteena, yhdistyi matalampaan elämäntyytyväisyyteen ja sai siten tukea aiemmista tutkimuksista. Yhteyttä ei kuitenkaan löytynyt köyhien perheiden nuorilla, eikä tulos siis siltä osin saanut tukea aiemmasta tutkimuksesta. Sen sijaan shoppailukeskeinen asenne koko aineiston tarkastelussa oli yhteydessä korkeampaan elämäntyytyväisyyteen. Toisaalta kulutusasenteiden yhteydet hyvinvointiin eivät ole näyttäneet aiemmissä tutkimuksissa täysin yhdenmukaisilta, sillä esimerkiksi bränditietoisuus on toisinaan yhdistetty korkeampaan hyvinvointiin (ks. Sweeting, Hunt & Bhaskar 2012). Shoppailukeskeisen asenteen positiivinen yhteys elämäntyytyväisyyteen voikin selittyä esimerkiksi sosiaalisen osallisuuden kokemuksilla, jos shoppailuun liittyy esimerkiksi ystävien kanssa vietetty aika. Muiden ihmisten kanssakäymiseen suuntautunut kulutusasenne onkin aiemmin yhdistetty hyvinvointiin positiivisesti, toisin kuin kuluttaminen ulkoisesta pakosta johtuen (Easterbrook ym. 2014). Kulutusasenteista säästäväisyys oli positiivisessa yhteydessä elämäntyytyväisyyteen sekä koko aineistolla että taloudellisen tilanteen mukaan tarkasteltuna. Tulos saa tukea aiemmista tutkimuksista, joiden mukaan suomalaiset nuoret ovat näyttäneet kulluttajina harkitsevina ja säästäväisinä (esim. Raijas & Wilska 2007; Wilska 2008). Kotoa opittu säästäväisyys on aiemmin liitetty tunnollisuuteen ja tulevaisuusorientoitumiseen (Webley & Nyhus 2013), jotka todennäköisesti selittävät myös korkeampaa elämäntyytyväisyyttä.

Artikkelissa IV tutkittiin, muuttavatko lasten osallistuminen ohjattuihin harrastuksiin tai kokemus ystävyysuhteiden riittävydestä koetun köyhyyden ja elämäntyytyväisyyden yhteyttä ja voisivatko nämä toimia köyhyydeltä suojaavana tekijänä. Tutkimuksessa havaittiin, että sekä osallistuminen ohjattuihin harrastuksiin (Badura ym. 2021; Gilman 2001; Gilman, Meyers & Perez 2004) että tyytyväisyys ystävyysuhteiden määrään (Gadermann ym. 2016; Goswami 2012; Guhn ym. 2013; Konu, Lintonen & Rimpelä 2002; Kuula, Haanpää & Hakovirta 2019; Lindberg ym. 2021a; Ma & Huebner 2008) olivat kummatkin yhteydessä korkeampaan elämäntyytyväisyyteen aiempaa tutkimuskirjallisuutta mukailten. Ohjatun harrastamisen yhteys elämäntyytyväisyyteen kuitenkin hävisi selittävien muuttujien yhteistarkastelussa. Saattaa olla, etteivät kaikki ohjatut harrastukset tuota sellaista osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemusta, jotka riittäisivät suojaamaan koetun köyhyyden negatiiviselta yhteydeltä elämäntyytyväisyyteen. Sen sijaan tyytyväisyys ystävyysuhteiden määrään kuitenkin säilyi korkeampaa elämäntyytyväisyyttä selittävänä tekijänä mallin muiden muuttujien vakioinnin jälkeenkin. Tulosta voi peilata aiempiin tutkimushavaintoihin, joissa on empiirisesti todennettu köyhyyden ja matalan elämäntyytyväisyyden välisen yhteyden kulkeminen sosiaalisten suhteiden kautta (Gadermann ym. 2016). Toisaalta on huomionarvoista, että myös köyhyyden yhteys matalampaan

elämäntyytyväisyyteen jäi tilastollisesti merkitsevälle tasolle. Tyytyväisyys ystävyyssuhteiden riittävyys ei siis riittänyt kompensoimaan täysin koetun köyhyyden yhteyttä matalaan elämäntyytyväisyyteen.

Tutkimuksen tulokset osoittavat niin koetun köyhyyden kuin materiaalsen puutteenkin systemaattisen yhteyden muita lapsia matalampaan elämäntyytyväisyyteen. Yhteys havaitaan useilla eri mittareilla, eri ikäisten lasten kesken sekä kaikissa tutkimuksessa hyödynnetyissä aineistoissa. Kokemukset köyhyydestä ja materiaalisesta puutteesta näkyvät eroina tietyissä kulutusasenteissa, vähäisempänä ohjattuihin harrastuksiin osallistumisena sekä tyytymättömyytenä ystävien määrään. Koetulla köyhyydellä ja materiaalisella puutteella on merkitystä lasten ja nuorten sosiaaliseen osallisuuteen monessa arkisessa kontekstissa, joista erityisesti tyytyväisyys ystävyyssuhteiden määrään yhdistyy korkeampaan elämäntyytyväisyyteen vakiointien jälkeenkin, vaikka sen merkitys ei riittänyt muuttamaan köyhyyden negatiivista yhteyttä elämäntyytyväisyyteen. Lapsen omalla kokemuksella perheen toimeentulosta sekä omista materiaalisista resursseista on suuri merkitys elämäntyytyväisyyden kannalta jo peruskouluikäisen lapsen elämässä.

6.3 Tutkimuksen kontribuutio

Suomessa kouluikäisten lasten elämäntyytyväisyyteen ei ole aiemmin kohdistunut juurikaan akateemista tutkimusta, jossa olisi systemaattisesti vertailtu elämäntyytyväisyydestä saatavaa kuvaa useilla kansainvälisesti validoiduilla mittareilla (ks. kuitenkin Lindberg ym. 2021a). Yksi tutkimuksen kontribuutioista on kouluikäisten lasten koetun hyvinvoinnin tietopohjan laajentaminen. Tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota erityisesti hyvinvointitiedon tuotantoon ja sen mittaamiseen aiemmissa tutkimuksissa validoiduilla elämäntyytyväisyyden mittareilla. Useissa laajoissa kansallisissa ja kansainvälisissä tiedonkeruissa lasten elämäntyytyväisyyden tarkastelussa nojataan tyypillisesti yhden kysymyksen yleisen elämäntyytyväisyyden tarkasteluun (esim. Kouluterveyskysely, PISA-tutkimus, WHO-Koululaistutkimus), vaikka elämäntyytyväisyyden kaltaisen abstraktin ilmiön mittaamiseksi on suositeltu usean kysymyksen sisältävää mittaria sen parempien psykometristen ominaisuuksien vuoksi (Furr 2010; Diamantopoulos ym. 2012). Tässä tutkimuksessa lasten elämäntyytyväisyyttä on tarkasteltu kansainvälisesti validoiduilla usean kysymyksen mittareilla sekä vertailtu eri mittareiden antamaa kuvaa elämäntyytyväisyydestä; muun muassa sen tasoa ja jakautumista lasten kesken. Tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota lasten elämäntyytyväisyyden luotettavampaan ja monipuolisempaan mittaamiseen. Tutkimus tuottaa aiempaa täsmällisempää tietoa lasten elämäntyytyväisyydestä Suomessa. Artikkeleissa käytettyjen aineistojen yhteenlasketun vastaajajoukon suuri määrä (N=5399) tarjoaa luotettavan kuvan elämäntyytyväisyydestä ja mahdollistaa mielekkään tilastollisen analyysin.

Kotimaisissa tutkimuksissa kouluikäisten lasten elämäntyytyväisyyttä on tyypillisesti lähestytty yleisen elämäntyytyväisyyden kautta (esim. Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019; Joronen 2005; Konu, Lintonen & Rimpelä 2002; Rask ym. 2003; 2002; Salmela-Aro & Tuominen-Soini 2010; Salmela-Aro & Tynkkynen 2010; Välijärvi 2017). Peruskouluikäisten lasten elämän eri osa-alueille kohdistuvaa tyytyväisyyttä on tarkasteltu vain harvoin (ks. kuitenkin Lindberg ym. 2021a; Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 121–127) ja osaa tässä tutkimuksessa käytetyistä mittareista ei ole hyödynnetty Suomessa aiemmin lainkaan. Esimerkiksi PWI-SC –mittaria (Cummins & Lau 2005 lapsille suunnatun version osalta) on käytetty nuorilla aikuisilla (Kallunki & Lehtonen 2012), mutta ei aiemmin lasten elämäntyytyväisyyden kuvaajana. Tutkimus luo aiempaa monipuolisemman kuvan suomalaisten kouluikäisten lasten elämäntyytyväisyydestä lähestyen sitä sekä yleisen että elämän osa-alueille kohdistuvan tyytyväisyyden kautta. Tutkimus vahvistaa lisäksi aiempia tutkimushavaintoja suomalaislasten elämäntyytyväisyyttä selittävistä demografisista ja sosioekonomisista tekijöistä. Koetulla hyvinvointitiedolla on mahdollista täydentää objektiivisilla tiedoilla saatua kuvaa lasten hyvinvoinnista sekä tunnistaa ne lapset, joiden tukemiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Suomalaisia lapsia koskevassa määrällisessä seurantatiedossa on kuvattu olevan merkittäviä aukkokohtia, jotka korostuvat etenkin alakouluikäisten lasten kohdalla (Perälä, Halme & Aula 2016, 6). Koetun hyvinvointitutkimuksen kentässä on tapahtumassa kuitenkin selvä muutos; lasten kokemusperäiseen hyvinvointitietoon kohdistuu yhä enemmän kiinnostusta ja viimeaikaiset tutkimukset koskevat yhä nuorempia lapsia. Esimerkiksi Kouluterveyskysely laajentui vuonna 2017 ensi kertaa koskemaan myös 4. ja 5. luokan oppilaita sisältäen kysymyksen lasten elämäntyytyväisyydestä (ks. Kouluterveyskysely 2022). Myös Lapsiasiavaltuutetun toimisto teetti vuonna 2020 laajan puhelinhaastattelun, jossa selvitettiin alle kouluikäisten lasten näkemyksiä hyvästä elämästä (Tuukkanen 2020). Aiemmin nuorten aikuisten elämäntilanteen selvittämiseksi kehitetty elämän eri osa-alueisiin kohdistuvaa tyytyväisyyttä kartoittava mittari on laajennettu myös kouluikäisille lapsille (Kainulainen 2019). Pääosa lasten elämäntyytyväisyyden tutkimuksesta koskee kuitenkin edelleen yläkouluikäisiä (esim. Joronen 2005; Kestilä ym. 2019; Konu, Lintonen & Rimpelä 2002; Rask ym. 2003; 2002; Salmela-Aro & Tuominen-Soini 2010; Salmela-Aro & Tynkkynen 2010; Välijärvi 2017). Aiemmin pienempien lasten elämäntyytyväisyyttä on tutkittu Suomessa lähinnä laadullisin menetelmin (Helavirta 2011; Kallinen ym. 2021; Poikolainen 2014; Puroila & Estola 2012; Tuukkanen 2020). Alakouluikäisten lasten elämäntyytyväisyydestä on kuitenkin saatu määrällistä tutkimustietoa esimerkiksi Kouluterveyskyselyn (Helakorpi & Kivimäki 2021) ja Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen (Salasuo, Tarvainen & Myllyniemi 2021, 125–126) avulla, mutta alle 10-vuotiaiden lasten elämäntyytyväisyyttä ei ole toistaiseksi tut-

kittu lainkaan laajoilla otannoilla. Tämä tutkimus tuottaa uutta tietoa erityisesti alakouluikäisten lasten elämäntyytyväisyydestä laajalla otannalla ja monipuolisilla, aiemmissa tutkimuksissa validoitujen, lapsille soveltuviin mittareiden avulla. Tällaisella tutkimuksella on tarvetta, mikäli lasten kokemusperäistä hyvinvointitietoa halutaan hyödyntää nuorten lasten hyvinvoinnin tukemisessa esimerkiksi ongelmien ennaltaehkäisyssä näkökulmasta.

Lapsiperheiden kohtaamien toimeentulovaikeuksien ja köyhyyden on havaittu olevan riski hyvinvoinnille useissa aiemmissa kotimaisissa tutkimuksissa (esim. Forssén 2012; Halme & Perälä 2014; Isola, Roivainen & Hiilamo 2022; Lindberg ym. 2021b; Salmi & Kestilä 2019; Salmi & Närvi 2022; Salmi, Närvi & Lammi-Taskula 2016; Törrönen 2014). Yhteyttä on aiemmin lähestytty tyypillisesti perheiden ja vanhempien näkökulmasta. Lapsiköyhyyttä lasten tuottaman tiedon avulla tarkastelleet tutkimukset ovat Suomessa olleet pääosin laadullisia (esim. Hakovirta & Rantalaiho 2012; Hakovirta & Kallio 2014). Lasten kokeman köyhyyden ja elämäntyytyväisyyden väliseen yhteyteen keskittyneitä määrällisiä tutkimuksia on Suomessa vain vähän (ks. kuitenkin Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019; Lindberg ym. 2021a; Rask, Åstedt-Kurki & Laippala 2002). Tämä tutkimus täydentää näiden tutkimusten avulla saatua tietoa laajalla aineistolla. Tutkimuksessa löydetty yhteydet ovat systemaattisia ja samansuuntaisia riippumatta valitusta elämäntyytyväisyyden mittarista; köyhyyskokemusten ja materiaalisen puutteen negatiivinen yhteys elämäntyytyväisyyteen ei siis vaikuttaisi olevan kiinni siitä, tarkastellaanko yleistä vai elämän osa-alueille kohdistuvaa tyytyväisyyttä. Samansuuntainen tulos löydetään myös kaikissa ikäluokissa; koettu köyhyys ja materiaallinen puute merkitsevät matalampaa elämäntyytyväisyyttä niin ala- kuin yläkouluikäisten lasten parissa. Nämä havainnot lisäävät tutkimuksen yhden päätuloksen luotettavuutta. Tutkimuksessa hyödynnetyt kyselyt on kerätty kouluympäristössä, jossa on mahdollista tavoittaa laaja joukko ikäluokan lapsista. Vastaustilanteen etuna voidaan pitää myös sen strukturoitua luonnetta, sillä vastaaminen on tapahtunut aikuisten valvonnassa. Tutkimuksessa on todennäköisesti tavoitettu hyvin myös pienituloisten perheiden lapsia, joita voisi olla muuten vaikea tavoittaa kyselytutkimuksen keinoin (esim. Bates & Mulry 2011; Smith 2014, 27).

6.4 Käytäntösuositukset

Tutkimus lasten elämäntyytyväisyydestä tarjoaa välineitä sekä lapsipoliittisten päätösten että lasten ja perheiden kanssa tehtävän käytännön työn tueksi. Suomen lapsistrategian tavoitteina mainitaan lapsi- ja perhemyönteinen yhteiskunta, lasten oikeuksien ja aseman vahvistaminen sekä haavoittuvassa asemassa olevien lasten tarpeiden parempi tunnistaminen. Lapsistrategiassa on nostettu esiin muun muassa lasten omien näkemysten kuuleminen ja osallisuuden edistäminen yhteiskunnassa.

(Valtioneuvosto 2021, 13, 15–16.) Lasten kokemusperäisellä hyvinvointitiedolla voidaan edistää näiden tavoitteiden toteutumista, sillä lasten itsensä tuottamalla tiedolla voidaan osallistaa lapset heitä koskevaan päätöksentekoon, vahvistaa heidän asemaansa tiedontuottajina ja tätä kautta edistää lapsilähtöisempää poliittista päätöksentekoa. Lasten koetun hyvinvoinnin systemaattinen seuranta ja nykyistä monipuolisempien elämäntyytyväisyysmittareiden (esimerkiksi elämän eri osa-alueet huomioiva tyytyväisyys) käyttö loisivat hyvän pohjan lasten hyvinvointia koskevalle tiedonmuodostukselle, joka voisi toimia lapsipoliittisen päätöksenteon tukena. Lasten koetun hyvinvointitiedon etuna voidaan pitää myös sen lähestymistä hyvinvointia suoraan sen sijaan, että hyvinvoinnin tilasta ja tarpeista tehtäisiin tulkintoja esimerkiksi yksinomaan palveluiden käyttöön perustuen, jotka kuvaavat hyvinvoinnin lisäksi myös palvelujärjestelmässä tapahtuneita muutoksia.

Lasten elämäntyytyväisyyttä koskevalla keskustelulla on useita kiinnityskohtia lasten kanssa tehtävään käytännön työhön. Elämäntyytyväisyyttä on pidetty hyvänä koetun hyvinvoinnin mittarina, sillä sen avulla voidaan kuvata kattavasti koko lapsiväestön, ei ainoastaan erilaisissa ns. riskiryhmiin kuuluvien lasten hyvinvointia (Gilman & Huebner 2003; Huebner 2004). Elämäntyytyväisyyden avulla on kuitenkin mahdollista tunnistaa myös matalasta tyytyväisyydestä kärsiviä ryhmiä ja parantaa heidän tyytyväisyyttään erilaisilla käytännön tukitoimilla. Elämäntyytyväisyys mielletäänkin usein tavoiteltavana päämääränä, ja sitä on käytetty muun muassa tuen tarpeen tunnistamiseksi ja vaikuttavuuden arvioinnin välineenä (Park 2004).

Lasten ja nuorten elämäntyytyväisyyttä on hyödynnetty maailmalla etenkin terveystieteissä osana kliinistä potilastyötä esimerkiksi interventioiden vaikuttavuuden mittareina (Ben-Arieh ym. 2014, 8). Myös Suomessa elämäntyytyväisyysmittareiden käyttökelpoisuutta lasten ja nuorten kanssa tehtävän käytännön työn tukena on tutkittu ennen kaikkea terveydenhuollossa (ks. esim. alle 18-vuotiaiden terveyteen liittyvää elämänlaatumittari KINDL-R, Korpilahti, Lassander, Valkeinen & Hakulinen-Viitanen 2015). Lisäksi monialaista tukea tarvitsevien 16–29-vuotiaiden nuorten elämäntilanteen selvittämiseksi on kehitetty 3X10DTM-mittari, joka hyödyntää elämän eri osa-alueille kohdistuvaa elämäntyytyväisyyden mittaamista (ks. Kainulainen 2019, 10–25; Kainulainen & Juutinen 2017). Alun perin nuorten kanssa työskentelyn tueksi kehitetty mittari on laajennettu myöhemmin myös kouluikäisten lasten ja heidän vanhempiensa tarpeisiin ja on suunnattu erityisesti kouluterveydenhuollon käyttöön (Kainulainen 2019, 3). Vastaavanlainen, lasten ja nuorten omiin näkemyksiin pohjaava elämäntyytyväisyysmittari voisi antaa lisätyökaluja lasten ja nuorten kanssa tehtävään työhön laajemminkin peruspalveluissa, jolloin sen painotus voisi olla hyvinvoinnin edistämiseksi ja ongelmien ennaltaehkäisyssä. Mittari voisi toimia jo alakouluikäisten lasten hyvinvoinnin ja sen puutteiden tunnistamisessa esimerkiksi osana koulujen sosiaalityötä ja oppilashuoltotyötä. Mittari voisi auttaa myös sosiaalihuoltolaissa määritellyn lasten ja heidän perheidensä erityisen

tuen tarpeen tunnistamisessa (SHL 1301/2014 § 10). Nuorempien lasten kohdalla tarvitaan kuitenkin lisätutkimusta elämäntyytyväisyyden kaltaisen abstraktin ilmiön mittaamiseen liittyvien kysymysten sisällöllisestä ymmärrettävyydestä.

Suomen lapsistrategiassa on tuotu esiin toimeentulovaikeuksien aiheuttama riski lasten hyvinvoinnille ja yhteiskunnalliselle osallisuudelle, joka voi johtaa entistä voimakkaampaan hyvinvoinnin polarisaatioon. Strategiassa Suomi sitoutuu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (60/1991) mukaisesti turvaamaan lapsiperheille riittävän toimeentulon ja kiinnittämään erityistä huomiota lapsiperheköyhyyden vähentämiseen sosiaaliturvaa kehittäessään. (Valtioneuvosto 2021, 15–18, 27–28.) Lapsiperheköyhyyttä on pyritty perinteisesti torjumaan pohjoismaiselle perhepolitiikalle tunnusomaisen laajalla tulonsiirto- ja palvelujärjestelmällä (Forssén 1998; Hiilamo 2002). Lapsiperheiden tulonsiirtojen reaalitaso kuitenkin laski 1990-luvun lamavuosien aikana tehtyjen leikkausten seurauksena, eikä tulonsiirtoihin, kuten vanhempainpäivärahaan, kotihoidontukeen ja lapsilisiin tehty korotuksia kuin vasta 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä (Salmi, Sauli & Lammi-Taskula 2012, 31; Salmi, Närvi & Lammi-Taskula 2016, 26; Sauli, Salmi & Lammi-Taskula 2011, 541–542). Lapsiperheiden etuuskien tasoa on heikennetty myöhemminkin, kuten lapsilisien leikkaukset 2010-luvulla osoittavat (Nyby, Nygård & Blum 2018, 202–205; Nygård, Nyby & Kuisma 2019, 529). Perhepolitiikassa onkin 2000-luvulla painotettu köyhyyden torjunnassa ensisijaisesti perheille suunnattuja palveluita ja vanhempien työmarkkinaosallisuutta tulonsiirtojen sijasta (Hakovirta & Nygård 2021). Kaikki lapsiperheiden etuudet eivät myöskään vähennä köyhyyttä tarkoituksenmukaisella tavalla. Esimerkiksi elatusavun köyhyyttä vähentävän vaikutuksen on arvioitu olevan vähäistä pienituloisimmissa yksinhuoltajaperheissä, sillä maksut huomioidaan tulona toimeentulotuessa, minkä seurauksena ne nostavat pienituloisempien yksinhuoltajien reaalituloja vain vähän (Hakovirta, Skinner, Hiilamo & Jokela 2020). Lapsiperheiden köyhyyden torjunnassa tarvitaankin sosiaaliturvan kehittämistä siten, että huomioidaan erilaisten lapsiperheiden tilanteet kokonaisvaltaisesti. Huomiota tulisi kiinnittää myös perheiden selviytymisen ja pärjäävyyden tukemiseen (ks. esim. Lindberg ym. 2021b; Isola, Roivainen & Hiilamo 2022).

Laajemman hyvinvointipolitiikan lisäksi köyhyyttä kohtaavien lasten ja perheiden auttamiseksi tarvitaan myös yksilökohtaista auttamistyötä. Sosiaalityön mahdollisuudet lasten ja perheiden auttamistyössä ovat kuitenkin osin riippuvaisia laajemmasta hyvinvointipoliittisesta mallista ja siitä, kuinka universaaliala lapsipolitiikka sen sisällä on mahdollista harjoittaa (Vornanen, Hämäläinen & Pölkki 2011). Vuonna 2017 toteutetun toimeentulotuki uudistuksen myötä perustoimeentulotuen myöntäminen siirtyi Kelalle, joka velvoitettiin lisäksi yhteistyöhön kuntien kanssa asiakkaiden toimeentulon ja itsenäisen selviytymisen tukemiseksi. Perheen asuin-kuntaan tehtyjen palvelutarveilmoitusten osuus lapsiperheiden perustoimeentulopäätöksistä on osoittautunut hyvin pieneksi. (Ylikännö & Hakovirta 2020, 279, 296.)

Sosiaalityön tarpeessa olevien asiakkaiden ohjauksessa kuntien sosiaalityöhön on tunnustettu olevan puutteita, jotka johtuvat Kelan toimihenkilöiden ja sosiaalityöntekijöiden arvioissa Kelan puutteellisesta sosiaalihuollon osaamisesta. Tilanne hankaloittaa yhteistyötä esimerkiksi harkinnanvaraisen toimeentulotuen, kuten ehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen piiriin ohjaamisessa. (Näätänen 2020.) Riittävän toimeentulon turvaaminen lapsiperheissä edellyttää Kelan ja kuntien sosiaalihuollon välisten ohjaukikäytäntöjen sujuvoittamista. Lisääntyneistä toimintaympäristön haasteista huolimatta sosiaalityön tulee kehittää alan omia työmuotoja, kuten tukimuotoja ja interventioita, joilla voidaan auttaa lapsia ja lapsiperheitä taloudellisen toimeentulon kysymyksissä. Yhtenä esimerkkinä tällaisesta toiminnasta voi pitää on Taloussosiaalityö lapsiperheissä -hanketta⁹, jossa tutkitaan taloudellisissa vaikeuksissa olevien lapsiperheiden auttamiskeinoja ja tuetaan heidän talousosaamistaan ja taloudellista toimintakykyään interventioiden avulla.

Lapsiköyhyyden torjunta perustuu perinteisesti ajatukselle lapsen auttamisesta hänen perheensä kautta. Sen sijaan lapsista itsestään puhutaan vähemmän lapsiköyhyyden torjuntaan liittyvissä suosituksissa. Perheiden tukemisen lisäksi on syytä pohtia keinoja vähentää köyhyyden kielteisiä vaikutuksia lasten arjessa. Lasten vapaa-ajanvieton ja sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi tähtääviä toimenpiteitä on ehdotettu vanhempien tuloihin keskittyviä panostuksia täydentäviksi toimiksi. Mielekkään tuetun tai ilmaisen tekemisen, kuten harrastusmahdollisuuksien ja erilaisten sosiaalisten aktiviteettien, esimerkiksi leiritoiminnan turvaamisen on esitetty myötävaikuttavan lasten hyvinvointiin etenkin koulujen loma-aikoina, jolloin pienituloisten perheiden lapsilla ei usein ole yhtäläisiä mahdollisuuksia kodin ulkopuoliseen vapaa-ajanviettoon kuin muilla lapsilla. (Hjalmarsson & Mood 2015, 208; Knies 2022, 1487.) Suomessa on otettu askel tähän suuntaan harrastamisen Suomen mallilla, jolla tarkoitetaan kuntien tukemaa lasten harrastustoiminnan lisäämistä (OKM 2023). Mallin tavoitteena on lisätä koulupäivän yhteydessä tapahtuvaa harrastustoimintaa ja tavoittaa lapsia ja nuoria, jotka eivät ole vielä löytäneet mielekästä harrastusta (OKM 2019). Yhtenä painopistealueena on etenkin pienituloisten perheiden lasten harrastustoiminnan tukeminen maksuttomilla tai edullisilla harrastusmahdollisuuksilla (mt. 2019, 35). Kouluissa on hyvät mahdollisuudet edistää sosiaalista osallisuutta myös luokkayhteisöissä. Köyhien perheiden lapset kuitenkin tuntevat muita harvemmin kuuluvansa osaksi koulun luokkayhteisöä (Hautala, Lehti & Kallio 2022; ks. myös Välijärvi 2017, 18). Yhteenkuuluvuuden tunteen edistämiseksi on ehdotettu kouluissa tapahtuvan harrastustoiminnan lisäämistä siten, että se suunnattaisiin kaikille lapsille (mt. 2022). Suoraan lasten sosiaalista osallisuutta edistävä toiminta on myös aiemmissa tutkimuksissa nähty resurssitehokkaana keinona torjua

⁹ Taloussosiaalityö lapsiperheissä –hankkeen nettisivut: <https://sites.utu.fi/talsos/>.

köyhyyden kielteisiä vaikutuksia lasten elämässä (Hjalmarsson 2018; Hjalmarsson & Mood 2015).

Lasten kohtaaman köyhyyden torjunnassa tarvitaan vanhempien ja perheiden tukemista, mutta myös suoraan lasten arkielämään kohdistuvia toimenpiteitä, sillä köyhyyden seuraukset näkyvät useilla elämän areenoilla. Suoraan lasten arkeen vaikuttamalla pystytään mahdollisesti puskuroimaan köyhyyden kielteisiä vaikutuksia lasten elämässä. Tällaisilla toimilla on mahdollista tukea kaikkien – mutta erityisesti köyhien lasten - sosiaalista osallisuutta ja vertaissuhteita sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Näin voidaan edistää myönteisen elämäntyytyväisyyden rakentumista ja puuttua siihen kielteiseen kehityskulkuun, jotka koettu köyhyys ja materiaallinen puute voivat aiheuttaa lasten hyvinvoinnille ja yhteiskuntaan kiinnittymiselle.

6.5 Tutkimuksen rajoitteet ja jatkotutkimustarpeet

Tutkimukseen ja tulosten tulkintaan liittyy rajoitteita, joista yksi tärkeimmistä on tutkimuksen päätulosten yleistettävyyden suomalaiseen lapsiväestöön. Tutkimuksessa tavoitetaan yli 5000 lasta ja nuorta luokka-asteilta 2.–9., ja suurin osa heistä oli vastaushetkellä noin 8–16-vuotiaita. Nuoret luupin alla -ja EViva-kyselyt ovat painotuneet alueellisesti Satakuntaan ja Varsinais-Suomeen, EViva-aineiston kohdistuksessa erityisesti Turkuun (Haanpää, Kuula & Hakovirta 2019, 5; Toikka, Haanpää & Kallio 2022, 172). Sen sijaan Lasten maailmat -aineisto on kerätty kaikista Suomen maakunnista ositetulla otannalla, jossa perusjoukko on ollut aineistonkeruuta edeltäneen vuoden oppilaiden kokonaismäärä Suomessa (Haanpää, Toikka & af Ursin 2020, 522). Tästä huolimatta on mahdollista, että lasten vastaukset ovat jossain määrin alueellisesti painottuneita. Alueellisen segregaation eli eriytymisen vuoksi saman kaupungin eri asuinalueilla voi elää hyvin erilaisessa sosioekonomisessa asemassa olevia perheitä. Näin ollen ei ole varmaa, että aineisto kuvaa kunnan tai kaupungin keskiarvoa, vaan alueellinen valikoituminen on mahdollista. Jatkossa lasten koetun hyvinvoinnin jakautumista olisi hyvä tutkia myös esimerkiksi kaupunkialueiden sisällä ja selvittää monitasomalleilla erilaisten alue- ja perhetason tekijöiden yhteyttä lasten elämäntyytyväisyyteen.

Lasten maailmat -ja EViva-aineistoihin vastanneiden lasten osuudet tavoitelluista otoskoista ovat suuria, noin 90 prosenttia (ks. Haanpää, Toikka & af Ursin 2020, 522; Toikka, Haanpää & Kallio 2022, 172). Tutkimuksessa käytetyistä aineistoista ei ole kuitenkaan tehty katoanalyysyjä, joten ei ole mahdollista arvioida, eroavatko kyselyihin vastaamatta jättäneet kyselyyn vastanneista lapsista esimerkiksi perheen taloudellisen tilanteen mukaan. Lisäksi on hyvä huomioda, että kouluissa kerätyt kyselyt eivät usein sisällä niiden lasten ja nuorten vastauksia, jotka käyvät esimerkiksi erityiskoulua tai suorittavat oppivelvollisuuttaan ”tavanomaisten” koulujen ulkopuolella (vrt. Casas 2017, 318). Tämä koskee myös tässä tutkimuksessa

hyödynnettyjä aineistoja. Toisaalta tiettyjä erityisryhmiä on mahdollista tavoittaa heille suunnattujen lisäotosten avulla, kuten on tehty esimerkiksi vuonna 2019 kerätyn Kouluterveyskyselyn yhteydessä, jolloin lisäotos suunnattiin kodin ulkopuolelle sijoitetuille lapsille (ks. Ikonen, Eriksson & Heino 2020). Tutkimuksessa ei kuitenkaan selvitetty laajemmin lastensuojelun tukitoimien piirissä olevien lasten näkemyksiä. Jatkossa tarvitaan lisää tutkimusta erilaisiin erityisryhmiin kuuluvien lasten hyvinvoinnista, sillä heidän näkemyksiään voi olla haastavaa tavoittaa yleisillä kouluun suunnatuilla kyselyillä. Aineistojen suuresta koosta sekä Lasten maailmat -aineiston koko Suomen kattavasta otannasta huolimatta tutkimuksen tuloksia tulee tulkita varoen, eikä tuloksia ei voi sellaisenaan yleistää koskemaan samanikäistä lapsiväestöä Suomessa. Köyhyydestä ja elämäntyytyväisyydestä tehtävissä tulkinnoissa on lisäksi hyvä huomioida käytettyjen aineistojen ajoittuminen 2010-luvun puoliväliin, jonka jälkeen lasten ja nuorten kokemuksia hyvinvoinnista ja elinoloista on värittänyt muun muassa koronapandemia, jonka vaikutuksista tarvitaan lisää tutkimusta myös suomalaislasten osalta.

Toinen tutkimuksen tärkeimmistä rajoitteista liittyy elämäntyytyväisyyden ja köyhyyden kuvaajina käytettyihin mittareihin. Elämäntyytyväisyyden osalta on syytä nostaa esiin artikkelissa I vertailtujen mittareiden keskinäinen erottelukyky, sillä elämäntyytyväisyyden vastausten jakaumat painoutuivat elämäntyytyväisyytensä korkeaksi arvioiviin käytetystä mittarista riippumatta. Käytännössä kaikki artikkelissa vertailut mittarit tuottivat melko yhteneväisen kuvan lasten elämäntyytyväisyydestä. Kansainvälisesti validoitujen mittareiden soveltuvuudesta etenkin nuorimpien lasten elämäntyytyväisyyden mittaamiseen Suomessa tarvitaan lisää tutkimusta.

Myös tutkimuksessa käytettyihin köyhyysmittareihin liittyy haasteita. Osa tutkimuksen lapsikeskeisistä mittareista ei ole vakiinnuttanut asemaansa aiemmissa lapsiköyhyyttä koskevissa tutkimuksissa. Esimerkiksi lapsen omalla käyttörahalla tai asumiseen liittyvällä tyytymättömyydellä ei ole juurikaan kuvattu lapsiköyhyyttä (ks. kuitenkin Hjalmarsson 2018; Hjalmarsson & Mood 2015; Olsson 2007; Sletten 2010; Montserrat, Casas & Moura 2015), mutta tässä tutkimuksessa ne näyttäisivät erotteluvan elämäntyytyväisyyttä samansuuntaisesti kuin muut tutkimuksen köyhyysmittarit; vain vähän tai ei lainkaan omaa käyttörahaa saavien sekä perheensä asuntoon tyytymättömien lasten elämäntyytyväisyys on systemaattisesti muita matalampi. Toisaalta aiemman tutkimuksen mukaan suomalaisnuorten käyttörahassa ei ole löydetty juurikaan sosioekonomisen aseman mukaisia eroja (Wilska & Lintonen 2017), joten saattaa olla, että erot omassa käyttörahassa kuvaavat jotain muuta elämäntyytyväisyyttä erotteluvaa tekijää kuin lapsen kokemaa köyhyyttä. Wilskan ja Lintosen tutkimuksen vastaajat olivat tosin hieman vanhempia (12–18-vuotiaita) ja heillä osa käyttörahoista muodostui oman työssäkäynnin perusteella (mt. 2017), mikä voi osaltaan vaikuttaa mahdollisten sosioekonomisten erojen tasoittumiseen.

Toistaiseksi on tutkittu vähän sitä, mitkä lapset eri mittarit identifioivat köyhiksi ja mikä on lasten subjektiivisten köyhyyskokemusten ja materiaalsen puutteen suhde esimerkiksi kotitalouden tuloihin tai aikuisten kokemuksiin toimeentulovaikeuksista (ks. kuitenkin Grødem 2008; Main 2019b; Main & Bradshaw 2012; Saunders & Brown 2020). On mahdollista, etteivät lasten ja nuorten kokemukset köyhyydestä ja materiaalisesta puutteesta kuvaa samaa väestönosaa, joka määrittyy köyhäksi perinteisten vanhempien tai kotitalouden köyhyyttä kuvaavien mittareiden perusteella. Lasten ja nuorten käsitykset ja kokemukset saattavat vertautua esimerkiksi oman asuinalueen tai vertaisten elintasoon. Ne kuvaavat kuitenkin lasten ja nuorten omia kokemuksia, joiden merkitys korostuu, kun tutkitaan heidän arjessaan näkyvää köyhyyttä.

Jatkossa tarvitaan lisää kotimaista tutkimusta, joka syventää ymmärrystä siitä, miten perheen kohtaamat talousvaikeudet vaikuttavat perheen sisäisen dynamiikan kautta lasten kokemuksiin köyhyydestä ja heijastuvat haitallisesti hyvinvointiin. Kansainvälisen tutkimuksen perusteella köyhyyden yhteys lasten elämäntyytyväisyyteen välittyy useiden eri ilmiöiden kautta, joita ovat muun muassa lapsen subjektiiviset köyhyyskokemukset, materiaalsen puute, osallisuus perheen sisäiseen resurssienjakoon ja kokemus resurssienjaon reiluudesta (ks. Main 2019a; 2019b). Lisäksi aiemman tutkimuksen mukaan perheen tulojen yhteys lasten elämäntyytyväisyyteen kulkee sosiaalisten suhteiden kautta (Gadermann ym. 2016). Suomessakin on tutkittu perheen talousvaikeuksien aiheuttaman stressin heijastumista perheen sisäiseen vuorovaikutukseen ja vanhemmuuteen (esim. Leinonen, Solantaus & Punamäki 2002; Lindberg ym. 2021b; Salmi, Närvi & Lammi-Taskula 2016; Solantaus, Leinonen & Punamäki 2004). Jatkossa tarvitaan lisää tutkimusta siitä, miten vaikeat perhetilanteet ja perheessä koettu stressi heijastuvat lasten kokemuksiin ja elämäntyytyväisyyteen. Tässä olisi hyödyllistä ottaa huomioon edellä mainittujen tekijöiden merkitys yhteyttä välittävinä tekijöinä. Jatkotutkimusta varten tarvitaankin aineistoja, joissa yhdistyvät sekä lasten että vanhempien näkemykset köyhyydestä ja hyvinvoinnista ja jotka kuvaavat lasten sosiaalisen osallisuuden eri puolia aiempaa hienojakoisemmin. Tällaiset aineistot voisivat tarjota uutta tietoa myös talousvaikeuksia kohtaavien perheiden taloudenhallinnasta ja resurssienjaosta, kuluttajaksi sosiaalistumisesta, lasten sosiaalisesta osallisuudesta sekä siitä, miten torjua köyhyyden kielteisiä vaikutuksia lasten arjessa.

Lisäksi jatkossa tarvitaan lisää seurantatietoa suomalaislasten elämäntyytyväisyyden muutoksista sekä siihen yhteydessä olevista ilmiöistä eri ikävaiheissa. Aiemmissa kotimaisissa tutkimuksissa muutoksia elämäntyytyväisyydessä on seurattu esimerkiksi FinEdu-aineistolla, jolla on selvitetty muutosten yhteyttä toisen asteen koulutukseen siirtyvien nuorten koulutusvalintoihin (ks. Salmela-Aro & Tuominen-Soini 2010; Salmela-Aro & Tynkkynen 2010; Upadyaya & Salmela-Aro 2017). Tällaista tietoa tarvitaan myös muiden lasten elämänpiiriin kuuluvien ilmiöiden, kuten

koetun köyhyyden yhteydestä elämäntyytyväisyyteen. Jatkossa myös määrällisessä köyhyystutkimuksessa tulisi ottaa lasten näkemykset huomioon aiempaa useammin ja osallistaa heidät mukaan varhaisemmassa vaiheessa tutkimusprosessia. Näin on menetelty esimerkiksi materiaalisesta puutteen indeksin kehittämisessä, jossa lasten näkemykset välttämättömyshyödykkeistä ovat ohjanneet mittariin valittavien hyödykkeiden valintaa (Main & Bradshaw 2012; Main 2013). Myös lasten hyvinvointi-indikaattoreiden kehittämisessä voisi jatkossa hyödyntää lasten omia näkemyksiä heidän hyvinvointinsa kannalta olennaisista osa-alueista, joiden merkitystä on perinteisesti korostettu laadullisissa tutkimuksissa (ks. Fattore, Mason & Watson 2009; 2007). Lasten kokemukset köyhyydestä, materiaalisesta puutteesta ja elämäntyytyväisyydestä tarjoavat arvokasta uutta tietoa ilmiöiden välisistä yhteyksistä. Aiheesta tarvitaan kuitenkin jatkossa lisää tutkimusta ja lapsille suunnattujen mittareiden kehittämistä.

Lähteet

- Aaltonen, S., Kivijärvi, A. & Myllylä, M. (2019). Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten aikuisten koettu hyvinvointi. *Yhteiskuntapolitiikka*, 84(3), 301–311.
- Adamson, P. (toim.) (2007). *Child poverty in perspective: an overview of child well-being in rich countries*. Report Card 7. Innocenti Research Centre. UNICEF.
- Alanen, L. (2009). Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Alanen, O., Kainulainen, S. & Saari, J. (2014). *Vamos tekee vaikutuksen – Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset*. HDL Raportti 1. Helsingin diakonissalaitos. Helsinki.
- Allardt, E. (1976). *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo: WSOY.
- Antaramian, S.P., Huebner, E.S. & Valois, R.F. (2008). Adolescent life satisfaction. *Applied Psychology*, 57(SUPPL. 1), 112–126.
- Attree, P. (2006). The social costs of child poverty: The systematic review of the qualitative evidence. *Children & Society*, 20(1), 54–66.
- Badura, P., Hamrik, Z., Dierckens, M., Gobiņa, I., Malinowska-Cieślik, M., Furstova, J., Kopcakova, J. & Pickett, W. (2021). After the bell: Adolescents' organised leisure-time activities and well-being in the context of social and socioeconomic inequalities. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 75(7), 628–636.
- Bask, M., Haapakorva, P., Gissler, M. & Ristikari, T. (2021). Growing up in economic hardship: The relationship between childhood social assistance reciprocity and early adulthood obstacles. *International Journal of Social Welfare*, 30(2), 130–139.
- Barnes, M., Butt, S. & Tomaszewski, W. (2008). *The Dynamics of Bad Housing: The impact of bad housing on the living standards of children*. London: National Centre for Social Research.
- Bates, N. & Mulry, M.H. (2011). Using a geographic segmentation to understand, predict, and plan for census and survey mail nonresponse. *Journal of Official Statistics*, 27(4), 601–618.
- Becker, G. S. (1991). *A treatise on the family*. Cambridge, Mass: Harvard University.
- Bell, A. (2007). Designing and testing questionnaires for children. *Journal of Research in Nursing*, 12(5), 461–469.
- Ben-Arieh, A. (2012). How do we measure and monitor the "state of our children"? Revisiting the topic in honor of Sheila B. Kamerman. *Children and Youth Services Review*, 34(3), 569–575.
- Ben-Arieh, A. (2008). The Child Indicators Movement: Past, Present, and Future. *Child Indicators Research*, 1, 3–16.
- Ben-Arieh, A. (2006). Is the study of the "state of our children" changing? Revisiting after five years. *Children and Youth Services Review*, 28(7), 799–811.
- Ben-Arieh, A., Casas, F., Frønes, I. & Korbin, J., (2014). Multifaceted concept of child well-being. Teoksessa A. Ben-Arieh, F. Casas & I. Frønes (toim.) *Handbook of child well-being*. Dordrecht: Springer Science & business media, 1–27.
- Berg, P. (2012). Kunnan kansalaisia kasvattamassa – vanhempien ja valmentajien näkemyksiä kodin ja urheiluseuran kasvatustehtävistä. *Nuorisotutkimus*, 30(4), 34–52.
- Berg, N., Huurre, T., Kiviruusu, O. & Aro, H. (2011). Nuoruusiän huono-osaisuus ja sen kasautumisen yhteys kuolleisuuteen. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 48(3), 168–181.

- Bjarnason, T., Bendtsen, P., Arnarsson, A.M., Borup, I., Iannotti, R.J., Löfstedt, P., Haapasalo, I. & Niclasen, B. (2012). Life satisfaction among children in different family structures: A comparative study of 36 western societies. *Children and Society*, 26(1), 51–62.
- Borgers, N., de Leeuw, E. & Hox, J. (2000). Children as Respondents in Survey Research: Cognitive Development and Response Quality 1. *BMS Bulletin of Sociological Methodology/ Bulletin de Methodologie Sociologique*, 66(1), 60–75.
- Borgers, N. & Hox, J. (2001). Item Nonresponse in Questionnaire Research With Children. *Journal of Official Statistics*, 17(2), 321–335.
- Bradshaw, J. (2015). Child poverty and child well-being in international perspective. Teoksessa E. Fernandez, A. Zeira, T. Vecchiato & C. Canali (toim.) *Theoretical and empirical insights in child and family poverty: Cross national perspectives*. Dordrecht: Springer, 59–70.
- Bradshaw, J., & Finch, N. (2003). Overlaps in dimensions of poverty. *Journal of Social Policy*, 32(4), 513–525.
- Bradshaw, J. & Rees, G. (2018). Children's Worlds in Europe. Teoksessa Matthes, M., Pulkkinen, L., Clouder, C., Hey, B. (toim.) *Improving the Quality of Childhood in Europe*. Brussels: Alliance for Childhood European Network Foundation, 7, 163–178.
- Bradshaw, J. & Rees, G. (2017). Exploring national variations in child subjective well-being. *Children and Youth Services Review*, 80, 3–14.
- Brown, V. B., & Moore, K. (2001). *The youth indicators field in research and practice: Current status and targets of opportunity*. Washington, DC: Child Trends.
- Burton, P., & Phipps, S. (2008). Economic resources, relative socioeconomic position and social relationships: correlates of the happiness of young Canadian teens. *Child Indicators Research*, 1(4), 350–371.
- Bäckman, O. & Nilsson, A. (2011). Pathways to social exclusion: A life-course study. *European Sociological Review*, 27(1), 107–123.
- Campbell, A., Converse, P. E. & Rogers, W. L. (1976). *The Quality of American life: Perceptions, evaluations, and satisfactions*. New York: Russell Sage Foundation.
- Carrillo, G., Alfaro, J., Aspillaga, C., Ramirez-Casas del valle, L., Inostroza, C. & Villarroel, A. (2021). Well-Being from the Understanding of Children and Adolescents: a Qualitative Metasynthesis. *Child Indicators Research*, 14(4), 1677–1701.
- Casas, F. (2017). Analysing the Comparability of 3 Multi-Item Subjective Well-Being Psychometric Scales Among 15 Countries Using Samples of 10 and 12-Year-Olds. *Child Indicators Research*, 10(2), 297–330.
- Casas, F., Bello, A., González, M. & Aligué, M. (2013). Children's subjective well-being measured using a composite index: What impacts spanish first-year secondary education students' subjective well-being? *Child Indicators Research*, 6(3), 433–460.
- Casas, F. & González-Carrasco, M. (2019). Subjective Well-Being Decreasing With Age: New Research on Children Over 8. *Child Development*, 90(2), 375–394.
- Catunda, C., Gobiña, I., Potrebny, T. & Šmigelskas, K. (2020). Mental well-being. Teoksessa J. Inchley, D. Currie, S. Budisavljevic, T. Torsheim, A. Jåstad, A. Cosma, C. Kelly, Á. M. Arnarsson, & O. Samdal (toim.) 2020. *Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. International report. Volume 1. Key findings*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 21–23.
- Chaplin, L. N. (2009). Please may i have a bike? Better yet, may i have a hug? An examination of children's and adolescents' happiness. *Journal of Happiness Studies*, 10(5), 541–562.
- Chaplin, L.N., Hill, R.P. & John, D.R. (2014). Poverty and materialism: A look at impoverished versus affluent children. *Journal of Public Policy and Marketing*, 33(1), 78–92.
- Chen, X., Cai, Z., He, J., Fan, X. (2020). Gender Differences in Life Satisfaction Among Children and Adolescents. *Journal of Happiness Studies*, 21(6), 2279–2307.

- Conger, R.D., Conger, K.J., Matthews, L.S. & Elder, G.H. (1999). Pathways of economic influence on adolescent adjustment. *American Journal of Community Psychology*, 27(4), 519–541.
- Conger, R.D. & Donnellan, M.B. (2007). An interactionist perspective on the socioeconomic context of human development. *Annual Review of Psychology*, 58, 175–199.
- Conger, R. D. & Elder, G. H. J. (1994). *Families in troubled times: Adapting to change in rural America*. New York: Aldine De Gruyter.
- Cummins, R.A. (2014). Understanding the well-being of children and adolescents through homeostatic theory. Teoksessa A. Ben-Arieh & F. Casas & I. Frønes (toim.) *Handbook of child well-being*. Dordrecht: Springer Science & business media, 635–661.
- Cummins, R. A. (2000). Personal income and subjective well-being: A review. *Journal of Happiness Studies*, 1(2), 133–158.
- Cummins, R. A. & Lau, A. L. (2005). *Personal wellbeing index – School children. Manual (3rd ed.)*. Melbourne: School of Psychology, Deakin University.
- Chzhen, Y., Nolan, B., Cantillon, B. & Handa, S. (2017). Impact of the economic crisis on children in rich countries. Teoksessa Cantillon, B. & Chzhen, Y. & Handa, S. & Nolan, B. (toim.) *Children of austerity. Impact of the great recession on child poverty in rich countries*. Oxford: Oxford University Press, 8–29.
- Daly, M. & Kelly, G. (2015). *Families and Poverty. Everyday life on a low income*. Bristol: Policy Press.
- Diamantopoulos, A., Sarstedt, M., Fuchs, C., Wilczynski, P., & Kaiser, S. (2012). Guidelines for choosing between multi-item and single-item scales for construct measurement: a predictive validity perspective. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 40(3), 434–449.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), p. 542–575.
- Diener, E., Emmons, R.A., Larsen, R.J. & Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71–75.
- Diener, E. & Suh, E. (1997). Measuring Quality of Life: Economic, Social, and Subjective Indicators. *Social Indicators Research*, 40(1–2), 189–216.
- Dinisman, T. & Ben-Arieh, A. (2016). The Characteristics of Children’s Subjective Well-Being. *Social Indicators Research*, 126(2), 555–569.
- Doyal, L. & Gough, I. (1991). *A Theory of Human Need*. Basingstoke: Macmillan.
- Duncan, G.J., Kalil, A. & Ziol-Guest, K.M. (2018). Parental Income and Children’s Life Course: Lessons from the Panel Study of Income Dynamics. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 680(1), 82–96.
- Easterbrook, M.J., Wright, M.L., Dittmar, H. & Banerjee, R. (2014). Consumer culture ideals, extrinsic motivations, and well-being in children. *European Journal of Social Psychology*, 44(4), 349–359.
- Elder, G.H. & Caspi, A. (1998). Economic stress in lives: Developmental perspectives. *Social Issues*, 44, 25–45.
- Ervasti, H. & Saari, J. (2011). Onnellisuus hyvinvointivaltiossa. Teoksessa J. Saari (toim.) *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Evans, G.W. & Schamberg, M.A. (2009). Childhood poverty, chronic stress, and adult working memory Open Access. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 106(16), 6545–6549.
- Fattore, T., Mason, J. & Watson, E. (2009). When children are asked about their well-being: Towards a framework for guiding policy. *Child Indicators Research*, 2, 57–77.
- Fattore, T., Mason, J. & Watson, E. (2007) Children's conceptualisation(s) of their well-being. *Social Indicators Research*, 80(1), 5–29.
- Forsberg, H. (1998). *Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (2006). Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa H. Forsberg, A. Ritala-Koskinen & M. Törrönen (toim.). *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*, 167–194. Jyväskylä: PS-kustannus.

- Forssén, K. (2012). Katsaus taloudellisen niukkuuden ja suomalaisten lapsiperheiden hyvinvoinnin trendeihin vuosina 1995–2010. Teoksessa K. Forssén, I. Roivainen, S. Ylinen & J. Heinonen (toim.) *Kohtaako sosiaalityö köyhyyden? Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2011*. Helsinki: Unipress, 105–127.
- Forssén, K. (1998). *Children, families and the welfare state – studies on the outcomes of the Finnish family policy*. National Research and Development Centre for Welfare and Health. Research reports 92. Helsinki: Stakes.
- Frasquilho, D., de Matos, M.G., Neville, F., Gaspar, T. & de Almeida, J.C. (2016). Parental Unemployment and Youth Life Satisfaction: The Moderating Roles of Satisfaction with Family Life. *Journal of Child and Family Studies*, 25(11), 3214–3219.
- Frijters, P., Clark, A. E., Krekel, C., & Layard, R. (2020). A happy choice: Wellbeing as the goal of government. *Behavioural Public Policy*, 4(2), 126–165.
- Froh, J.J., Emmons, R.A., Card, N.A., Bono, G. & Wilson, J.A. (2011). Gratitude and the Reduced Costs of Materialism in Adolescents. *Journal of Happiness Studies*, 12(2), 289–302.
- Fuchs, M. (2005). Children and Adolescents as Respondents. Experiments on Question Order, Response Order, Scale Effects and the Effect of Numeric Values Associated with Response Options. *Journal of Official Statistics*, 21(4), 701–725.
- Furr, R. M. (2010). *Scale construction and psychometrics for social and personality psychology*. Los Angeles: SAGE Publications Ltd.
- Gadermann, A. M., Guhn, M., Schonert-Reichl, K. A., Hymel, S., Thomson, K., & Hertzman, C. (2016). A population-based study of children’s well-being and health: The relative importance of social relationships, health-related activities, and income. *Journal of Happiness Studies*, 17(5), 1847–1872.
- Gariepy, G., Elgar, F. J., Sentenac, M., & Barrington-Leigh, C. (2017). Early-life family income and subjective well-being in adolescents. *PLoS ONE*, 12(7), e0179380.
- Gilbert, N., Parton, N. & Skivenes, M. (2011). *Child Protection Systems: International Trends and Orientations*. New York: Oxford University Press.
- Gilman, R. (2001). The relationship between life satisfaction, social interest, and frequency of extracurricular activities among adolescent students. *Journal of Youth and Adolescence*, 30(6), 749–767.
- Gilman, R., Huebner, S. (2003). A review of life satisfaction research with children and adolescents. *School Psychology Quarterly*, 18(2), 192–205.
- Gilman, R., Meyers, J., Perez, L. (2004). Structured extracurricular activities among adolescents: Findings and implications for school psychologists. *Psychology in the Schools*, 41(1), 31–41.
- Goldbeck, L., Schmitz, T.G., Besier, T., Herschbach, P. & Henrich, G. (2007). Life satisfaction decreases during adolescence. *Quality of Life Research*, 16(6), 969–979.
- Goswami, H. (2014). Children’s subjective well-being: Socio-demographic characteristics and personality. *Child Indicators Research*, 7(1), 119–140.
- Goswami, H. (2012). Social Relationships and Children’s Subjective Well-Being. *Social Indicators Research*, 107(3), 575–588.
- Grabe, S., Ward, L. M. & Hyde, J. S. (2008). The role of media in body image concerns among women: A meta-analysis of experimental and correlational studies. *Psychological Bulletin*, 134, 460–476.
- Grødem, A.S. (2008). Household poverty and deprivation among children: How strong are the links? *Childhood*, 15(1), 107–125.
- Gross-Manos, D. & Bradshaw, J. (2022). The Association Between the Material Well-Being and the Subjective Well-Being of Children in 35 Countries. *Child Indicators Research*, 15(1), 1–33.
- Gross-Manos, D., Kosher, H. & Ben-Arieh, A. (2021). Research with Children: Lessons Learned from the International Survey of Children’s Wellbeing. *Child Indicators Research*, 14(5), 2097–2118.
- Gudmundsdóttir, D. G., Ásgeirsdóttir, B. B., Huppert, F. A., Sigfúsdóttir, I. D., Valdimarsdóttir, U. A., & Hauksdóttir, A. (2016). How does the economic crisis influence adolescents’ happiness?

- Population-based surveys in Iceland in 2000–2010. *Journal of Happiness Studies*, 17(3), 1219–1234.
- Guhn, M., Schonert-Reichl, K.A., Gadermann, A.M., Hymel, S., Hertzman, C. (2013). A Population Study of Victimization, Relationships, and Well-Being in Middle Childhood. *Journal of Happiness Studies*, 14(5), 1529–1541.
- Guryan, J., Hurst, E. & Kearney, M. (2008). Parental education and parental time with children. *Journal of Economic Perspectives*, 22(3), 23–46.
- Haanpää, L., Kuula, M. & Hakovirta, M. (2019). Social relationships, child poverty, and children's life satisfaction. *Social Sciences*, 8(2), 35, 1–13.
- Haanpää, L. & Roos, S. (2015). *Nuoret luupin alla 2014 - Teemana kuluttajuus ja taloudellinen eriarvoisuus*. Turku: Lapsi- ja nuorisotutkimuskeskus CYRIn julkaisuja 1 / 2015, Turun yliopisto.
- Haanpää, L., Toikka, E. & af Ursin, P. (2020). Alakouluikäisten lasten moniulotteinen elämäntyytyväisyys Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 5–6: 519–530.
- Hakovirta, M. & Kallio, J. (2014). Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. *Yhteiskuntapolitiikka*, 79(2), 152–162.
- Hakovirta, M. & Nygård, M. (2021). Nordic family policy in the 2000s: From a 'transfer-based' towards a 'service-based' family policy? Teoksessa J. Aidukaite, S. E.O. Hort & S. Kuhnle (toim.) *Challenges to the Welfare State: Family and Pension Policies in the Baltic and Nordic Countries*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 52–71.
- Hakovirta, M. & Rajas, A. (2016). Lasten ja nuorten käsityksiä välttämättömästä kulutuksesta. *Nuorisotutkimus*, 34(2), 19–34.
- Hakovirta, M. & Rantalaiho, M. (2012). *Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 124. Helsinki: Kela.
- Hakovirta, M., Skinner, C., Hiilamo, H. & Jokela, M. (2020.) Child poverty, child maintenance and interactions with social assistance benefits among lone parent families: A comparative analysis. *Journal of Social Policy*, 49(1), 19–39.
- Halme, N., & Perälä, M-L. (2014). Lapsiperheiden huolet ja avunsaanti. Teoksessa J. Lammi-Taskula & S. Karvonen (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 216–240.
- Hanafin, S., Brooks A. M., Roche, G. & Meaney, B. (2014). Methodological and ethical issues arising in carrying out research with children and young people. Teoksessa R. Tourangeau, B. Edwards, T. P. Johnson, K. M. Wolter & N. Bates (toim.) *Hard-to-survey populations*. Cambridge: Cambridge University Press, 316–346.
- Haranin, E. C., Huebner, E.S. & Suldo, S.M. (2007). Predictive and incremental validity of global and domain-based adolescent life satisfaction reports. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 25(2), 127–138.
- Hare, I. (2004). *Defining social work for the 21st century: The international Federation of Social Workers' revised definition of social work*. *International Social Work*, 47(3), 407–424.
- Harju, A. & Thorød, A.B. (2011). Child poverty in a scandinavian welfare context-from children's point of view. *Child Indicators Research*, 4(2), 283–299.
- Heffner, A.L. & Antaramian, S.P. (2016). The Role of Life Satisfaction in Predicting Student Engagement and Achievement. *Journal of Happiness Studies*, 17(4), 1681–1701.
- Heikkilä, M. (1990). *Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa: tutkimus köyhyydestä ja hyvinvoinnin puutteiden kasautumisesta Suomessa*. Sosiaalihuollon tutkimusjulkaisuja 8/1990. Helsinki: Sosiaalihuollon tutkimuskeskus.
- Helakorpi, S. & Kivimäki, H. (2019). *Lasten ja nuorten hyvinvointi–Kouluterveyskysely 2021: Iso osa lapsista ja nuorista on tyytyväisiä elämäänsä–yksinäisyyden tunne on yleistynyt*. Tilastoraportti 30/2021. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.
- Helavirta, S. (2011). *Lapset hyvinvointitiedon tuottajina*. Tampere: Tampere University Press.
- Helavirta, S. (2007). Lapset, survey ja hyvinvointi. Metodologisia haasteita ja mahdollisuuksia. *Janus*, 15(1), 19–34.

- Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. & De Neve, J-E., (toim.) (2021). *World Happiness Report 2021*. New York: Sustainable Development Solutions Network.
- Hiiilamo, H. (2002). *The Rise and Fall of Nordic Family Policy? Historical Development and Changes During the 1990s in Sweden and Finland*. Research Reports 125. National Research and Development Centre for Welfare and Health. Helsinki: Stakes.
- Hjalmarsson, S. (2018). Poor Kids? Economic Resources and Adverse Peer Relations in a Nationally Representative Sample of Swedish Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(1), 88–104.
- Hjalmarsson, S. & Mood, C. (2015). Do poorer youth have fewer friends? The role of household and child economic resources in adolescent school-class friendships. *Children and Youth Services Review*, 57, 201–211.
- Huebner, E. S. (2004). Research on assessment of life satisfaction of children and adolescents. *Social Indicators Research*, 66(1-2), 3–33.
- Huebner, E. S. (1994). Preliminary development and validation of a multidimensional life satisfaction scale for children. *Psychological Assessment*, 6, 149–158.
- Huebner, S. E. (1991). Initial Development of the Student's Life Satisfaction Scale. *School Psychology International*, 12, 231–240.
- Huebner, E.S., Funk, B.A. & Gilman, R. (2000). Cross-sectional and Longitudinal Psychosocial Correlates of Adolescent Life Satisfaction Reports. *Canadian Journal of School Psychology*, 16(1), 53–64.
- Hurtig, J. (2006). Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa H. Forsberg, A. Ritala-Koskinen & M. Törrönen (toim.). *Lapsot ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 167–194.
- Härtull, C., Saarela, J. & Cederström, A. (2017). Income poverty in households with children: Finland 1987–2011. *Research on Finnish Society*, 10, 43–59.
- Inchley, J., Currie, D., Budisavljevic, S., Torsheim, T., Jästad, A., Cosma, A., Kelly, C., Arnarsson, Á. M. & Samdal, O. (toim.) (2020). *Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. International report. Volume 2. Key data*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- Ikonen, R., Eriksson, P. & Heino, T. (2020). *Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi ja palvelukokemukset. Kouluterveyskyselyn tuloksia*. Työpaperi 35/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Isola, A.-M., Roivainen, I. & Hiilamo, H. (2022). Lone mothers' experiences of poverty in Finland - a capability approach. *Nordic Social Work Research*, 12(1), 192–205.
- Jaakola, A-M. (2020). *Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelun sosiaalityössä*. Itä-Suomen yliopisto. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 229.
- James, A., Jenks, C., & Prout, A. (1998). *Theorizing childhood*. Cambridge: Polity Press.
- Jiang, X., Lyons, M.D. & Huebner, E.S. (2016). An examination of the reciprocal relations between life satisfaction and social problem solving in early adolescents. *Journal of Adolescence*, 53, 141–151.
- Johansson, K., Petersen, S., Högberg, B., Stevens, G.W.J.M., De Clerq, B., Frsquilho, D., Elgar, F. & Strandh, M. (2019). The interplay between national and parental unemployment in relation to adolescent life satisfaction in 27 countries: Analyses of repeated cross-sectional school surveys. *BMC Public Health*, 19(1), 1555.
- Joronen, K. (2005). *Adolescents' subjective well-being in their social contexts*. Tampere: Tampere University Press.
- Kahneman, D. & Deaton, A. (2010). High income improves evaluation of life but not emotional wellbeing. *Proceedings of the National Academy of Sciences - PNAS*, 107(38), 16489–16493.
- Kainulainen, S. (2019). 3X10D® -elämäntilannemittarin kehitystyö 2015–2019. Diak Puheenvuoro 28. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN::978-952-493-344-5>.

- Kainulainen, S. (1998). *Elämäntapahtumat ja elämään tyytyväisyys eri sosiaaliluokissa*. Kuopio: Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 62.
- Kainulainen, S. & Juutinen, A.-M. (2017). *Nuoren elämäntilanteen hahmottaminen 3X10D™ -mittarilla*. HAMK Unlimited Scientific. <https://unlimited.hamk.fi/hyvinvointi-ja-sote-ala/nuoren-elamantilanteen-hahmottaminen-3x10d-mittarilla/#.Y2fvjORBw2w> (luettu 14.10.2022).
- Kainulainen, S. & Saari, J. (2013). Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa M. Niemelä & J. Saari (toim.) *Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa*. Kelan tutkimusosasto, 22–43.
- Kaiser, T., Li, J., Pollmann-Schult, M., Song, A. Y. (2017). Poverty and child behavioral problems: The mediating role of parenting and parental well-being. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(9), 981.
- Kalil, A. & Ryan, R. (2020). Parenting practices and socioeconomic gaps in childhood outcomes. *Future of Children*, 30(1), 29–54.
- Kalil, A., Ryan, R. & Corey, M. (2012). Diverging Destinies: Maternal Education and the Developmental Gradient in Time With Children. *Demography*, 49(4), 1361–1383.
- Kallinen, K., Nikupeteri, A., Laitinen, M., Lantela, L., Turunen, T., Nurmi, H., & Leinonen, J. (2021). Lasten arjen hyvinvoinnin tekijät. *Kasvatus & Aika*, 15(2), 4–21.
- Kallio, J. & Hakovirta, M. (2020). Johdanto: huono-osaisuus ja köyhyys lapsiperheissä. Teoksessa J. Kallio & M. Hakovirta (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino, 7–36.
- Kallio, J., Hautala, H. & Erola, J. (2020). Vanhempien huono-osaisuuden yhteys lasten koulupudokkuuteen. Teoksessa J. Kallio & M. Hakovirta (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino, 175–198.
- Kallio, J., Kauppinen, T. & Erola, J. (2016). Cumulative socioeconomic disadvantage and secondary education in Finland. *Sociological Review*, 32(5), 649–661.
- Kallio, M. (2003). SUBJEKTIIVINEN KÖYHYYS - Ongelmallinen aihealue. *Hyvinvointikatsaus*, 1/2003, 39–41.
- Kallunki, V. (2016). Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyys ja luottamus tulevaisuuden taloudelliseen pärjäämiseen. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja nro, 54, 151–161.
- Kallunki, V. & Lehtonen, O. (2012). Nuorten aikuisten elämäntyytyväisyyden osatekijät hyvinvoinnin eri tasoilla. *Yhteiskuntapolitiikka*, 77(4), 359–373.
- Kangas, O. & Ritakallio, V.-M. (2008). *Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa*. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 61/2008.
- Karisto, A. (1984). *Hyvinvointi ja sairauden ongelma. Suomea ja muita pohjoismaita vertaileva tutkimus sairastavuuden väestöryhmittäisistä eroista ja sairaudesta hyvinvoinnin vajeena*. Kansaneläkelaitoksen julkaisuja M:46. Helsinki: KELA.
- Kaye-Tzadok, A., Kim, S.S. & Main, G. (2017). Children's subjective well-being in relation to gender — What can we learn from dissatisfied children? *Children and Youth Services Review*, 80, 96–104.
- Kestilä, L., Karvonen, S., Parikka, S., Seppänen, J., Haapakorva, P. & Sutela, E. (2019). Nuorten hyvinvoinnin erot. Teoksessa Laura Kestilä & Sakari Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2018*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 101–119.
- Kiili, J., Itäpuisto, M., Moilanen, J., Svenlin, A.-R., & Malinen, K. E. (2021). Professionals' views on children's service user involvement. *Journal of Children's Services*, 16(2), 145–158.
- Kiili, J. & Moilanen, J. (2019a). Lapset kansainvälisissä lastensuojelututkimuksissa - tutkimuseettinen näkökulma. Teoksessa N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 218.
- Kiili, J. & Moilanen, J. (2019b). Participation as a methodological and ethical issue in child protection research. *Journal of Children's Services*, 14(3), 143–161.

- Klocke, A., Clair, A., & Bradshaw, J. (2014). International variation in child subjective well-being. *Child Indicators Research*, 7(1), 1–20.
- Kochuyt, T. (2004). Giving away one's poverty. On the consumption of scarce resources within the family. *Sociological Review*, 52(2), 139–161.
- Knies, G. (2022). Effects of Income and Material Deprivation on Children's Life Satisfaction: Evidence from Longitudinal Data for England (2009–2018). *Journal of Happiness Studies*, 23(4), 1469–1492.
- Knies, G. (2017). *Income effects on children's life satisfaction: Longitudinal evidence for England*. ISER Working Paper 2017-02.
- Knies, G. (2011). Life satisfaction and material well-being of young people in the UK. Teoksessa Stephanie L. McFall & Chris Garrington (toim.) *Early findings from the first wave of the UK's Household Longitudinal Study*. Colchester: Institute for Social and Economic Research, University of Essex, 15–20.
- Konu, A.I., Lintonen, T.P. & Rimpelä, M.K. (2002). Factors associated with schoolchildren's general subjective well-being. *Health Education Research*, 17(2), 155–165.
- Korpilahti, U., Lassander, M., Valkeinen, H. & Hakulinen-Viitanen, T. (2015). KINDL-R: Lasten ja nuorten terveyteen liittyvää elämänlaatua arvioiva geneerinen mittari. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 52(2), 170–181.
- Kouluterveyskysely (2022). Aikasarja perusopetus 4. ja 5. lk, 2017–2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk4/summary_trendi2. (luettu 9.10.2022).
- Krumer-Nevo, M. (2020). *Radical Hope: Poverty-Aware Practice for Social Work*. Bristol: Policy Press.
- Krumer-Nevo, M. (2016). Poverty-aware social work: A paradigm for social work practice with people in poverty. *British Journal of Social Work*, 46(6), 1793–1808.
- Krumer-Nevo, M., Weiss-Gal, I. & Monnickendam, M. (2009). Poverty-aware social work practice: A conceptual framework for social work education. *Journal of Social Work Education*, 45(2), 225–243.
- Ku, L. (2015). Development of Materialism in Adolescence: The Longitudinal Role of Life Satisfaction Among Chinese Youths. *Social Indicators Research*, 124(1), 231–247.
- Laihiala, T. (2018). *Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonoista – Huono-osaisuus, häpeä ja ansaitsevuus*. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 163. Itä-Suomen yliopisto.
- Lareau, A. (2011). *Unequal childhoods: Class, race, and family life, with an update a decade later*. Berkeley: University of California Press.
- Lareau, A. (2003). *Unequal Childhoods: Class, race, and Family Life*. Berkeley & Los Angeles, California: University of California Press.
- Lau, M.K.W., Gordon, D., Zhang, M.F. & Bradshaw, J. (2019). Children's and adults' perceptions of child necessities in Hong Kong. *Social Policy and Administration*, 53(6), 835–853.
- Lee, B.J. & Yoo, M.S. (2017). What accounts for the variations in children's subjective well-being across nations?: A decomposition method study. *Children and Youth Services Review*, 80, 15–21.
- Leinonen, J., Solantaus, T. & Punamäki, R.-L. (2002). The specific mediating paths between economic hardship and the quality of parenting. *International Journal of Behavioral Development*, 26(5), 423–435.
- Levin, K.A. & Currie, C. (2010). Family structure, mother-child communication, father-child communication, and adolescent life satisfaction: A cross-sectional multilevel analysis. *Health Education*, 110(3), 152–168.
- Levin, K.A., Dallago, L. & Currie, C. (2012). The Association Between Adolescent Life Satisfaction, Family Structure, Family Affluence and Gender Differences in Parent-Child Communication. *Social Indicators Research*, 106(2), 287–305.
- Lindberg, M. (2021). *Staying Afloat: Studies on the subjective wellbeing and coping strategies of families with children in Finland*. Åbo Akademi University.

- Lindberg, M., Nygård, M., Nyqvist, F. & Hakovirta, M. (2021a). Financial Stress and Subjective Wellbeing among Children -Evidence from Finland. *Child Indicators Research*, 14(2), 799–819.
- Lindberg, M., Nygård, M., Nyqvist, F. & Lammi-Taskula, J. (2021b). Economic strain and parental coping—evidence from Finland. *European Journal of Social Work*, 24(3), 442–455.
- Ma, C.Q., Huebner, E.S. (2008). Attachment relationships and adolescents' life satisfaction: Some relationships matter more to girls than boys. *Psychology in the Schools*, 45(2), 177–190.
- Mack, J. & Lansley, S. (1985). *Poor Britain*. London: Routledge.
- Main, G. (2019a). Child poverty and subjective well-being: The impact of children's perceptions of fairness and involvement in intra-household sharing. *Children and Youth Services Review*, 97, 49–58.
- Main, G. (2019b). Money Matters: a Nuanced Approach to Understanding the Relationship between Household Income and Child Subjective Well-Being. *Child Indicators Research*, 12(4), 1125–1145.
- Main, G. (2014). Child poverty and children's subjective well-being. *Child Indicators Research*, 7(3), 451–472.
- Main, G. (2013). *A child-derived material deprivation index*. PhD thesis, University of York.
- Main, G. & Bradshaw, J. (2014). Children's necessities: Trends over time in perceptions and ownership. *Journal of Poverty and Social Justice*, 22(3), 193–208.
- Main, G., Montserrat, C., Andresen, S., Bradshaw, J., Lee, B.J. (2019). Inequality, material well-being, and subjective well-being: Exploring associations for children across 15 diverse countries. *Children and Youth Services Review*, 97, 3–13.
- Martikainen, L. (2009). The many Faces of life satisfaction among finnish young adults'. *Journal of Happiness Studies*, 10(6), 721–737.
- Martikainen, L. (2006). *Suomalaisten nuorten aikuisten elämään tyytyväisyyden monet kasvot*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 2087.
- McAuley, C. (2019). Exploring eleven year old children's understanding of well-being using well-being maps: Commonalities and divergences across areas of varying levels of deprivation and ethnic diversity in an English Qualitative Study. *Children and Youth Services Review*, 97, 22–29.
- McAuley, C., Morgan, R. & Rose, W. (2010). Children's Views On Child Well-Being. Teoksessa C. McAuley & W. Rose (toim.) *Child well-being: Understanding children's lives*. London: Jessica Kingsley, 39–66.
- Merikukka, M. (2020). *Lapsuuden elinolojen yhteydet aikuisuuden hyvinvointiin: Kansallinen syntymäkohortti 1987-rekisteritutkimus*. Acta Universitatis Ouluensis D 1558. Oulun yliopisto.
- Moisio, P. (2006). Suhteellinen köyhyys Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 71(6), 639–645.
- Metsämuuronen, J. (2008). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: International Methelp.
- Metsämuuronen, J. (2005). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Helsinki: International Methelp.
- Mood, C. & Jonsson, J.O. (2016). Trends in Child Poverty in Sweden: Parental and Child Reports. *Child Indicators Research*, 9(3), 825–854.
- Moreno-Maldonado, C., Jiménez-Iglesias, A., Camacho, I., Rivera, F., Moreno, C. & Matos, M.G. (2020). Factors associated with life satisfaction of adolescents living with employed and unemployed parents in Spain and Portugal: A person focused approach. *Children and Youth Services Review*, 110, 104740.
- Mullainathan, S. & Shafir, E. (2013). *Scarcity. Why having too little means so much?* New York: Time Books.
- Mäkelä, K. (2010). Alaikäisiä koskevan yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettinen ennakkosääntely. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 101. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 67–88.

- Neppl, T.K., Jeon, S., Schofield, T.J., Donnellan, M.B. (2015). The Impact of Economic Pressure on Parent Positivity, Parenting, and Adolescent Positivity into Emerging Adulthood. *Family Relations*, 64(1), 80–92.
- Nikolova, M. & Nikolaev, B.N. (2021). Family matters: The effects of parental unemployment in early childhood and adolescence on subjective well-being later in life. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 181, 312–331.
- Nummenmaa, L. (2004). *Käyttätymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Tammi.
- Nyby, J., Nygård, M. & Blum, S. (2018). Radical Reform Or Piecemeal Adjustments? The Case of Finnish Family Policy Reforms. *European Policy Analysis*, 4(2), 190–213.
- Nygård, M., Nyby, J. & Kuisma, M. (2019). Discarding social investment and redistribution in the name of austerity? The case of Finnish family policy reforms 2007–2015. *Policy and Society*, 38(3), 519–536.
- Näätänen, A-M. (2020). Kelan ja kuntien asiantuntijoiden näkemykset Kela-siirron vaikutuksista asiakkaiden asemaan 2016–2018. Teoksessa Korpela, T., Heinonen, H-M., Laatu, M., Raittila, S. & Ylikännö, M. (toim.) *Ojista allikkoon? Toimeentulotukiudistuksen ensi metrit*. Helsinki: Kela, 186–2010.
- Obućina, O. & Ilmakunnas, I. (2020). Poverty and Overcrowding among Immigrant Children in an Emerging Destination: Evidence from Finland. *Child Indicators Research*, 13(6), 2031–2053.
- Ohisalo, M., Laihiala, T. & Saari, J. (2015). Huono-osaisuuden ulottuvuudet ja kasautuminen leipäjonoissa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 80(5), 435–446.
- Okkonen, K-M. (2016). Lapset perusturvan varassa. Teoksessa S. Karvonen & M. Salmi (toim.) *Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla*. Työpäpaperi 30/2016. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 45–53.
- Olsson, E. (2007). The Economic Side of Social Relations: Household Poverty, Adolescents' Own Resources and Peer Relations. *European Sociological Review*, 23(4), 471–485.
- OECD (2022). Poverty rate. 10.1787/0fe1315d-en (luettu 10.12.2022).
- OECD (2019). *PISA 2018 Results. Combined Executive Summaries. Volume I, II & III*. Paris: OECD Publishing.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2023). *Harrastamisen Suomen malli*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://okm.fi/suomen-malli> (Viitattu 28.2.2023).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2019). *Harrastamisen strategia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:7. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Ottova-Jordan, V., Gobiña, I., Mazur, J. (2016). Positive health: life satisfaction. Teoksessa J. Inchley, D. Currie, T. Young, O. Samdal, T. Torsheim, L. Auguston, F. Mathison, A. Aleman-Diaz, M. Molcho, M. Weber & V. Barnekow (toim.) *Growing up unequal: Gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 75–78.
- Paananen, R., Ristikari, T., Merikukka, M., Rämö, A. & Gissler, M. (2012). *Lasten ja nuorten hyvinvointi Kansallinen syntymäkohortti 1987 –tutkimusaineiston valossa*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 52/2012. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Park, N. (2004). The Role of Subjective Well-Being in Positive Youth Development. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 25–39.
- Pavot W & Diener E. (2009). Review of the satisfaction with life scale. Teoksessa E. Diener (toim.) *Assessing Well-Being: The Collected Works of Ed Diener*. Dordrecht: Springer, 101–117.
- Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. (toim.) (2018). *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja, 200. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Pelastakaa Lapset. Lapsen ääni (2022). *Lasten ja nuorten kokemuksia perheen pienituloisuudesta: hyvinvoinnin vajeet ja haasteet*. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.
- Pelastakaa Lapset. Lapsen ääni (2020). *Perheen taloudellisen tilanteen vaikutukset lasten arkeen, vapaa-aikaan ja hyvinvointiin*. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry.

- Perälä, M.-L., Halme, N. & Aula, M. K. (2016). *Järjestelmä ja välineet lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja palveluiden seurantaan ja raportointiin. Suunnitelma kansallisen ja maakunnallisen toimeenpanon tueksi (projektisuunnitelma)*. STM: <https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/16/cover>. (luettu 6.11.2022).
- Poikolainen, J. (2014). Lasten positiivisen hyvinvoinnin tutkimus - metodologisia huomioita. *Nuorisotutkimus*, 32(2), 3–22.
- Ponnet, K., Wouters, E., Goedemé, T., Mortelmans, D. (2016). Family Financial Stress, Parenting and Problem Behavior in Adolescents: An Actor-Partner Interdependence Approach. *Journal of Family Issues*, 37(4), 5743–597.
- Pollard, E., & Lee, P. L. (2003). Child well-being: A systematic review of the literature. *Social Indicators Research*, 61, 59–78.
- Povlsen, L., Regber, S., Fosse, E., Karlsson, L.E. & Gunnarsdottir, H. (2018). Economic poverty among children and adolescents in the Nordic countries. *Scandinavian Journal of Public Health*, 46(Suppl 20), 30–37.
- Powdthavee, N. & Vernoit, J. (2013). Parental unemployment and children's happiness: A longitudinal study of young people's well-being in unemployed households. *Labour Economics*, 24, 253–263.
- Powdthavee, N. & Vignoles, A. (2008). Mental health of parents and life satisfaction of children: A within family analysis of intergenerational Transmission of Well-Being. *Social Indicators Research*, 88(3), pp. 397–422.
- Proctor, C.L., Linley, P.A. & Maltby, J. (2009). Youth life satisfaction: A review of the literature. *Journal of Happiness Studies*, 10(5), 583–630.
- Prout A. (2005). *The future of childhood: towards the interdisciplinary study of children*. London: Routledge Falmer.
- Pugh, A. J. (2009). *Longing and belonging: Parents, children, and consumer culture*. Berkely: University of California Press.
- Pulkkinen, J., Rautopuro, J. & Välijärvi, J. (2018). Kaikki hyvin? Suomalaisnuorten hyvinvointi Nuorisobarometrin ja PISA-tutkimuksen tulosten valossa. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja, 200. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö, 121–132.
- Puroila, A.-M. & Estola, E. (2012). Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä. *Journal of Early Childhood Education Research*, 1(1), 22–43.
- Raijas, A. (2016). Mistä nuorten taloudellinen hyvinvointi muodostuu? Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Arjen jäljillä. Nuorisobarometri 2015*. Nuorisosaain neuvottelukunnan julkaisuja nro, 54, 135–150.
- Raijas, A. (2011). Arjen hyvinvointi. Teoksessa J. Saari (toim.) *Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Raijas, A. & Wilska, T.-A. (2007). *Huolenpitoa ja jakamista - rahan ja ajan jakautuminen suomalaisissa lasiperheissä*. Kuluttajatutkimuskeskus. Työselosteita ja esitelmiä 104. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Ranta, M. (2010). Taloudellinen tilanne ja elämäntyytyväisyys siirtymässä aikuisuuteen. *Psykologia*, 45(5-6), 433–447.
- Ranta, M., Chow, A. & Salmela-Aro, K. (2013). Trajectories of life satisfaction and the financial situation in the transition to adulthood. *Longitudinal and Life Course Studies*, 4(1), 57–77.
- Rask, K., Åstedt-Kurki, P. & Laippala, P. (2002). Adolescent subjective well-being and realized values. *Journal of Advanced Nursing*, 38(3), 254–263.
- Rask, K., Åstedt-Kurki, P., Paavilainen, E. & Laippala, P. (2003). Adolescent subjective well-being and family dynamics. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 17(2), 129–138.
- Rask, K., Åstedt-Kurki, P., Tarkka, M.-T. & Laippala, P. (2002). Relationships among adolescent subjective well-being, health behavior, and school satisfaction. *Journal of School Health*, 72(6), 243–249.

- Rees, G. (2017). *Children's views on their lives and well-being. Findings from the Children's Worlds Project*. London: Springer.
- Rees, G. & Bradshaw, J. (2018). Exploring Low Subjective Well-Being Among Children Aged 11 in the UK: an Analysis Using Data Reported by Parents and by Children. *Child Indicators Research*, 11(1), 27–56.
- Rees, G. & Bradshaw, J., Goswami, H. & Keung, A. (2010). *Understanding Children's Well-Being: A National Survey of Young People's Well-Being*. London: The Children's Society.
- Rees, G., Savahl, S., Lee, B. J., & Casas, F. (toim.) (2020). *Children's views on their lives and well-being in 35 countries: A report on the Children's Worlds project, 2016–19*. Jerusalem, Israel: Children's Worlds Project (ISCWeB).
- Rees, G., Tonon, G., Mikkelsen, C. & Rodriguez de la Vega, L. (2017). Urban-rural variations in children's lives and subjective well-being: A comparative analysis of four countries. *Children and Youth Services Review*, 80, 41–51.
- Ridge, T. (2011). The Everyday Costs of Poverty in Childhood: A Review of Qualitative Research Exploring the Lives and Experiences of Low-Income Children in the UK. *Children and Society*, 25(1), 73–84.
- Ridge, T. (2002). *Childhood poverty and social exclusion. From a child's perspective*. Bristol: The Policy Press.
- Ristikari, T., Merikukka, M. & Hakovirta, M. (2018). The significance of timing and duration of social assistance receipt during childhood on early adult outcomes. *Longitudinal and Life Course Studies*, 9(3), 312–326.
- Ristikari, T., Törmäkangas, L., Lappi, A., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Merikukka, M., Hautakoski, A., Pekkarinen, E. & Gissler, M. (2016). *Suomi nuorten kasvuympäristönä. 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista*. Raportti 9/2016. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Roberts, J.A., Tsang, J.-A. & Manolis, C. (2015). Looking for happiness in all the wrong places: The moderating role of gratitude and affect in the materialism–life satisfaction relationship. *Educational Psychology*, 25(1), 54–67.
- Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (2019). Lasten ja nuorten tutkimusetiikan muuttuvat kentät. Teoksessa N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 218.
- Ryan, R.M. & Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary Educational Psychology*, 25, 54–67.
- Ryan, R.M., Kalil, A., Hines, C. & Ziol-Guest, K. (2020). Trends in Parental Values in a Period of U.S. Labor Market Change. *Journal of Marriage and Family*, 82(5), 1495–1514.
- Salasuo, M., Tarvainen, K. & Myllyniemi, S. (2021). Nuoriso harrastamassa kulttuuria, taidetta ja mediaa: lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen tilasto-osio. Teoksessa M. Salasuo (toim.) *Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 68. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Valtion nuorisoneuvosto, Nuorisotutkimusverkosto.
- Salmela-Aro, K. & Tuominen-Soini, H. (2010). Adolescents' Life Satisfaction During the Transition to Post-Comprehensive Education: Antecedents and Consequences. *Journal of Happiness Studies*, 11(6), 683–701.
- Salmela-Aro, K. & Tynkkynen, L. (2010). Trajectories of life satisfaction across the transition to post-compulsory education: Do adolescents follow different pathways? *Journal of Youth and Adolescence*, 39(8), 870–881.
- Salmi, M. (2020). Lapsiperheiden köyhyys pitää yllä köyhyyden kierrettä. Teoksessa J. Kallio & M. Hakovirta (toim.) *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino, 37–72.

- Salmi, M. & Kestilä, L. (2019). *Toimeentulokokemukset ja hyvinvoinnin erot alakoululaisten perheissä: Tuloksia Kouluterveyskyselyyn 2017 vanhempien aineistosta*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Salmi, M., Närvi, J. & Lammi-Taskula, J. (2016). Köyhyys, toimeentulokokemukset ja hyvinvointi lapsiperheissä. Teoksessa S. Karvonen & M. Salmi (toim.) *Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla*. Työpaperi 30/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 13–44.
- Salmi M., Sauli, H. & Lammi-Taskula, J. (2012). Lasten ja lapsiperheiden asema nyky-Suomessa. Teoksessa Söderholm, A. & Kivitie-Kallio, S. (toim.) *Lapsen kaltoin kohtelu*, 2. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 22–47.
- Salmi, M. & Närvi, J. (2022). *Toimeentulokokemukset ja hyvinvoinnin erot nelivuotiaiden perheissä. Äitien arvioita perheen taloudellisesta tilanteesta ja hyvinvoinnista FinLapset 2018 -kyselyssä*. Työpaperi 9/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Sauli, H., Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. (2011). Kriisistä kriisiin: lapsiperheiden toimeentulo 1995–2009. *Yhteiskuntapolitiikka*, 76(5), 535–543.
- Saunders, P. (2015). Not Just Statistics: Making Children's Poverty More Visible. Teoksessa E. Fernandez, A. Zeira, T. Vecchiato & C. Canali (toim.) *Theoretical and empirical insights in child and family poverty: Cross national perspectives*. Dordrecht: Springer, 41–57.
- Saunders, P. & Brown, J. E. (2020). Child Poverty, Deprivation and Well-Being: Evidence for Australia. *Child Indicators Research*, 13(1), 1–18.
- Schimmack, U., Schupp, J. & Wagner, G.G. (2008). The influence of environment and personality on the affective and cognitive component of subjective well-being. *Social Indicators Research*, 89(1), 41–60.
- Scott, J. (1997). Children as respondents: Methods for improving data quality. Teoksessa L. E. Lyberg, P. Biemer, M. Collins, E. De Leeuw, C. Dippo, N. Schwarz & D. Treman (toim.) *Survey Measurement and Process Quality*. New York: John Wiley & Sons, 331–350.
- Seligson, J., Huebner, E. S. & Valois, R. F. (2003). Preliminary validation of the Brief Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale (BMSLSS). *Social Indicators Research*, 61, 121–145.
- Searle, B. (2008). *Well-being: In search of a good life?* Bristol: Policy Press.
- Shim, S., Serido, J. & Barber, B. L. (2011). A consumer way of thinking: Linking consumer socialization and consumption motivation perspectives to adolescent development. *Journal of Research on Adolescence*, 21, 290–299.
- Sjodin, D. & Roman, C. (2018). Family practices among Swedish parents: extracurricular activities and social class. *European Societies*, 20(5), 764–784.
- Skattebol, J., Saunders, P., Redmond, G., Bedford, M. & Cass, B. (2012). *Making a Difference: Building on Young People's Experiences of Economic Adversity*. Sydney: Social Policy Research Centre University of New South Wales.
- Sletten, M. A. (2010). Social costs of poverty; leisure time socializing and the subjective experience of social isolation among 13-16-year-old Norwegians. *Journal of Youth Studies*, 13(3), 291–315.
- Smith, T. W. (2014). Hard-to-survey populations in comparative perspective. Teoksessa R. Tourangeau, B. Edwards, T. P. Johnson, K. M. Wolter & N. Bates (toim.) *Hard-to-survey populations*. Cambridge: Cambridge University Press, 21–36.
- Solantaus, T., Leinonen, J. & Punamäki, R.-L. (2004). Children's mental health in times of economic recession: Replication and extension of the family economic stress model in Finland. *Developmental Psychology*, 40(3), 412–429.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>.
- Spyrou, S. (2013). How single-parent children speak about poverty and social exclusion: Policy implications from a comparative, qualitative, cross-national project. *Child and Youth Services*, 34, 68–84.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2022a). Tulonjakotilasto/ Kotitalousväestön pientuloisuusindikaattoreita henkilön kotitalouden elinvaiheen mukaan, 1990-2020. Helsinki: Tilastokeskus.

- https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__tjt/statfin_tjt_pxt_127h.px/table/tableViewLayout1/ (luettu 22.10.2022).
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2022b). Elinolotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/eot/2019/02/eot_2019_02_2020-05-05_tie_001_fi.html (luettu 17.4.2022).
- Stafford, M., Kuh, D.L., Gale, C.R., Mishra, G. & Richards, M. (2015). Parent–child relationships and offspring’s positive mental wellbeing from adolescence to early older age. *Journal of Positive Psychology*, 11(3), 326–337.
- Strandell, H. (2010). Etnografinen kenttättyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa H. Lagström, T. Pösö, N. Rutanen & K. Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 101. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 92–11.
- Sweeting, H., Hunt, K. & Bhaskar, A. (2012). Consumerism and well-being in early adolescence. *Journal of Youth Studies*, 15(6), 802–820.
- TENK (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019*. Helsinki: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.
- TENK (2009). *Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus ennakoarvioinnin järjestämiseksi*. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2022). Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet, % lapsiperheistä (ind. 423) ja Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet lapsiperheet, % lapsiperheistä (ind. 5097). Sotkanet.fi. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=szZMc7PWNbQ0AgA=®ion=s07MBAA=&year=sy5zAgA=&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=202109301228> (luettu 22.10.2022).
- Toikka, E. & Haanpää, L. (2020). Kulutusasenteet ja taloudellinen eriarvoisuus nuorten elämäntytyväisyyden määrittäjinä. *Nuorisotutkimus*, 38(4).
- Tourangeau, R. & Rasinski, K.A. (1998). Cognitive Processes Underlying Context Effects in Attitude Measurement. *Psychological Bulletin*, 103(3), 299–314.
- Townsend, P. (1979). *Poverty in the United Kingdom: a survey of household resources and standards of living*. Harmondsworth: Penguin.
- Tuukkanen, T. (toim.) (2020). *Lapsibarometri 2020: "Unta, ruokaa, leikkejä, rakkautta ja karamelliä, juomaa" - Hyvä elämä 6-vuotiaiden kokemana*. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2020:5.
- Törrönen, M. (2014). *Everyday happiness: The everyday life and well-being of families with children*. Publications of the Department of Social Research, vol. 2014, no. 3. Helsinki: Helsingin yliopisto, yhteiskuntapolitiikan laitos.
- Törrönen, M. (2012). Sosiaalityö ja arkinen hyvinvointi. Vastavuoroisuuden dialektiikka. *Janus*, 20(2), 182–191.
- Törrönen, M. (2005). Lasten arjen yhteisöllisyys ja sosiaaliset verkostot. Teoksessa M. Satka, S. Karvinen-Niinikoski, M. Nylund & S. Hoikkala (toim.) *Sosiaalityön käytäntötutkimus*. Helsinki: Palmenia-kustannus, 218–239.
- Törrönen, M. & Vornanen, R. (2002). Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. *Nuorisotutkimus*, 4, 33–4.
- Upadaya, K. & Salmela-Aro, K. (2017). Developmental dynamics between young adults’ life satisfaction and engagement with studies and work. *Longitudinal and Life Course Studies*, 8(1), 20–34.
- Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. (2010). Hyvinvointipolitiikka 2010-luvulla. Teoksessa M. Vaarama, P. Moisio & S. Karvonen (toim.) *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 278–286.
- Valois, R.F., Kerr, J.C. & Huebner, S.E. (2012). Peer victimization and perceived life satisfaction among early adolescents in the united states. *American Journal of Health Education*, 43(5), 258–268.

- Valtioneuvosto (2021). *Kansallinen lapsistrategia: Komiteamietintö*. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Vauhkonen, T., Kallio, J. & Erola, J. (2017). Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 82(5), 501–512.
- Veenhoven, R. (2000). The Four Qualities of Life. Ordering Concepts and Measures of the Good Life. *Journal of Happiness Studies*, 1, 1–39.
- Veenhoven, R. (1996). Developments in satisfaction-research. *Social Indicators Research*, 37(1), p. 1–46.
- Veenhoven, R. (1984). *The Concept of Happiness*. Dordrecht: Reidel.
- Vornanen, R., Hämäläinen, J. & Pölkki, P. (2011). Influences of economic recession and hardship on child welfare policy and practice in Finland. *Dialogue in Praxis*, 0(13), 0(21), 7–22.
- Väljärvi, J. (2017). *PISA 2015. Oppilaiden hyvinvointi*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Webley, P. & Nyhus, E. K. (2013). Economic Socialization, Saving and Assets in European Young Adults. *Economics of Education Review*, 33, 19–30.
- Wilska, T-A. (2008). Lasten materialistiset kulutusasenteet ja kuluttajaksi sosiaalistuminen. Teoksessa A. Raijas & T-A. Wilska (toim.) *Perhe kulutusyhteiskunnassa*. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 5. Tampere: Tampereen yliopistopaino.
- Wilska, T-A. & Lintonen, T. (2017). Nuorten rahat ja yhteiskunnallinen muutos: teini-ikäisten käyttörahat ja niihin vaikuttavat tekijät 1983-2013. *Yhteiskuntapolitiikka*, 82(1), 5–18.
- Yeung, W.J., Linver, M.R. & Brooks-Gunn, J. (2002). How money matters for young children's development: Parental investment and family processes. *Child development*, 73(6), 1861–1879.
- Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.
<https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060> (viitattu 20.5.2022).
- Ylikännö, M. & Hakovirta, M. (2020). Lapsiperheet toimeentulotuen asiakkaina. Teoksessa Korpela, T., Heinonen, H-M., Laatu, M., Raittila, S. & Ylikännö, M. (toim.) *Ojista allikkoon? Toimeentulotukiudistuksen ensi metrit*. Helsinki: Kela, 278–301.
- Ziol-Guest, K.M., Duncan, G.J., Kalil, A. & Boyce, W.T. (2012). Early childhood poverty, immune-mediated disease processes, and adult productivity. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 109(SUPPL.2), 17289–17293.

**TURUN
YLIOPISTO**
UNIVERSITY
OF TURKU

ISBN 978-951-29-9236-2 (Painettu)
ISBN 978-951-29-9237-9 (PDF)
ISSN 0082-6987 (Painettu)
ISSN 2343-3191 (Sähköinen)